T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GENEL AİLE İŞLEVSELLİĞİNİ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİNİN TÜRKÇEYE UYARLANMASI: AİLE UYUMU, AİLE AİDİYETİ VE MENTAL İYİ OLUŞ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

ALİ BERKE KÖRÜN
23736108

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. SEYDİ AHMET SATICI

2025

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GENEL AİLE İŞLEVSELLİĞİNİ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİNİN TÜRKÇEYE UYARLANMASI: AİLE UYUMU, AİLE AİDİYETİ VE MENTAL İYİ OLUŞ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

ALİ BERKE KÖRÜN
23736108
ORCID NO: 0000-0001-8603-1155

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. SEYDİ AHMET SATICI

MAYIS 2025

Ali Berke KÖRÜN tarafından hazırlanan "Genel Aile İşlevselliğini Değerlendirme Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Aile Uyumu, Aile Aidiyeti ve Mental İyi Oluş Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi" başlıklı çalışma, **16/05/2025** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunmuş ve jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programında **YÜKSEK LİSANS** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman	**İmza**
Prof. Dr. Seydi Ahmet SATICI	……

Jüri Üyeleri	**İmza**
Prof. Dr. M. Engin DENİZ	……
Dr. Öğretim Üyesi Sinan OKUR	……

ÖZET

Genel Aile İşlevselliğini Değerlendirme Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Aile Uyumu, Aile Aidiyeti ve Mental İyi Oluş Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Aile işlevselliği, sağlıklı bir aile yapısının gelişmesinde önemli bir koruyucu faktördür ve bu durum, aile üyelerinin duygusal gelişimi ve bireylerin yaşam kalitesinin artırılması açısından kritik bir rol oynar. Bu araştırma, Genel Aile İşlevselliğini Değerlendirme Ölçeği'nin Türk örneklemindeki psikometrik özelliklerini inceleyerek, ölçeğin aile işlevselliğini değerlendirmedeki geçerliliğini test etmektedir. İki ayrı örneklemle yürütülen çalışmalardan birincisine 424 katılımcı (Yaş Ort = 25.65), ikincisine ise 709 katılımcı (Yaş Ort = 22.63) dahil edilmiştir. Birinci çalışmada yapılan doğrulayıcı faktör analizi, ölçeğin 12 maddeden oluşan tek boyutlu yapısını doğrulamıştır. Ayrıca, şekilsel (configural), ölçümsel (metric) ve eşdeğerlilik (scalar) analizleri ölçüm değişmezliğini doğrulamıştır. Güvenirlik analizleri, ölçeğin kabul edilebilir iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermiştir. Madde Tepki Kuramı analizleri ise maddelerin yüksek ayırt ediciliğe sahip olduğunu ortaya koymuştur. Aile işlevselliği; aile uyumu, iletişim, yaşam doyumu, açıklık, sorumluluk, dışadönüklük ve uyumluluk ile pozitif yönde, nevrotiklik ile ise negatif yönde ilişkili bulunmuştur. İkinci çalışmada yapılan yapısal eşitlik modellemesi, aile uyumu ve mental iyi oluş arasındaki ilişkide, aileye aidiyeti ve aile işlevselliğinin tam aracı rol oynadığını ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular, Genel Aile İşlevselliğini Değerlendirme Ölçeği'nin, bu kültürel bağlamda McMaster Aile İşlevselliği Modeli temelinde aile işlevselliğini ölçmek için geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile işlevselliği, aile uyumu, aile aidiyeti, mental iyi oluş, ölçek

ABSTRACT

Adaptation Of The General Family Functioning Assessment Device Into Turkish: Examining The Relationships Between Family Adaptability, Family Belongingness And Mental Well-Being

Family functioning is a pivotal protective factor in fostering a healthy family structure, crucial for the emotional development of family members and enhancing individuals' quality of life. This study examines the psychometric properties of the General Family Functioning Assessment Device within a Turkish sample to assess its validity in evaluating family functionality. Two studies were conducted with distinct sample groups: Study I comprised 424 participants (mean age = 25.65), while Study II involved 709 participants (mean age = 22.63). Confirmatory factor analysis in Study I supported the scale's unidimensional 12-item structure. Furthermore, configural, metric, and scalar invariance analyses affirmed measurement invariance. Reliability assessments indicated acceptable internal consistency, and Item Response Theory analysis demonstrated high item discrimination. Family functioning correlated positively with family adaptability, communication, life satisfaction, openness, conscientiousness, extraversion, and agreeableness, while showing a negative correlation with neuroticism. Structural equation modeling in Study II revealed that family adaptability and mental well-being are mediated by family belonging and family functioning, underscoring the scale's predictive validity. These findings affirm that the General Family Functioning Assessment Device is a valid and reliable instrument for assessing family functionality within this cultural context.

Keywords: Family functioning, family adaptability, family belonging, mental well being, scale

ÖN SÖZ

Bu araştırma hem akademik hem de kişilik anlamında çok şey öğrendiğim bir sürecin emeği olarak ortaya çıkmıştır. Aile sistemleri yaklaşımına yönelik ilgim ile birlikte sağlıklı aile ilişkileri nasıl kurulur sorusuna yönelik cevap arama girişimlerine ben de bir katkı sunmak istedim. Bu süreçte üzerimde emeği olan hocalarıma, arkadaşlarıma ve aileme teşekkür etmeden geçmek istemiyorum.

İlk teşekkürüm değerli tez danışmanım Prof. Dr. Seydi Ahmet Satıcı hocama. Akademiye ilk adım attığım günden beri bana her daim rehberlik ettiğiniz, araştırma tutkumun gelişmesine katkı sunduğunuz, iyi insan olmaya dair çok şey öğrettiğiniz, usül ve üslubu birlikte bana gösterdiğiniz, rasyonelite kurmayı öğrettiğiniz ve en önemlisi ise desteğinizi bir an olsun benden esirgemediğiniz için sizlere minnettarım hocam. Sizlerin yanında büyümek, öğrenmek ve gelişmek büyük bir onur benim için. Öğrenciniz olmaktan büyük bir gurur duyuyorum. Sizlerden öğrendiklerim ile her zaman daha çok üretmek, daha çok çalışmak ve faydalı olmak dileklerimle…

Bu süreçte ayrıca kıymetli hocam Prof. Dr. M. Engin Deniz'e özel bir teşekkürü borç bilirim. Tez jürimde varlığınızla yalnızca onur duymamı sağlamadınız, aynı zamanda akademik bir rehber ve lider olarak desteğinizi daima yanımızda hissettirdiniz. En yoğun zamanlarınızda dahi bana vakit ayırmanız, bu süreci benim için çok daha anlamlı bir hale getirdi. Tüm katkılarınız ve desteğiniz için sizlere minnettarım, saygıdeğer hocam.

Lisans yıllarımda ismini ilk duyduğumda bizlere bir rol model olarak tanıtılan ve sonrasında birlikte çalışma ayrıcalığını yaşadığım ve tez jürimde bulunan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Sinan Okur'a ayrıca teşekkür etmek isterim. Hem öğrencilik sürecimde hem de lisansüstü eğitimimde bana kattığınız bilgi, deneyim ve rehberlik için minnettarım. Aynı üniversitenin mezunu olarak bugün sizlerle aynı ortamda bulunmak ise benim için büyük bir mutluluk.

Bir diğer özel teşekkürüm ise Prof. Dr. Gürhan Can hocama yöneliktir. Sizlerle tanıştığım ve çalıştığım ilk andan itibaren sergilediğiniz cesaretlendirici, destekleyici ve yol gösterici tutumunuz; yalnızca akademik değil, insani gelişimimde de çok büyük bir etki oluşturdu üzerimde. Katkılarınızı ve üzerimdeki emeğinizi hayatım boyunca taşıyacağımı içtenlikle ifade etmek isterim.

Araştırma görevlisi olarak görevime başladığım ilk günden bu yana desteklerini daima hissettiren Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü ile Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'ndaki değerli hocalarıma, üzerimdeki katkı ve emekleri için içten teşekkürlerimi sunuyorum. Diğer bir teşekkürüm ise benimle bir süreçte olan değerli arkadaşlarıma. Beraber vakit geçirmekten keyif aldığım değerli dostlarım Celal Rıza Yaşar, Fatih Furkan Eğritaş, Ayberk Koçyiğit, Çağrı Bilir ve Arş. Gör. Yasir Kayar'a teşekkür ederim.

Son olarak, en içten teşekkürüm değerli aileme. Aile olmanın anlamını bana her daim hissettiren; yirmi yılı aşkın süredir tüm zorluklara göğüs geren, bizi hiçbir zaman yalnız bırakmayan ve her koşulda yanımızda olan sevgili annem Elif Aytekin'e, ayrıca çocukluğumuzdan bu yana hayatın pek çok anını birlikte paylaştığım kardeşim Eren Körün'e sonsuz bir minnet duyuyorum.

Ali Berke KÖRÜN

Mayıs, 2025; İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZET iii
ABSTRACT iv
ÖN SÖZ v
İÇİNDEKİLER vii
TABLOLAR LİSTESİ x
ŞEKİLLER LİSTESİ xi
KISALTMALAR LİSTESİ xii
1. GİRİŞ 1
1.1. Araştırmanın Amacı 7
1.2. Araştırmanın Önemi 7
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları 9
2. KURAMSAL ÇERÇEVE 10
2.1. Aile Yaşam Döngüsü 10
2.2. Aile Sistemleri Yaklaşımı 12
2.2.1. Yapısal Aile Terapisi 14
2.2.2. Bowen Aile Sistemleri Terapisi 20
2.3. Aile İşlevselliği 23
2.3.1. Aile İşlevselliği Süreç Modeli 28
2.3.2. McMaster Aile İşlevselliği Modeli 30
2.3.3. Beavers Aile İşlevselliği Modeli 34
2.3.4. Olson Dairesel-Circumplex Aile İşlevselliği Modeli 39
2.4. Aile Uyumu 44
2.5. Aile Aidiyeti 47
2.6. Mental İyi Oluş 50
3. GEREÇ VE YÖNTEM 53
3.1. Araştırmanın Modeli 53
3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu 53

3.3. Veri Toplama Süreci 54
3.4. Veri Toplama Araçları 55
3.4.1. Kişisel Bilgi Formu 55
3.4.2. Aile Uyumu Ölçeği 55
3.4.3. Aile Aidiyeti Ölçeği 55
3.4.4. Warwick-Edinburgh Mental İyi Oluş Ölçeği (WEMİOÖ) 55
3.4.5. Genel Aile İşlevselliğini Değerlendirme Ölçeği 56
3.4.5.1. Genel Aile İşlevselliğini Değerlendirme Ölçeğinin Uyarlanması 56
3.4.6. Aile İletişimi Ölçeği 56
3.4.7. Aile Yaşam Doyumu Ölçeği 57
3.4.8. Yaşam Doyumu Ölçeği 57
3.4.9. 10 Madde Big-5 Envanteri 57
3.5. Verilerin Analizi 58
4. BULGULAR 59
4.1. GAİDÖ-12 Türkçe Uyarlama Çalışması Bulguları 59
4.1.1. GAİDÖ-12 Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları 60
4.1.2. GAİDÖ-12 Ölçüm Değişmezliği Analizi Bulguları 61
4.1.3. GAİDÖ-12 İçin Madde Tepki Kuramı Analizi Bulguları 62
4.1.4. GAİDÖ-12 Güvenirlik Sonuçları 63
4.2. Çalışma II Korelasyon Bulguları ve Yapısal Modelin İncelenmesi 64
4.2.1. Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları 64
4.2.2. Ölçüm Modeli 65
4.2.3. Yapısal Model 65
4.2.4. Bootstrapping Tekniği Sonuçları 66
5. TARTIŞMA 68
5.1. GAİDÖ 12'nin Uyarlanmasına Yönelik Tartışma 68
5.2. Çalışma II Korelasyon Bulgularına Yönelik Tartışma 69

5.3. Yapısal Eşitlik Modellemesi Bulgularına Yönelik Tartışma 70
5.3.1. Yapısal Eşitlik Modellemesi Bulgularının McMaster Modeli Çerçevesinde Tartışması 72
6. SONUÇ ve ÖNERİLER 74
6.1. Sonuç 74
6.2. Öneriler 75
KAYNAKÇA 76
EKLER 96

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmanın Çalışma Grubunun Demografik Bilgileri 54

Tablo 2. Çalışma-I İçin Katılımcıların Demografik Bilgileri 59

Tablo 3. GAİDÖ Faktör Yükleri ve Z Değeri..... 60

Tablo 4. GAİDÖ-12 Ölçüt Bağıntılı Geçerlilik Korelasyon Sonuçları..... 61

Tablo 5. Cinsiyete Dayalı Ölçüm Değişmezliği Sonuçları 62

Tablo 6. GAİDÖ-12 İçin Madde Tepki Kuramı Analizi Sonuçları 63

Tablo 7. GAİDÖ-12 İçin Güvenirlik Analizi Sonuçları..... 63

Tablo 8. Çalışma II Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları 64

Tablo 9. Yapısal Eşitlik Modeline Yönelik Bootstrapping Analizi Sonuçları..... 66

ŞEKİLLER LİSTESİ

*Şekil 1. Seri aracılık modeli için yapısal denklem modellemesi. Notlar. * p < 0.05, ** p < 0.01, FFP: GFFAD parsel, FAP: aile uyum parsel, MWBP: mental iyi oluş parsel, FBSS: Aile aidiyeti alt ölçeği* 65

KISALTMALAR LİSTESİ

GAİDÖ	: Genel Aile İşlevselliğini Değerlendirme Ölçeği
WEMİOÖ	: Warwick-Edinburgh Mental İyi Oluş Ölçeği
YEM	: Yapısal Eşitlik Modellemesi
MTK	: Madde Tepki Kuramı
YTÜ	: Yıldız Teknik Üniversitesi

1. GİRİŞ

Dünya tarihi boyunca insanoğlu sürekli olarak bir hayatta kalma mücadelesi vermiştir. Mücadele sürecinde içerisinde kimi zaman insanlar kimi zaman ise doğa ciddi şekilde etkilenmiştir. Bu hayatta kalma mücadelesi içerisinde insanlar maddi ve manevi kayıp yaşanmasına sebebiyet veren ve çoğu da ölümle sonuçlanan birçok olaya tanık olmuştur. Savaşlar, terör olayları, darbeler, nükleer patlamalar, salgınlar ve çeşitli doğa olayları hayatta kalma mücadelesi içerisinde risk, belirsizlik ve ölüm unsurlarına belirgin bir şekilde vurgu yapan tehlikeli yaşam durumlarından sadece birkaçıdır. İnsanların, ailelerin ve toplumların yaşamlarını bu denli riske atan durumlar insanlara, ölümlü olduklarını hatırlatabilmekte ve aynı zamanda ciddi bir ölüm kaygısını da beraberinde getirmektedir. Greenberg ve Arndt'ın (2012) ifadesiyle yaşamı etkileyen ve tehlikeye atan durumlar, insanlarda ölümlülük farkındalığının hatırlatılmasına neden olmaktadır. İnsanların bu tür durumlar karşısında çeşitli stres tepkileri verebileceği, duygusal olarak zorluk yaşayabileceği, evrimsel olarak savaş ya da kaç tepkisi verebileceği görülmektedir (Tomasello, 2018).

Özellikle ülkemizdeki coğrafi, siyasi ve topografik nedenler ele alınacak olursa ruh sağlığını olumsuz şekilde etkileme potansiyeline sahip olan çok sayıda stres kaynağının var olduğu görülmektedir. Bu stres kaynakları arasında sosyo-ekonomik krizlerden kaynaklı problemler (Taşdemir, 2014), terör olaylarından kaynaklı şekilde milli güvenlik sorunları (Derin ve Öztürk, 2020), altyapısal barınma sorunları (Tuncay vd., 2022), göçmen sorunları (Karadağ vd., 2021), doğal ve beşeri afetler (Yıldız vd., 2023) gibi problemler bulunmaktadır. Sahip olduğu tahribat gücü, yaşanan olayın etki büyüklüğü ve yıkıcılığı ile birlikte yaşanan problemler sonrasında insanlarda çeşitli fiziksel ve ruhsal sorunlar oluşabilmektedir. Kukuoğlu'nun (2018) belirttiği gibi oluşan ruhsal sorunlar bireylerin hayatını olumsuz yönde etkilemekte, ruh sağlığını yaşam boyu devam edebilecek bir süreçte bozabilmekte ve uzun süreli bir etkiye sebebiyet verebilmektedir. Söz konusu etkiler birey, aile ve toplum bazında çeşitli dinamikler ile kendisini gösterebilir ve insan hayatını etkileyebilir. Yaşanan uzun vadeli etkiler ayrıca biyopsikososyal bir varlık olmasından mütevellit her bireyi farklı

şekillerde etkileyeceği ve bireysel düzlemde farklı esenlik yani iyi oluş hallerinin olumsuz bir şekilde etkileyebileceği söylenebilir. Bireylerin yaşamlarında etkilenmesi olası olan iyi oluş hallerinden birisi de mental iyi oluştur.

İyi oluş genel itibariyle duygusal, sosyal ve ruhsal durumlar da içinde olmak üzere ruh sağlığının hem öznel hem de nesnel boyutlarını kapsayan çok yönlü bir pozitif psikoloji kavramıdır (Seifert, 2005). Mental iyi oluş ise olumlu duygular, yaşam memnuniyeti, işlevsel olma, bir amaç duygusuna sahip olma ve kendini kabullenme başlıkları ile tanımlanan bir kavramdır (Diener, 2005; Ryan ve Deci, 2001; Ryff, 1989; Seligman, 2002a). Sahip olduğu başlıklar ve faktörler gereği bireylerin yaşamlarında olumlu ve doyum verici yaşantılar için koruyucu faktör görevi görebilmektedir. Yapılan çalışmalarda mental iyi oluşun ergenlik döneminde daha yüksek akademik başarıyla ve yetişkinlik döneminde ise yüksek düzeyde mesleki işlevsellik ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Barlow ve Underdown, 2005; Stewart-Brown, 2005). Yani mental iyi oluşun bireylerin gündelik hayatındaki üretkenlikleri, mesleki faaliyetleri ve akademik performansları ile gelişimsel süreç içerisinde yakın bir ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılabilir. Ancak psikolojik iyi oluşa yönelik risk faktörlerinin incelendiği çalışmalar da bulunmaktadır. Yapılan çalışmalarda ihmalkar ve istismarcı ebeveynliğin (Anda vd., 2006), olumsuz çocukluk yaşantılarının (Dube vd., 2001), düşük sosyo ekonomik düzeyin (Chartier vd., 2010) çocuklar ve ergenlerde iyi oluşu ciddi derecede etkilediği görülmektedir. Yetişkinlik döneminde ise mental iyi oluş ile güçlü bir ilişkiye sahip olduğu belirlenen unsurlar bulunmaktadır. Söz konusu unsurlar arasında yoksullaşma, barınma ortamları, yeşil alan erişimi ve toplum güvenliği gibi ekolojik kavramlar bulunurken sosyal entegrasyon ve ilişkiler, istihdam fırsatları, tutumlar ve inançlar, eğitim ve sağlık durumu gibi çeşitli birey düzleminde yer alan kavramlar da bulunmaktadır (Barton ve Pretty, 2010; Feinstein vd., 2008; Marmott ve Bell, 2012; Ross ve Mirowsky, 2009). Ülkemizde yapılan çalışmalar incelendiğinde ise mental iyi oluşun teolojik unsurlar (Aydoğdu vd., 2021), akıllı telefon bağımlılığı (Kayış vd., 2022), belirsizliğe tahammülsüzlük (Satıcı, 2022), psikolojik olarak kötü muameleye maruz kalma (Arslan ve Genç, 2022) ile ilişkili olduğu görülmektedir. Genel olarak bakıldığında bireysel ve toplumsal düzeyde çeşitli faktörlerin insanların iyi oluşlarını, yaşam kalitelerini ciddi şekilde etkilediği görülmektedir.

Duygusal olarak zorlanma yaşatan, psikolojik olarak yıpranmaya sebebiyet veren, gündelik hayatı sekteye bu tür durumlar insanların bireysel ve toplumsal yaşamlarının

yanında aile yaşamlarını ve aile içi ilişkilerini de ciddi şekilde etkileyebilmektedir (Murthy, 2007; Walsh, 2022). Aile düzlemindeki yaşantılar ve aile içi ilişkiler, her birey için önemli birtakım süreçleri ifade etmesi ve önemli yaşam deneyimlerinin gerçekleştiği bir düzlem olması sebebiyle bireysel yaşam adına oldukça büyük bir önem taşımaktadır. Bahsedilen önem, beraberinde aile dinamiklerini ve ruh sağlığı arasındaki ilişkileri ortaya koymak adına önemli çalışmaların da ortaya çıkmasını sağlamıştır. Nichols'un (2013) da belirttiği üzere Jackson, Erickson, Bell, Ackerman, Minuchin, Bowen gibi figürler tarihsel süreç içerisinde oluşturdukları kuramları, yaptıkları çağdaş araştırmaları ve pratik klinik uygulama yaklaşımları ile kapsamlı ve çok yönlü şekilde çalışmalar yaparak aile dinamiklerine yönelmişlerdir. Catani ve meslektaşlarının (2008) yaptığı çalışmada da savaş veya afet durumu sonrasında aile üyeleri arasındaki şiddet teşkil eden davranışlarında artış olduğu ve bu durumdan kaynaklı olarak aile üyeleri arasındaki aşırı stresin çocukların ruh sağlığını ciddi şekilde etkilediği görülmüştür. Yani zorlayıcı durumlar karşısında, aile üyelerinin hepsi doğrudan veya dolaylı olarak etkilenebilir. Bu noktada, her aile üyesinin birbirini etkileme kapasitesine sahip olduğu vurgulanmakta ve bu da aile sistemleri yaklaşımını beraberinde getirmektedir. Çünkü aile sistemleri yaklaşımı temel olarak aile üyelerinin birbirleri ile kurdukları etkileşime odaklanarak insan davranışlarını açıklamaya çalışmaktadır.

Aile sistemleri yaklaşımı, aileleri duygusal açıdan bir bütün olarak görür ve aile yapısı içindeki karmaşık etkileşimleri anlayabilmek adına sistemik yaklaşımdan yola çıkar. Aileye sistemik bir yaklaşım denildiğinde genel olarak aile üyelerinden bir kişinin bir yaşamış olduğu bir durumun diğer aile üyelerini de etkileyeceği tezi üzerinde durulur. Johnson ve Ray'in (2016) belirttiği üzere aile sistemleri yaklaşımı, (1) bilinçli olarak aile üyeleri arasındaki ilişkilerde neler olup bittiğine odaklanmak, (2) döngüsel nedensellik kavramı üzerine yoğunlaşmak, (3) "üçgen" kavramı ile ilişki dinamiklerini açıklamak ve (4) semptom davranışını ortaya çıkaran ve besleyen aile içi etkileşim kalıplarını anlamak olmak üzere dört farklı noktayı vurgular. Yani aile üyeleri arasında belirli bir anda gerçekleşen davranışların ve ortaya çıkan semptomların bireyler için 'en iyi seçim' olmasının nedenlerini açıklayabilir (Bowen, 1993; Brown, 1999; Gladding, 2022; Johnson ve Ray, 2016; Kerr, 1984; Minuchin, 2018). Bu bağlamda, semptomların hangi koşullarda ortaya çıktığı, sürdürüldüğü ve ilişkisel ve bağlamsal

kısıtlamalarla nasıl devam ettiği daha net hale gelebilmektedir. Aileleri sistemik şekilde ele alan yaklaşımlardan birisi de yapısal aile danışmanlığıdır.

Yapısal aile danışmanlığına göre aile sistemik bir yapıdadır. Bu yapı sınırlar, hiyerarşi, roller, kurallar ve güç unsurundan meydana gelmektedir. Ayrıca bu yaklaşıma göre eş, ebeveyn ve kardeş olmak üzere bir ailenin sahip olduğu üç alt sistem kümesi bulunmaktadır. Her bir alt sistem birbiri ile etkileşime girerek bütüncül bir şekilde işlevsel olmaya çalışır. Yani Colapinto'nun da (2019) belirttiği gibi aile, işlemsel kalıplar ile birlikte ilerleyen bütün bir sistemdir. Afet, savaş, göç gibi durumlar da bahsedildiği üzere, aile sistemi içerisinde sistem üyeleri adına çeşitli risk faktörlerini beraberinde getirmekte ve aile sistemini tehdit etmektedir. Bu risk faktörleri, ailenin sağlıklı bir şekilde aile yaşam döngülerini tamamlamalarını engelleyebilecek düzeyde olan çeşitli durumlardır. Aile sistemi için yıkıcı sonuçları arasında kayıplar yaşamak, aile içi ilişkilerde problem yaşamak, ekonomik güçlüklerle karşılaşmak gibi ailenin işlevsel kalmasını engelleyecek durumlar olabilir. Bir diğer şekilde ifade edilmesi gerekirse yapısal aile danışmanlığı, aile sisteminin devamlılığını sağlayabilmek için çeşitli aile içi dinamiklerine vurgu yapar. Bu dinamiklerin başında gelen kavram ise aile işlevselliğidir.

Ailelerin işlevsel bir yapıda olması birçok faktörü beraberinde barındırmaktadır. Çünkü aileler en az iki kişiden oluşan ve aralarında tarihsel, sosyal, duygusal bağlar olan insan grubunu (Gladding, 2020) temsil etmesi sebebiyle içerisinde birçok dinamiği barındırmaktadır. Söz konusu dinamikler ile birlikte aile üyelerinin birbirlerinin gelişimini destekleyebilecekleri, sosyalleşme olanakları oluşturabilecekleri, yaşam becerilerini geliştirebilecekleri bir aile ortamı oluşturulabilir. Aile işlevselliği kavramı da bu noktada aile üyelerinin fiziksel, duygusal ve psikolojik faaliyetleri içeren etkileşimleri (Holton-Viesel ve Allan, 2014), aile içi iletişim ile birlikte ortaya çıkan duygusal süreçleri (Epstein vd., 1978) kapsayan geniş bir tanım kümesine sahiptir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde ailenin işlevsel bir durumda olması travmatik olaylar sonrasında yeniden değerlendirme (Felix vd., 2015), akut depresif dönemde ortaya çıkan aile patolojileri (Keitner ve Miller, 1990), otizmli çocuğa sahip ailelerin aile uyumu (Morgan, 1988), kronik hastalığa sahip çocuğa sahip olma (Lewandowski vd., 2010), aile üyelerinin kendilerini yeterli hissetmesi (Bandura vd., 2011) ile önemli derecede ilişkilere sahiptir. Ülkemizdeki araştırmalar incelendiğinde ise aile işlevselliğinin ergenlerde kural dışı davranışlar ile

yaşam kalitesi (Ateş ve Akbaş, 2012), psikolojik semptomlar ile erken dönemdeki uyum bozucu şemalar (Kapçı ve Hamamcı, 2010), madde bağımlılığı (Küçükşen vd., 2019), intihar girişiminde bulunma (Palabıyıkoğlu vd., 1993) ile ilişkili olduğu görülmektedir. Genel olarak bakıldığında aile işlevselliğinin çok sayıda faktörden etkilendiğini ve geniş bir alanı kapsadığını söylemek mümkün olabilir.

Aile sistemleri yaklaşımı ile birlikte aile işlevselliğinin yanında aile yaşamı için koruyucu faktör görevi gören bir diğer kavram ise aile uyumudur (Maurovic vd., 2020). Aile uyumu, bir aile sisteminin karşı karşıya kaldığı değişimlere ve stres kaynaklarına uyum sağlama ve bu durumlara karşı etkili bir şekilde yanıt verme, problem çözebilme, işlevselliğini sürdürme ve aile üyelerinin iyi oluş düzeylerini koruma kapasitesini ifade eder. Ailenin herhangi bir parçasının tüm aile sistemi bağlamı içerisinde alınması gerektiğini belirten bütüncüllük ilkesine dayandığı ifade edilebilmektedir (Davies ve Cicchetti, 2004). Söz konusu kavram, tek tek bileşenleri ele almak yerine aile üyelerinin karşılıklı bağımlılığını ve kolektif dinamiklerini vurgulaması nedeniyle aile dinamiklerini anlamak adına önemli bir aile sistemi bir parçasıdır. Aile sistemleri teorisi gibi bütüncül yaklaşımlara dayanan aile uyum yeteneği, aile birimi içindeki etkileşimler ve geri bildirim döngüleri incelenerek değerlendirilir ve etkili iletişim, bireysel aile üyelerinin teşvik edilmesi, aile birimine bağlılık, dini yönelim, sosyal bağlılık, değişikliklere uyum sağlama yeteneği, takdirin ifade edilmesi, açıkça tanımlanmış roller ve birlikte kaliteli zaman geçirme gibi temel yapılardan oluşmaktadır (Cumsille ve Epstein, 1994; Gardner ve Moran, 1990; Krysan vd., 1990; Prest ve Protinsky, 1993; Rothbaum vd., 2002). Yapılan araştırmalar incelendiğinde ise aile uyumunun depresif semptomlar (Cumsille ve Epstein, 1994; Park vd., 2018), ergenlerde davranış bozuklukları (Joh vd., 2013), genç yetişkinlerde kaygı (Dolz-del-Castellar ve Oliver, 2021), infertilite sebepli stres (Lei vd., 2021) ile ilişkili olduğu görülmektedir. Ülkemizde yapılan araştırmalar incelendiğinde ise aile uyumunun literatürümüz açısından görece yeni bir kavram olduğu görülmektedir. Türkçe literatür incelendiğinde ise aile uyumunun akademik başarı ve özgüven (Soner, 2002), kişisel huzur ve gelecek vizyonu (Alkın, 2024), psikolojik yük ile yaşam doyumu (Taşkolu, 2024). ebeveyn stresi ve ilişkisel yılmazlık (Maral, 2022) ile ilişkili olduğu görülmektedir.

Aile işlevselliği ve aile uyumunun yanında, aile sistemi yaklaşımı ile birlikte koruyucu faktör olarak ortaya çıkan bir diğer kavram da aile aidiyetidir. Aidiyet duygusu

Hagerty ve meslektaşları (1992) tarafından yapılan tanımlamaya göre bireylerin kendilerini bir sistemin ayrılmaz bir parçası olarak görmelerine olanak sağlayan deneyimlerdir. Aile aidiyeti kavramı, aile üyelerini birbirine bağlayan, üyelerin sistemin bir üyesi olarak hissetmesini sağlayan, destekleyici ve uyumlu bir sistem oluşturan duygusal ve psikolojik bağları ifade eder. Bahsi geçen duygusal ve psikolojik bağlar ile birlikte bireyler, ailelerine ait hissedebildikçe yaşadıkları depresyon, yalnızlık, kaygı gibi birçok sorun ile daha iyi bir şekilde baş edebilirler (Hagerty vd., 1996; Hagerty ve Williams, 1999). Yani bireysel düzeydeki patolojik semptomlara karşın aile sistemi ile kurulacak olan ilişkisel süreçler koruyucu bir faktör görevi göreceği söylenebilir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde ise aile aidiyetinin ebeveynler ile kurulan ilişki (Hinde ve Hinde, 2017; King ve Boyd, 2016), çeşitli ruh sağlığı bozuklukları (Ketokivi, 2015), mikro agresif davranışlar (Lee vd., 2023), boşanma sonrası ergenlerin ile hayatına uyumu (Rejaän vd., 2022), aleksitimi ile kaygı (Stone vd., 2023) gibi değişkenler ile ilişkili olduğu görülmektedir. Ülkemizde yapılan çalışmalar incelendiğinde ise aile aidiyetinin ebeveynler ile kurulan ilişki (Aslantürk ve Mavili, 2020), çocuk bakım süreçleri (Paslı ve Aslantürk, 2023), aile yapısı (Aslantürk vd., 2020), özgeci davranışlar (Özdemir vd., 2020), temel psikolojik ihtiyaçlar ve öznel iyi oluş (Gök ve Kocayörük, 2019) gibi değişkenler ile ilişkili olduğu görülmektedir. Genel olarak ifade edilecek olursa aile işlevselliği ve aile uyumunun yanında aile aidiyeti de bireysel düzlemde iyi oluşu etkileme potansiyeline sahip önemli bir aile sistemi kavramıdır.

Verilen tüm bilgiler ışığında bireysel hayatı ve refahı tehdit etme potansiyeline sahip çok sayıda unsur bulunmaktadır. Bireysel hayat ile birlikte aile hayatının da bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilendiğini söylemek mümkündür. Ancak afet, savaş, kriz gibi olaylar psikolojik zorlanma ve rahatsızlığa sebebiyet verebiliyor iken aynı zamanda aileler adına olumlu bir değişimin olası kaynaklarını da ortaya çıkarabilmektedir (Tedeschi ve Calhoun, 2004). Ayrıca, aile sistemi içerisindeki belirli özellikler, krizvari durumların ardından çocuklar için koruyucu faktörlerin oluşmasını sağlayabilir (Cobham vd., 2016). Bu noktada ailelerin belirli dinamiklerine yapılan vurgu ile pozitif psikoloji temelli bir yaklaşımdan söz edilebilir. Pozitif psikolojinin getirdiği yeni yaklaşım tarzı ile birlikte sadece bireylerin değil aynı zamanda ailelerin ve toplumun da daha güçlü bir hale gelmesini sağlayacak olan bir bilimsel yaklaşım ortaya çıkmıştır (Karaırmak ve Siviş, 2008). Bu yaklaşım zorlu durumlar karşısında

bireysel düzlemde yaşamda anlam, değerler, maneviyat, farkındalık, karakter güçleri, olumlu duygular, öz yeterlilik, empati, iyimserlik, minnettarlık, yaratıcılık, mizah, hedef belirleme ve başarma, umut, affetme, akış, yılmazlık gibi kavramlara vurgu yapmaktadır (Schulenberg, 2016). Ayrıca bireysel iyi oluşu açıklamada ve daha iyi anlamada çeşitli aile dinamiklerinin birlikte nasıl bir etkileşime sahip olduğunu anlamaya ihtiyaç duyulmaktadır (MacDermid Wadsworth, 2010). Aile düzeyinde bu noktada aile işlevselliği , aile uyumu ve aile aidiyeti önemli faktörler olarak ortaya çıkmaktadır (Maurovic vd., 2020). Bu araştırma ile birlikte de üç farklı aile dinamiğinin bireysel düzeyde mental iyi oluşu ne ölçüde açıkladığını incelemenin kuramsal ve pratik alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma iki aşamalı bir şekilde tasarlanmıştır. Genel itibariyle bu çalışma, farklı aile dinamiklerinin bireysel mental iyi oluş üzerindeki olası yordayıcı ilişkileri ortaya koyarak kuramsal ve uygulamalı alana katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, bu çalışmanın iki temel amacı bulunmaktadır:

- Birinci amaç, aile işlevselliğini ölçmek amacıyla GAİDÖ-12'yi Türkçeye uyarlamak ve geçerliliğini test etmektir.
- İkinci amaç ise uyarlanan ölçek ile birlikte farklı aile işlevleri ile mental iyi oluşu yordayan yapısal bir modeli test etmektir.

Araştırmanın iki farklı amacı olması sebebiyle iki farklı çalışma yürütülmüştür. Her çalışmada veriler ayrı gruplardan toplanmıştır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Aile terapisi ve aile danışmanlığı özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında önemi fark edilmiş bir alandır. TSSB ve şizofreni vakalarının aile içerisindeki dengesiz duygusal faaliyetler ile ilişkilendirilmiş olması aile psikolojisinin alanının açmıştır. O zamandan bu yana çeşitli yaklaşımlar oluşturulmuş ve aile üyelerinin birbiri ile kurdukları etkileşimlerin bireylerin ruh sağlığı ile nasıl ilişkili olduğu tartışılmıştır. Keza bireyin psikolojik iyi oluşunu tehdit eden pek çok çevresel ve toplumsal faktör, aynı zamanda ailenin işlevselliği üzerinde de derin etkiler yaratmaktadır. Doğal afetler, savaşlar, salgın hastalıklar ve ekonomik krizler gibi geniş çaplı kriz durumları, yalnızca bireyler

düzeyinde değil, bireyin içinde bulunduğu sosyal sistemlerin en temeli olan aile düzeyinde de önemli sonuçlar doğurabilmektedir. Nitekim aile, bu tür zorlu yaşam olayları karşısında yalnızca bir risk faktörü değil; aynı zamanda bireyin baş etme kapasitelerini destekleyen, psikolojik dayanıklılığını güçlendiren koruyucu bir sistem olarak da işlev görebilmektedir. Bu noktada 1960'larda temelleri atılan ve ailelerin bireylerin duygusal süreçlerini etkileme potansiyeline vurgu yapan Aile Sistemleri Yaklaşımı ortaya çıkmıştır.

Aile Sistemleri Yaklaşımı, ailelerin birbiri ile etkileşimde olan alt sistemlerden oluştuğunu öne süren bir yaklaşımdır. Özellikle ailelerin işlevsellik düzeyinin temel sağlıklılık kriteri olarak ele alır. Bu bakış açısı aileyi sadece bireylerden oluşan bir topluluk olarak değil, bir parçasındaki değişikliklerin veya işlev bozukluklarının kaçınılmaz olarak bütünü etkilediği, birbirine bağlı duygusal bir sistem olarak görür. Bu bağlamda, bireysel refah aile etkileşimlerinin kalitesine, rollerin ve sınırların netliğine ve sistemin gelişimsel ve çevresel değişikliklere uyum sağlama becerisine yakından bağlıdır. Genel Aile İşlevselliği Değerlendirme Ölçeği'ni (GAİDÖ) Türkçe'ye uyarlamayı ve aile uyumu, aile aidiyeti ve mental iyi oluş ile ilişkilerini araştırmayı amaçlayan bu çalışma, aile sistemleri bakış açısına dayanarak oluşturulmuştur. Bu nedenle, aile işlevselliğinin kültürel bağlam içerisinde bütüncül biçimde değerlendirilmesi, bireysel iyi oluşun sürdürülebilirliğine yönelik önemli bir araştırma alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, aile işlevselliğine yönelik yapılan mevcut araştırmaların önemli bir bölümü Batı merkezli örneklemler üzerinden yürütülmüş, geliştirilen ölçme araçları da bu kültürel bağlamlara özgü normlar çerçevesinde oluşturulmuştur. Bu durum, Türkiye gibi toplulukçu kültür yapısına sahip ülkelerde, aile dinamikleri, iletişim biçimleri ve ilişki dinamiklerinin farklılaşması sebebiyle, bu araçların doğrudan kullanımını sınırlamakta ve geçerliliklerinin tehdit edilmesine neden olabilmektedir. Türkiye gibi toplulukçu eğilimleri yüksek toplumlarda, birey-aile etkileşimleri daha iç içe geçmiş yapılar sergilemekte; dolayısıyla bu kültürel özellikleri dikkate alan ölçme araçlarına olan ihtiyaç giderek artmaktadır.

Aile Sistemleri Yaklaşımından yararlanan bu araştırma, uyum ve aidiyet gibi yapıların birbirinden ayrı özellikler olmadığını, uyum, iletişim ve duygusal duyarlılığı içeren sistemik süreçlerden ortaya çıktığını belirtmektedir. Dahası, aile işlevselliği yalnızca bireysel ruh sağlığının bir göstergesi değil, aynı zamanda bu sürecin oluşumuna ve

sürdürülmesine katkıda bulunan bir etmendir. Bu açıdan, kültürel olarak uyarlanmış ve psikometrik olarak sağlam bir araçla aile işlevselliğinin değerlendirilmesi, hem akademik anlayışa hem de klinik ve danışmanlık ortamlarındaki pratik uygulamalara katkıda bulunabilir. Söz konusu çerçeve kapsamında, McMaster Aile İşlevselliği Modeli temel alınarak geliştirilmiş olan "Genel Aile İşlevselliğini Değerlendirme Ölçeğinin" Türk kültürüne uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin kapsamlı bir biçimde değerlendirilmesi, alana hem kuramsal hem de uygulamalı düzeyde önemli katkılar sunacaktır. Bu çalışma sürecinde, McMaster Aile İşlevselliği Modeli'nin kurucularından ve aynı zamanda Brown Üniversitesi Warren Alport Tıp Fakültesi Psikiyatri Bölümü öğretim üyesi olan Prof. Dr. Gabor I. Keitner ile gerçekleştirilen iş birliği, uluslararası düzeyde akademik ağların geliştirilmesi açısından önemli bir adım olmuştur. Bu uyarlama süreci, yalnızca ölçme aracının yapı geçerliği, iç tutarlılığı ve ölçüt geçerliği gibi temel psikometrik özelliklerini değerlendirmekle kalmayıp, aynı zamanda madde tepki kuramı ve ölçüm değişmezliği gibi ileri düzey analizlerle aracın Türk örneklemi üzerinde yeniden test edilmesini de içermektedir. Bu süreç, kültürel duyarlılığın yüksek olduğu alanlarda psikolojik değerlendirme araçlarının nasıl işlediğini incelemek açısından da önem arz etmektedir.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, aile işlevselliği, aile uyumu, aile aidiyeti ve mental iyi oluş arasındaki anlamlı ilişkilerin önemini ortaya koymakla birlikte, bazı sınırlılıklar içermektedir. İlk olarak, araştırmanın kesitsel deseni, değişkenler arasındaki nedensel ilişkilerin çıkarım yapılmasını engellemektedir. Bunun yanı sıra, örneklemin belirli bir bölge ve demografik grupla sınırlı olması, elde edilen bulguların farklı topluluklara genellenebilirliğini sınırlayabilir. Gelecekte, farklı kültürel ve sosyoekonomik bağlamları içeren daha geniş ve heterojen örneklemlerle yürütülecek çalışmalar, sonuçların geçerliliğini ve uygulanabilirliğini artıracaktır. Ayrıca bu araştırmada yalnızca belirli değişkenler dikkate alınmış; kişilik özellikleri, yaşam stresi ve ekonomik koşullar gibi aile dinamikleri ile ruhsal esenliği etkileyebilecek diğer önemli faktörler dışarıda bırakılmıştır. Bu tür değişkenlerin gelecekteki çalışmalara dahil edilmesi, daha kapsamlı ve çok boyutlu bir anlayış geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Aile Yaşam Döngüsü

Aileler duygusal, psikolojik, manevi bağı olan ve birlikte yaşama isteği ile duyan insanların bir araya gelerek oluşturduğu bir yapıdır. Her ailenin gelişimi ise özgün bir gelişim sürecini kendi içerisinde barındırmaktadır. Bir ailenin belli gelişim evrelerinden geçerek işlevsel bir hale geldiği, aralarında psikolojik ve duygusal bağ oluşturma süreci aile yaşam döngüsü ile açıklanabilmektedir. Aile yaşam döngüsü, temelleri Emily Duvall tarafından atılmış olan ve bir ailenin gelişimsel olarak geçirdiği evreleri, yaşam olaylarını ve ailenin yapısındaki değişimleri ifade eden bir kavramdır (Duyan, 2003). Ailelerde zaman içerisinde karşılaşılan değişimleri ifade etmek için de kullanılmaktadır (Carter ve McGoldrick, 1988). Aileler, bu döngü içerisinde sosyal değişimlerden oldukça etkilenmektedirler ve bu durum aile yaşam döngüsünün sürekli olarak değiştirebilmektedir (Glick, 1989). Bu sebeple Murphy ve Staples (1979), aile yaşam döngüsünün, aileyi inceleme sürecinde kent sosyolojisi, kırsal alan sosyolojisi, çocuk psikolojisi ve genel olarak gelişim psikolojisinden yararlanan disiplinlerarası ve gelişimsel bir yaklaşım olduğunu ifade etmektedirler.

Ailenin temel işlevlerinden biri çocukları yetişkinliğe kadar yetiştirmek olduğundan, sistemin aile yaşam döngüsünün her aşamasında çeşitli evrelere özgü psikososyal görevleri sağlıklı bir şekilde tamamlayabilmeleri üzerine şekillenmiştir (Glick vd., 2003; Ritvo ve Glick, 2002). Bu nedenle aile yaşam döngüsünü açıklamak için geçmişten bugüne kadar çok sayıda model oluşturulmuştur (Carter ve McGoldrick, 1988; Murphy ve Staples, 1979; Özdemir, Vatandaş ve Torlak, 2009). Her bir model kendine özgü bir şekilde ortaya çıkmıştır. Son yıllarda kullanılan model ise altı aşamalı aile yaşam döngüsü modelidir. Carter ve McGoldrick (1988) tarafından formülize edilen bu modele göre altı evre ve her evrede ele alınması gereken temel gelişimsel görevler sırasıyla şu şekildedir (Gladding, 2020):

- Bekar Genç Yetişkinler:

    - Bağımsız kimlik oluşturabilme, benliği farklılaştırma, evden ayrılma ve yeniden bağ kurma, mesleki bir düzen oluşturma ve sosyal destek kaynakları oluşturma,
- Yeni Çiftler:
    - Çift olarak yaşamaya uyum sağlama, partnerin ailesi ile etkileşim kurma, eş rolüne uyum sağlama, sağlıklı ilişki kurma yolları öğrenme
- Küçük Çocuklu Aileler:
    - Ebeveyn rolüne uyum sağlama, aile içindeki kuralları düzenleme, ebeveynlik stresi ile baş etme yolları bulma,
- Ergen Çocuklu Aileler:
    - Çocuğun büyümesi ile birlikte aile içi kuralları ve sınırları yeniden yapılandırma, aile içi çatışma çözme becerileri geliştirme, karşılıklı şekilde fiziksel ve psikolojik olarak ilgi gösterme, çocukların ve yaşlanmakta olan ebeveynlerin bakımını sürdürme,
- Çocukları Evden Ayrılan Aileler:
    - Orta yaş zorlukları ile baş etme, çocukların bağımsız kimlik oluşturabilmelerini sağlama, eş olarak birbirini tekrar keşfetme, kayıp duygusu ile baş etme
- İleri Yetişkinlik Dönemindeki Aileler:

Sağlık problemleri ile baş etme, yaşlılığa uyum sağlama, yaşanan kayıplara uyum sağlama, fiziksel olarak güçten düşmeye uyum sağlama, çocuklar ve torunlar ile iletişim sürecini düzenleme.

Aileler bu aşamaların her birinde farklı gelişimsel görevler ve stresörler ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Ailelerin bir bütün olarak işlevsel halde kalabilmeleri için her bir evrenin beraberinde getirdiği zorluklar ile baş edebilmeyi öğrenmelidirler (Gladding, 2020). Bu sebep doğrultusunda her bir dönem ile ailenin bulunduğu çevredeki gelişen toplumsal olaylar arasındaki ilişkileri anlamak, sağlıklı aile gelişimi için önemli bir hale gelmektedir (Cihan, 2020). Aile yaşam döngüsü içerisinde her aile, söz konusu evreleri farklı sürelerde tamamlayabilmektedirler (Özdemir vd., 2009). Söz konusu evrelerin her biri hiyerarşik bir şekilde ilerlemektedir. Bir evredeki

gelişimsel görevler hakkında birtakım faaliyetlerde bulunulmadığı takdirde diğer bir evreye geçmek mümkün değildir.

2.2. Aile Sistemleri Yaklaşımı

Toplumun en küçük canlı birimi olarak nitelendirilen aileler, soyun devamı, ekonomik ihtiyaçlar, sevgi, dayanışma, korunma ve güven arayışı, çocuk yetiştirme, toplumsal hayatta yer edinme ve yakın ilişkiler kurma gibi temel insani ihtiyaçları karşılayan bir kurumdur (Koç, 2014). Aileler aynı zamanda bireysel düzeyde psikolojik gelişim, kimlik gelişimi, duygusal etkileşim ve öz saygının sürdürülmesi gibi unsurlar açısından en önemli yakın ilişkiler grubunu oluştururlar (Ritvo ve Glick, 2002). Tarihsel süreç incelendiğinde ise ailelerin nasıl oluştuğuna dair çeşitli açıklamalar ortaya çıkmaktadır. Gerek antropoloji, gerek sosyoloji, gerek mitoloji gerekse psikoloji alanlarında aile kavramı sürekli olarak ele alınmıştır (Jeter, 1993). Özellikle psikoloji alanında yapılan çalışmalar ile birlikte ailelerin sahip olduğu yapıyı açıklama çalışan çeşitli teorik yaklaşımlar geliştirilmiştir. Söz konusu teorik yaklaşımlar psikanalitik, gelişimsel, davranışçı bir temele sahip şekilde ifade edilmektedir. Her teorik çerçeve ailelerin gelişimi hakkında katkıda bulunsada aile içi etkileşimin ve ilişkilerin örgütleniş düzeyinin önemi hakkında yeterli açıklama gücüne sahip değillerdir. Aile sistemleri yaklaşımı ise ailelerin söz konusu etkileşim örüntülerine vurgu yaparak ailelerin gelişim süreçlerini açıklayan, bir ailenin sahip olduğu özellikleri ele alan kuramsal yaklaşımlardan birisidir.

Aile sistemleri yaklaşımı psikoloji, psikiyatri ve psikoterapi alanında önemli bir çerçeve olup, bireysel davranışlar, duygusal süreçler ve patolojik semptomlar arasındaki ilişkileri anlamak için aile üyeleri arasındaki karmaşık etkileşimlerin ve dinamiklerin incelenmesi gerektiğini öne sürer (Carr, 2012; Minuchin vd., 1975). 20. yüzyılın ortalarında ortaya çıkan teori, ruh sağlığına yönelik bireyci yaklaşımlar yerine sibernetik yaklaşımının benimsemiş olduğu sistemik perspektifleri vurgulayan çağdaş sosyal, politik ve kültürel eğilimler tarafından önemli ölçüde şekillendirilmiştir. Sosyal, siyasi ve kültürel eğilimlerin özellikle 1960'lardan itibaren sistem yaklaşımı üzerinde etkisinin bariz şekilde fark edildiği, yaygınlaştığı ve geliştiği görülmektedir. 1960 Kennedy suikasti, 1962 Küba füze krizi, 1967 Cleveland ve Detroit isyanları, 1965 Malcolm-X suikasti, 1968 Luther King suikasti gibi büyük kitleleri etkileyen olaylar patlak vermiş ve genel toplum yaşamı adına ciddi risk faktörleri haline

gelmiştir. Bu dönemde, ekonomik sistemler ve siyasi ideolojilerin insan davranışı ve psikolojisi üzerindeki etkisi daha çok fark edilmeye başlanmıştır (Nichols, 2013). Aile sistemleri teorisinin şekillenmesinde önemli rol oynayan bilimsel alanlardan biri de sibernetiktir. Sibernetik, makineler ve organizmalar gibi kendi kendini düzenleyen sistemlerin mekanizmalarını araştırmış ve karmaşık sistemlerin tek tek parçalarına odaklanmak yerine birbiriyle ilişkili bileşenleri ve geri bildirim döngüleri analiz edilerek daha iyi anlaşılabileceğini öne sürmüştür. Bu kavram, aile bağlamında insan ilişkilerini anlamak için uygulayan aile sistemleri teorisyenleri arasında yankı bulmuştur. Bu durum, ruh sağlığına yönelik bireyci yaklaşımlardan uzaklaşılmasına ve daha sistemik bir bakış açısına doğru kayılmasına yol açmıştır.

Aile sistemleri teorisi temelde, bireylerde ortaya çıkan semptomların ve işlevsiz davranış örüntülerin kökeninin aile içi etkileşimlerin incelenmesi ile anlaşılabileceğini öne sürer. Çekirdek bir ailede bulunan ebeveynler ve çocukların yani genel olarak her aile üyesinin dolaylı ve doğrudan bir şekilde birbirleri ile kurdukları etkileşim işlevsiz örüntülerin kökeni ve süreci hakkında bilgi verebilir. Yaklaşıma göre ebeveynlerin kendi çocukluk dönemlerinde öğrendikleri, aşina oldukları ve maruz kaldıkları etkileşim örüntülerini kendi çocuklarına da yansıtmaları mümkündür. Döngü şeklinde ilerleyen bu durum kendisini duygusal olarak tepkisel olma, duygusal olarak bağ kurmama veya duygusal olarak bir başka aile üyesine sürekli ihtiyaç duyma gibi şekillerde kendisini gösterebilir (Broderick, 1993). Bu nedenle aile davranışını anlamak için iletişim, işlem kalıpları, çatışma, ayrılık ve bağlılık, uyum ve strese uyum konularının ele alınması sistemik açıdan önemlidir. Aile sistemleri kuramcıları, çocuk yetiştiren ailelerde, annelerin, babaların ve tüm çocukların birlikte nasıl etkileşime girerek bireysel üyelerin davranışlarını şekillendirdiklerini ve bireysel üyelerin bir bütün olarak aile yaşamına nasıl katkıda bulunduklarını göz önünde bulundurulmasının önemini ifade ederler. Çünkü bireyler, diğer aile üyelerinin davranışlarından yola çıkarak aile yaşamının belirli bir düzene sahip olmasını beklerler (Fingerman ve Bermann, 2000).

Aile, bir parçasındaki değişikliğin tüm sistemi etkilediği, birbiriyle ilişkili parçalardan oluşan bir yapı olarak görülür. Bu nedenle aile sistemleri yaklaşımı çerçevesinde bir aile kendisini oluşturan parçaların toplamından daha büyük olduğu ve ailenin işleyişinin bireysel üyelerin toplamına indirgenemeyeceği görüşü benimsenmiştir (Crittenden ve Dallos, 2009). Söz konusu görüş ile birlikte aile sistemi yaklaşımı

psikanalitik yaklaşımlar kadar deterministik değildir. Zaman içerisinde veya farklı bir bağlam çerçevesinde aile dinamiklerinin değişebilme yetisine vurgu yapar. Aile sisteminin temel amacı da, bu yaklaşım doğrultusunda, her bireyin ihtiyaçlarına uyum sağlarken, aile bütünlüğünü ve dengesini korumak ve bireyler değişip gelişirken, aile sistemin nihai hedefine yönelik istikrarını sürdürmektir (Prest ve Protinsky, 1993). Aile sistemi, birbiri ile karmaşık etkileşim örüntülerine sahip bireylerden oluştuğu için bir olayın veya davranışın bir başka olayı tetiklediği ve bu ikinci olayın da ilk olayı etkileyerek bir döngü oluşturduğu bir nedensellik modelini ortaya çıkaracaktır. Bireylerin içerisinde bulundukları süreçte yaşantılanan olayları öncelikli referans noktası olarak odaklanan bireysel odaklı kuramların aksine, aile sistemleri yaklaşımı özellikle doğrusal bir nedensellikten, bir kişinin sorunlu davranışını diğer aile üyelerinin çevresindeki davranışlarla ilişkilendiren döngüsel bir nedensellik anlayışına geçmiştir (Johnson ve Ray, 2016). Diğer bir şekilde ifade edilecek olursa, aile sistemleri yaklaşımına göre aile üyeleri arasındaki etkileşim mutlaka diğer aile üyelerini etkileyecek ve bireylerin sorunları sadece kendi içsel süreçlerinden kaynaklanmayacak, aile üyeleri arasındaki etkileşimlerin sonucu olarak ortaya çıkacaktır. Sonuç olarak, aile hiyerarşisi, sınırlar, süreçler, simetrik ve tamamlayıcı yükselişler ve ortak inanç sistemleri gibi kavramlar, aile süreçlerinin bireysel süreçlerle ilişkili, ancak farklı ve farklı bir açıklama düzeyinde olduğu fikrini benimsemek için geçerli kavramsallaştırmalar olarak ortaya çıkmıştır (Cox ve Paley, 1997).

2.2.1. Yapısal Aile Terapisi

Yapısal aile terapisi, Salvador Minuchin tarafından 1960'ların sonunda kavramsallaştırılmış ve formülize edilmiş olan bir yaklaşımdır. Minuchin'in öncülüğünde ortaya çıkan bu yaklaşım ilk olarak düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ve risk altındaki ailelere yönelik çalışmalar sonucunda geliştirilmiştir. Bununla beraber son yıllarda yapılan çalışmalarda yapısal yaklaşımın düşük sosyo ekonomik bölgelerdeki toplum ruh sağlığı hizmetleri (Weaver vd.,2019), çatışmalı çiftler ve aileler (Finney ve Tadros, 2019), ergen çocuğa sahip ailelerdeki çeşitli ruh sağlığı sorunları (Jimenez vd., 2019), yüksek otizmli çocuğa sahip aileler (Ma vd.,, 2020) için önemli ve etkili bir yaklaşım olduğu görülmektedir.

Ailelerin sahip olduğu yapıyı merkeze alan bu yaklaşım, temel olarak aile üyelerinin sahip oldukları etkileşim örüntüleri ve bulundukları ilişkisel bağlam üzerinden sorunları ve dinamikleri anlamak, güçlendirmek ve iyileştirmek üzerine kurulmuştur (Vetere, 2001). Yani yapısal yaklaşımın en temel önermesi, bir bireydeki semptomların aile içi etkileşim örüntüleri aracılığı ile incelendiğinde anlaşılabileceğine yöneliktir (Minuchin ve Nichols, 1998). Navarre'nin (1998) belirttiği üzere bu yaklaşım çok kültürlü danışma süreçleri için kullanılabilen etkili bir model olmakla birlikte aile kalıplarının daha üretken sistem içerisine dahil olmasını sağlar. Aile içerisindeki duygusal ve davranışsal problemler yaratan bir durumun çözülebilmesi için aile yapısında bir değişim meydana gelmelidir.

Ailelerde "yapı" kavramı bu yaklaşımın merkezinde yer almaktadır. Minuchin (1974), her ailenin birbiriyle olan etkileşim sürecini düzenleyen, görünmez, işlevsel gereklilikleri barından bir yapısının bulunduğunu ifade etmektedir. Bir diğer şekilde ifade edilmesi gerekirse Minuchin aile yapısını, aile üyelerinin birbirleri ile kurdukları ilişkide dikkat etmesi gereken unsurların tamamı olarak kavramsallaştırmaktadır. Bu yapı aile üyelerinin sözel, duygusal ve davranışsal olarak harekete geçtiği süreçte gözlemlenebilmektedir (Gladding, 2020). Aile yapısı, aile üyeleri birbirlerinin önceliklerine, güçlü ve zayıf yönlerine karşılıklı olarak uyum sağladıkça zaman içinde şekillenir (Sexton ve Lebow, 2015). Bu nedenle aile yapısının açık ve kapalı olma durumu ailelerin işlevselliğini etkileyebilmektedir. Açık ve uygun bir yapı sahip ailelere nazaran yapısı belirsiz olan aileler gelişimsel krizlerin, stresli durumların ardından daha karmaşık bir hale gelebilir ve işlevselliklerini kaybedebilirler (Minuchin, 1974).

Yapısal aile terapisine göre temel amaç ailenin yapısına vurgu yaparak işlevsel iletişim örüntüleri oluşturmak ve ailenin yapısını yeniden yapılandırarak semptomları azaltmak ve esnek sınırlar oluşturmaktır (Minuchin, 1974). Bu noktada modelin çeşitli özgün özellikleri ortaya çıkmaktadır. Colapinto'ya (2019) göre yapısal yaklaşımın özgün yönleri (1) terapinin ana hedefi olarak ailenin yapısal değişimine vurgu yapılması, (2) aile içinde bireysel değişim sürecine önem verilmesi ve (3) ailenin yeniden yapılandırılması sürecinde terapiste / danışmana önem verilmesi, (4) geçmiş yerine şimdiki etkileşim sürecine odaklanılması, (5) semptomların bireysel bağlamdan ziyade aile içi örüntüler üzerinden değerlendirilmesi, (6) ailelerin aile içi sorunlara verdiklere tepkilere odaklanılmasıdır.

Yapısal aile terapisi, ailelere sistemik bir şekilde yaklaşan yaklaşımlardan birisidir. Sistem yaklaşımı doğrultusunda yapısal yaklaşıma göre aile üyelerinin birbirleri ile kurdukları ilişkiler, bağlar ve duygusal süreçler tüm aile üyeleri üzerinde çeşitli şekillerde etkisini gösterebilmektedir. Benzer bir şekilde sistem yaklaşımına göre bir aile üyesindeki değişim diğer bütün aile üyelerini etkilemektedir. Yapısal aile terapisinin önemli bir diğer yönü ise alt sistem kavramsallaştırmasıdır. Sistem yaklaşımına dayalı olarak aileler üç farklı alt sistem üzerinden incelenmektedir. (1) eş alt sistemi, (2) ebeveyn alt sistemi ve (3) kardeş alt sistemi olmak üzere ailelerin içerisinde üç farklı alt sistem bulunmaktadır. Her bir alt sistem bir bütün olarak aile sisteminin küçük parçalarıdır ve aile içerisinde çeşitli görevleri yerine getirmektedirler. (Gladding, 2020). Bu sebeple her bir alt sistemin birbiri ile kurduğu ilişkiler belli dinamiklere bağlı olarak ailelerin işlevsellik kriterlerini ortaya çıkarmaktadır.

Bir ailenin oluşum sürecinde bir çiftin sosyal bir sözleşme yoluyla bir araya gelmesiyle ilk oluşan alt sistem eş alt sistemidir. Bu alt sistemin oluşumu aile yaşam döngüsünün ikinci evre sürecinde yaşanmaktadır. Sadece iki kişiden oluşan bu alt sistemde yaşanan problemler ve krizler genel olarak partnerlerin birbirlerine yönelik bağlılıkları, tutumları üzerinden şekillenmektedir. Gladding'e (2020) göre bu alt sistemin en önemli görevi alt sistem üyelerinin birbirini tamamlayıcı şekilde bir süreç ilerletebilmesidir. Karşılıklı tamamlayıcılık süreci, eşler arasındaki bir çift olmanın beraberinde getirdiği sorumluluğu eşit bir şekilde paylaşabilmeye, birbirlerinin eksik kaldığı yönleri destekleyebilmeye ve birbirlerinin iyi özelliklerini destekleyebilmeye dayalıdır.

Bir aile sisteminin oluşum sürecinde çiftin çocuk sahibi olmasıyla birlikte ikinci alt sistem olan ebeveyn alt sistemi oluşur. Ebeveyn alt sistemi çocukların korunması, bakımı ve gelişiminden sorumlu olan ebeveynlerden oluşmakta ve aile sisteminin yönetici alt sistemini meydana getirmektedirler (Minuchin ve Fishman, 1981). Bu alt sistem üyelerinin görevleri arasında çocukların gelişimsel ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak yer almaktadır (Kindsvatter vd., 2008). Ayrıca aile üyelerinin birbiri ile kurdukları etkileşimi daha kolay bir hale getirmek, duygusal iç içe geçme ve duygusal kopmaları önlemek gibi görevlere de sahiptir. Bu alt sistemde ebeveyn-çocuk arasındaki ilk etkileşimler başlar. Ebeveyn alt sistemindeki etkileşimler aracılığı ile çocuklar ailelerine isteklerini nasıl ifade edeceğini, temel ihtiyaçları konusunda

ailesinden neler bekleyeceğini ve ebeveynlerinin stresli durumlar karşısında neler yaptıklarını öğrenmektedirler (Minuchin, 1974). Bu nedenle ebeveynlik alt sistemi çocuklar büyüdükçe değişmeli ve yeni durumlara uyum sağlayabilir bir hale gelmelidir.

Ebeveynlerin ikinci bir çocuğa sahip olmasıyla birlikte üçüncü alt sistem olan kardeş alt sistemi oluşur. Kardeşler arasında oluşan bu alt sistem çocukların bakım verenleri dışındaki insanlar ile kuracakları iletişimlere yönelik bir sosyalleşme laboratuvarıdır (Akün, 2013). Kardeşler arasındaki alt sistemde çocuklar birbiri ile etkileşim içinde olmalarından ötürü psikolojik ve duygusal olarak birbirlerine daha yakın olabilirler (Gladding, 2020). Bu sebeple kardeşler, birbirleri ile kurdukları iletişim aracılığı ile birbirlerini desteklemeyi ve dışlamayı öğrenebilirler, paydaş bir şekilde çalışmanın yolunu bulabilirler, engelleri aşmanın yolunu öğrenebilirler ve sosyal hayatlarındaki rollerini etkileyebilmektedirler (Akün, 2013).

Alt sistemler ile birlikte yapısal aile terapisi ayrıca aile içerisindeki sınırlara önem vermektedir. Sınırlar, alt sistemleri birbirinden ayıran, alt sistemler arasındaki kuralları ve teması düzenleyen görünmez psikolojik ve fiziksel çizgilerdir (Nichols, 2013). Aile üyelerinin birbirleri ile kurdukları karşılıklı etkileşim ve katılım derecesi, alt sistemler arasında var olan sınırlar üzerinden belirlenir (Chappelle ve Tadros, 2020). Bu sebeple ailenin işlevsel kalabilmesi için alt sistemler arasındaki sınırlar belirgin bir yapıda bulunmalıdır (Minuchin, 1974; Minuchin vd., 2021; Negash ve Morgan, 2015). Kindsvatter ve arkadaşlarının da (2008) belirttiği üzere sağlıklı ailelerde üyeler, birbirlerinin bireysel gelişimini destekleyecek, birbirlerini engellemeyecek ve bir aile üyesinin kapasitesinin üstünde bir işlevi yerine getirmesini engelleyecek şekilde sınırlar oluşturabilir ve aileye dahil olabilirler. Ancak belirgin bir yapıda bulunmayan ve alt sistemleri yeterince korumayan sınırları aile üyeleri arasındaki ilişki becerilerinin gelişmesini engeller (Nichols, 2013).Aile yapısı içerisinde genel olarak (1) belirgin sınırlar, (2) katı sınırlar ve (3) belirsiz sınırlar olmak üzere üç farklı sınır bulunmaktadır.

Belirgin sınırlar, aile üyelerini iletişim kurmaya yönelten ve üyelerin birbirleri ile olan ilişkilerini geliştirmeye olanak sağlayan sınırlardır (Gladding, 2020). Belirgin sınırlar her aile üyesi tarafından açık bir şekilde anlaşılır yapıdadır. Ayrıca aile üyeleri arasındaki iletişimi düzenler, değişen durumlara karşı uyum sağlamayı kolaylaştırır ve bir yandan ailenin mevcut yapısını korur. Katı sınırlar ise aile üyelerini birbirinden

ayıran, iletişimi kısıtlayan ve alt sistemler arasındaki teması oldukça düşük bir seviyeye indiren sınırlardır (Nichols, 2013).

Katı sınırları olan aileler arasında belirlenmiş olan kurallar sabittir ve aile içerisinde yaşanan bir değişime karşı direnç gösterilir. Bu sebeple aile üyeleri birbiri ile iletişime geçmekte zorluk yaşarlar. Bununla birlikte katı sınırları olan aileler duygusal olarak birbirlerine karşı oldukça uzak bir konum alırlar. Bu sebeple katı sınırlar ailelerde duygusal kopukluk oluşturur (Gladding, 2020; Minuchin vd., 2021; Nichols, 2013).

Belirsiz sınırlar ise alt sistemler arasında yeterince ayrılığın olmadığı sınırlardır. Belirsiz sınıra sahip ailelerde aile üyeleri birbirlerinin kişisel alanına girebilirler ve özerk bir alan yaratamazlar. Aile içerisindeki belirlenmiş olan kurallara bu sebeple uyulamayabilir ve üyeleri arasındaki birleşik bir yaşam sürdürülebilir (Gladding, 2020). Belirsiz sınırlar bu sebeple aile içerisinde bağımlı yani iç içe geçmiş bir yapı meydana getirebilir (Nichols, 2013). İç içe geçmiş ailelerde ebeveynler çocuklarına gereğinden fazla zaman ayırabilir, ilgi gösterebilir, onlar için oldukça uğraşabilir ve bu durum çocukları ebeveynlere bağımlı hale getirebilir. Bu şekilde büyüyen çocuklar bireysel bir şekilde yaşayamayabilir ve aile dışındaki insanlar ile etkileşime geçmekte çeşitli zorluklar yaşayabilirler.

Yapısal aile terapisinin alt sistemler ve sınırlar ile birlikte aile yapısı içerisinde önem verdiği bir diğer konu ise üçgenleşmedir. Ailelerde zaman zaman yapı içerisinde üçgenleşme olarak isimlendirilen durumlar meydana gelebilir. Aile yapısı içerisindeki üçgenleşmeler Charles'a (2001) göre bir ailedeki iki kişinin birbirleri arasında var olan stresi, kaygıyı veya gerilimi çözmek için aile içerisindeki üçüncü bir kişiyi sürece dahil ettiğinde ortaya çıkan bir durumdur. Minuchin'e (1974) göre ise üçgenleşme süreci genel olarak çocukların ebeveynlerin arasındaki çatışmayı önlemek veya en aza indirmek için taraf tutarak, ebeveynlerin dikkatini dağıtarak ve ebeveynler arasında mesaj taşıyarak ebeveynlerin çatışmalı süreçlerine katıldıkları bir sistem sürecidir. Ebeveynler arasındaki çatışma arttıkça ebeveyn ve çocuklar arasındaki ilişki daha yakın bir hale gelebilir. Böyle bir durumda ebeveynler, birbirleri ile olan ilişkilerini keserler ve çocuklarını ebeveynleştirirler (Gladding, 2020). Ebeveynleşmiş çocuklar gelişimsel olarak kendilerinden beklenilmesi gerekenden daha fazla sorumluluk ve ayrıcalık verilen bireyler olarak tanımlanmaktadır (Minuchin, 1974). Ebeveynleşmiş çocukların varlığı aile yapısı içerisindeki rolleri ve sınırları etkileyebilmektedir. Bu

nedenle aile içerisinde duygusal kopukluk ve düğümlenme yaşanabilmektedir (Nichols, 2013).

Sistemik bir yapı olarak aile içerisinde hiyerarşi, roller ve kurallar, güç kavramları yapısal aile terapisinin önemli kavramları arasında yer almaktadır (Figley ve Nelson, 1990). Ailelerin hiyerarşisine odaklanmak büyük bir önem taşımaktadır. Çünkü bir ailenin üyeleri, ailelerin dinamiklerine bağlı olarak farklı şekillerde sorumluluklara ve karşılıklı tamamlayıcı sahip olabilmektedir (Minuchin vd., 2021; Tadros ve Finney, 2018). Ailelerin sahip olduğu hiyerarşi üzerinden üyelerin sahip olduğu roller, ailenin kuralları ve güç unsuru incelenebilir. Roller ve kurallar, aile üyelerinin hiyerarşi içerisinde sahip olduğu pozisyonlar ve sorumlulukları ifade etmektedir. Her bir alt sistem aile içerisinde çeşitli pozisyonlarda bulunmakta ve çeşitli sorumlulukları yerine getirmektedir. Güç ise, Gladding'e (2020) göre aile yapısındaki karar verme süreci ve sorumlulukla ilişkin bir kavramdır. Sağlıklı ailelerde güç genel olarak dengeli bir şekilde dağılmaktadır. İşlevsiz ailelerde ise güç sadece birkaç aile üyesine verilmiş bir süreçtir.

İlgili kavramlar çerçevesinde ayrıca aile içerisindeki semptom oluşumu ele alınmaktadır. Minuchin'e (1974) göre psikolojik bozukluklar ve çeşitli semptomlar, ailenin stresli ve zor durumlar karşısında geliştirdiği ve her çatışma sürecinde tekrarlayıcı bir şekilde kullandıkları işlevsel olmayan kalıplardan kaynaklanmaktadır. İşlevsel olmayan kalıplar katı sınırlar ve belirsiz sınırlardan kaynaklı olmak üzere ailelerde iki farklı şekilde sonuçlanabilir. Bu sebeple bir aile yapısındaki işlev bozuklukları Tadros'a (2019) göre iki farklı tipte bulunmaktadır; iç içe geçmiş ve duygusal kopuk aileler. Bu sebeple Minuchin yapısal yaklaşım için (1) bir semptoma meydan okumak, (2) bir ailenin yapısına meydan okumak ve (3) bir ailenin gerçekliğine meydan okumak şeklinde üç temel hedef belirlemiştir.

Bütün bu unsurlar göz önünde bulundurulduğunda yapısal yaklaşıma dayalı bir değerlendirmede aile yapısı, alt sistemler, sınırlar, hiyerarşi, güç, roller ve kurallar danışma sürecinin amaç ve hedeflerini oluşturularak ailenin nasıl kavramsallaştırılması gerektiğine odaklanma sağlanabilir (Minuchin, 1974; Tadros & Ogden, 2020). Yapısal aile terapisi genel olarak ailede yapı kavramı üzerinden şekillenen, sistemik bakış açısı ile birlikte ailenin bir bütün olarak ele alındığı bir yaklaşımdır.

2.2.2. Bowen Aile Sistemleri Terapisi

Aile sistemleri terapisi Murray Bowen tarafından kavramsallaştırılmış olan bir aile danışmanlığı yaklaşımıdır. Kökenlerini psikanalitik gelenekten alan bu kuram aile üyelerinin geçmiş kuşaklardaki atalarından aldıkları davranış kalıpları üzerinde durarak kuşaklararası aktarım kavramına vurgu yapmaktadır (Kerr, 1984). Ailelerin tarihsel sürecine yaptığı bu vurgudan dolayı kuşaklararası aile terapisi olarak da bilinmektedir (Gladding, 2020). Bu yaklaşımda aileler duygusal bağa sahip olarak ele alınır. Aradaki duygusal bağın ise aile üyelerinin düşünceler, duyguları ve davranışları üzerinde sahip olduğu etki sebebiyle aile çok yönlü bir sistem olarak ele alınır (Willis, Miller, Yorgason ve Dyer, 2021). Bowen'in yaklaşımı genel olarak ailemizden öğrendiğimiz bağlanma ve davranış kalıplarının açıklanmasında kullanılmaktadır. Bireylerin kendi hayatlarını kurdukları süreçte ailelerinden almış oldukları alışkanlıkları, duyguları ve düşünceleri ortaya koyar (Yıldırım, 2020). Bowen'in yaklaşımı bireylerin gündelik hayatlarındaki ilişkilerini anlayabilmek için aile sistemini merkeze alan ve aile sistemlerinin işleyişine ilişkin ilk kapsamlı açıklama sunan kuramlardan birisidir (Brown, 1999).

Yaklaşımın getirmiş olduğu önermelerin ailelerin yaşamış olduğu kaygıya dayandığı görülmektedir (Gladding, 2020). Ailelerdeki kaygının temel kaynağı, aile üyelerinin birbiri ile kurduğu ilişkideki çok fazla yakınlık ya da çok fazla mesafe algısıdır (Brown, 1999). Bu sebeple Bowen'in yaklaşımının odak noktası ailelerin yaşadıkları kaygı ile baş etme sürecinde geliştirdikleri kalıplardır (Gladding, 2020; Kerr ve Bowen, 1988). Aile üyeleri bu süreçte verdikleri tepkiler üzerine eleştirel bir şekilde yaklaşabilme kapasitesine sahip değiller ise kronik bir tepkisellik ve işlevsizlik durumu ortaya çıkabilir. Aile içerisinde ise bazı kişiler bu kaygıdan daha fazla etkilenebilmektedir. Friedman'a (2014) göre bu durum ailenin önceki kuşaklarındaki bireylerin bu kaygıyı kendisinden sonraki kuşaklara aktarmış olmasından dolayı kaynaklanmaktadır.

Bowen ailelerdeki kaygı oluşumunu ve sürecini açıklayabilmek için birbiri ile ilişkili olan sekiz adet temel süreç kavramsallaştırmıştır. Her bir kavram aracılığı ile ailelerin yaşadığı kaygıların temelinin anlaşılabileceği ve gerekli müdahalelerin oluşturabileceği düşünülmektedir. Söz konusu sekiz kavram (Bowen, 1993; Brown, 1999; Haefner, 2014; Gladding, 2020; Walsh ve Harrigan, 2003) şu şekilde sıralanmıştır:

- Benliğin farklılaşması
- Çekirdek ailenin duygusal süreci
- Kuşaklararası aktarım süreci
- Aile içi yansıtmalar
- Üçgenleşmeler
- Duygusal ilişkiyi kesme
- Kardeş konumu
- Toplumdaki duygusal süreçler

"Benliğin farklılaşması", bireylerin bir yandan aile sistemi içerisindeki ilişkilerine duygusal olarak bağlı kalırken, diğer yandan kendi seçimlerini yaparak özerk bir şekilde işlev görme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır (Kerr, 1984; Kerr ve Bowen, 1988). Benlik farklılaşması bir aile sistemi üyesinin diğer aile sistemi üyelerine yönelik sağlıklı bir şekilde koyduğu mesafeyi temsil etmektedir. Bu sebeple kuramın merkezinde yer alan bir kavramdır.

Çekirdek ailenin duygusal süreci ise bireylerin kendilerini ailelerinden nasıl farklılaştırdıkları ile ilgili bir süreçtir. Bowen, 'çekirdek aile duygusal sistemi'ni ortaya koyarken, 'farklılaşmama'nın o an mevcut aile üyelerinin arasındaki duygusal işleyiş üzerindeki etkisine odaklanmaktadır (Brown, 1999). Bowen'in duygusal süreç kavramsallaştırması üzerinden aileler dört farklı durum nedeniyle benlik farklılaşması düzeyleri etkilenebilmektedir (Tuason ve Friedlander, 2000). Bu düzey sırasıyla:

- Duygusal tepkisellik, aile sistemi üyelerine yönelik olarak sürekli tepkisel bir halde olma durumu,
- Duygusal kopma, aile sistemi üyeleri ile duygusal bir paylaşımda olmama durumu
- Duygusal İç İçe Geçme, Bireyin dahil aile sistemi içerisindeki bir başka birey ile oldukça yakın olması durumu
- Ben pozisyonu alabilme, bireyin duygu ve düşüncelerini özgür ve sorumlu bir biçimde ortaya çıkarabilmesi durumu olarak sınıflandırılabilir.

Kuşaklararası aktarım süreci ile aile yansıtma süreci birbirini tamamlayan unsurlardır. Kuşaklararası aktarım süreci ailelerin yaşadığı kaygıların, stresle baş etme becerilerinin ve davranışsal kalıplarının ebeveynden çocuğa, yansıtma yoluyla geçme

durumu için ifade edilmektedir (Brown, 1999). Diğer bir şekilde ifade edilecek olursa herhangi bir problemden kaynaklı olarak zorluk yaşayan ailelerde söz konusu problem birkaç kuşak önce oluşmuştur ve ailenin güncel durumunu etkilemektedir (Gladding, 2020). Aile yansıtma süreci ise çocukların veya aile büyüklerinin kendilerinden bir önceki nesil ile kurdukları ilişkiler aracılığı ile kaygıların ve semptomların nasıl oluştuğunu açıklamaktadır (Kilpatrick, 1980). Yansıtma ve aktarım süreçlerinden kaynaklı olarak aileler yaşadıkları kaygıyı dört farklı şekilde gösterebilmektedirler: (1) evlilik ve çift çatışmaları, (2) eşlerden birinde ortaya çıkan fiziksel ve psikolojik rahatsızlık, (3) sorunların çocuklara yansıtılması ve (4) bunların birleşimi (David, 1979).

Bowen, üçgenleri ise aile içerisinde kuşaklar boyunca tekrar eden en küçük istikrarlı iletişim birimi olarak tanımlamıştır (Kerr ve Bowen, 1988). Üçgenler aile içindeki iki kişi ve bu iki kişinin birlikte kurduğu ilişkinin dışında kalan herhangi birisi arasında oluşan iletişim sürecini ifade eder (Gladding, 2020). Aile içerisinde üçgenler stresli durumlarda ortaya çıkmaktadır. Üçüncü bir tarafın olaya dahil olmasıyla birlikte iki kişi arasındaki problemlerin çözümü zorlaşabilir. Brown (1999), böyle bir durumda ailenin odak noktasının sapacağını ve asıl problemin çözülmesinin engelleneceğini belirtmektedir.

Duygusal ilişkiyi kesme, yaklaşımın bir diğer önemli kavramıdır. Aile içi duygusal süreçler kısmında da kavramsallaştırılan duygusal kesme, benliği farklılaştırma sürecini yönetme biçimlerinden birisidir (Haefner, 2014). Bireylerin kendisini ailelerine ait hissetmediği zamanlarda ortaya çıkmaktadır (Kerr ve Bowen, 1988). Gladding'e (2000) göre duygusal ilişkiyi kesme ebeveynler, kardeşler ve diğer aile üyeleri ile çözümlenmemiş duygusal konular ile baş etmek için bireylerin kendilerini ailelerinden duygusal ve fiziksel olarak uzaklaştırma, iletişimi azaltma veya tamamen sonlandırma şeklinde ortaya çıkabilmektedir.

Kardeş konumu, Bowen'in yaklaşımındaki bir diğer temel kavramdır. Bowen bu kavramı, Walter Toman'ın "Family Constellation: its Effects on Personality and Social Behavior" isimli ilk kitabının ardından kardeş konumunun aile içi ilişkilerde oluşan rolleri anlamada önemli olduğunu düşünerek kendi yaklaşımına eklemiştir (Rabjstejnek, 2012). Bowen'e göre en büyük çocuk liderlik pozisyona, en küçük çocuğun ise en büyük çocuğu takip etmeye eğilimlidir (Haefner, 2014). Bowen bu rolleri incelerken kardeş pozisyonunun ebeveynler ile oluşan üçgenleşmeye karşı en

savunmasız olduğu durumları incelemiştir. Bir ebeveyn, kendisi ile aynı kardeş konumunda bulunan çocuğu ile güçlü bir şekilde özdeşleşebilir veya kuşaklarası üçgenleri tekrarlayabilir. (Brown, 1999).

Bowen aile üyelerinin kendi içerisindeki ilişkilerin yanında ailenin toplumun genel işleyişi konusunda da farkındalık sahibi olmalarının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Toplumdaki duygusal süreçler kavramı bu noktada ortaya çıkmaktadır (Gladding, 2020). Bir toplum ilerleyebilir veya gerileyebilir. Her iki durumda da bir toplum yüksek oranda stres altında kalırsa aile içerisinde farklılaşma süreçleri sekteye uğrayabilir. Bowen bu noktada toplumun aile üzerinde stres ve kaygı oluşturabileceğini ve ailenin uzun vadeli süreçte düşük bir işlevsellik düzeyine gerileyeceğini ifade etmektedir (Haefner, 2014).

Kuramın sahip olduğu sekiz temel kavramın genel olarak birbiri ile ilişkili olduğu ve ailelerin yaşadığı kaygıyı açıklamaya yönelik olduğu görülmektedir. Bu noktada Bowen aile terapisinin genel olarak amaçları temel kavramlar üzerinden oluşturulmaktadır. Temel kavramlara yönelik yapılacak bir danışma süreci ile aileler yaşadıkları kaygılar karşısında daha işlevsel baş etme mekanizmaları oluşturabilir ve birbirlerinden farklılaşabilirler. Bütün bu bilgiler ışığında danışma sürecinin temel amacı aile üyelerinin özerk bir şekilde ilişki kurabilmelerini, yansıtma örüntülerini değiştirmelerini ve kuşaklar arası örüntüleri daha iyi anlamalarını sağlamaktır (Kerr, 1984; Kerr ve Bowen, 1988). Bowen aile terapisi yaklaşımı kuşaklararası ilişkiler ve tekrar eden davranışsal örüntülere, aile ilişkilerinin derinlemesine incelenmesine ve aileyi sistemik olarak tanımaya verdiği önem nedeniyle özgün ve kullanışlı bir yaklaşımdır (Gladding, 2020; Kerr, 2019).

2.3. Aile İşlevselliği

Aile sistemleri yaklaşımı, ailedeki hiyerarşik yapıları, aile üyelerinin biyopsikososyal özellikleri, aile içi ilişkilerin yapısal süreçleri, mevcut iletişimdeki örgütlenme biçimleri ve dış etkenlerle olan etkileşimlerini bir arada ele alarak her bir unsurun birbirine bağlı geri bildirim döngüleri ile işleyen dinamik sistemler olduğunu belirtir (Carr, 2012; Dallos ve Draper, 2015; Gladding, 2020; Goldenberg ve Goldenberg, 1991; Minuchin, 2018; Minuchin vd., 2021). Bu yaklaşıma göre bütünsellik temel bir ilkedir ve ailedeki bireylerin rollerinin ve etkilerinin, sistemin diğer parçalarıyla olan etkileşimlerinden anlam ve amaç kazandığını savunur. Bu nedenle, herhangi bir aile

üyesinin rolünü ve etkisini tam olarak anlamak için tüm aile sisteminin daha geniş bağlamı içinde analiz edilmesi gerekir (Hecker vd., 2014). Bütün bu analiz süreçleri ile birlikte ailelerin genel sağlıklılık kriteri olan aile işlevselliği kavramı ortaya çıkmaktadır. Aile işlevselliği kavramı, aile üyelerinin bir bütün olarak nasıl etkileşimde bulundukları ve işbirliği yaptıklarını içeren çeşitli dinamikleri kapsar.

Aile işlevselliğine yönelik tanımlamaların genel olarak iki farklı kategoride oluşturulduğu görülmektedir. Literatürdeki tanımlamalarda aile işlevselliğine, belirli aile özelliklerine odaklanan sonuç odaklı teoriler ve ailelerin tamamlaması gereken görevleri vurgulayan süreç odaklı teoriler aracılığıyla yaklaşmıştır (Coyle, 2005; Dai ve Wang, 2015; Masten ve Barnes, 2018; Maurovic vd, 2020). Yapılan tanımlamalar incelendiğinde ise Amerikan Pediatri Akademisine (2005) göre aile işlevselliği, aile sistemindeki bütün üyelerin aile üyelerinin bireysel ihtiyaçlarını karşılamada destek, sevgi, ilgi, güvenlik, aidiyet duygusu, açık iletişim, değer, saygı ve özsaygı gibi ailelerin sağlıklı oluşunun sağlanma biçimini ifade etmektedir. Son zamanlarda yaşanan hızlı kültürel, sosyal, ekonomik ve teknolojik değişimlerin aile yapısı, aile değerleri ve farklı toplumlardaki ailelerin yeni ortamlara uyum sağlama becerisi üzerinde giderek artan bir baskı oluşturduğunu belirten David (1978) ise sağlıklı aile işlevselliğini, bir aile sisteminin aile yaşam döngüsü boyunca kültürel, çevresel, psikososyal ve sosyoekonomik streslerle etkin bir şekilde başa çıkması olarak tanımlamaktadır. İyi bir aile uyumunun ailelerin işlevlerini yerine getirme becerisine yansıdığını belirten Patterson'a (2002) göre iyi bir çıktı olarak aile işlevleri (1) aile üyeliği ve aile oluşumu; (2) bakım, eğitim ve sosyalleşme; (3) ekonomik destek; ve, (4) hassas üyelerin korunması şeklinde sıralanmıştır. Bunun yanı sıra, Patterson, aile birimine bağlılık ve bu birimin sürdürülmesini, yeterli yiyecek ve giyecek teminini, aile içi sevgi ve karşılıklı desteği, ayrıca özel ihtiyaçları olan çocuklara sağlanan aile bakımını da ek aile işlevleri olarak belirtir. Aile işlevselliğinin ebeveynlik rolüne uyum sağlama ve yaşlanan aile üyelerinin bakımı gibi aile yaşam döngüsü boyunca değişiklik gösterdiğini belirten Masten ve Barnes'e (2018) göre aile işlevselliği aile yılmazlığı ve bireysel yılmazlıkla ilgili gelişimsel görevlere paralel ilerleyen ve bashsedilen görevlerin yerine getirilmesi için kilit alanlarda yeterliliklerin varlığına işaret eden iyi çıktı süreçlerini yansıtmaktadır.

Orthner ve meslektaşları (2004) aile işlevselliğini açıklamaya çalışırken işe vuruk tanımlamalar üzerinden bir ailenin genel olarak üç farklı işlev kümesi

tanımlamışlardır: (1) gündelik hayat sırasında ortaya çıkan kişisel veya ailevi sorunları çözebilme, (2) aile üyelerinin farklı ihtiyaçlarına cevap verebilme ve (3) çocukları başarı sağlayacak faaliyetlere ve eğitim fırsatlarına yönlendirebilmek. Aile işlevselliğini bir koruyucu faktör olarak ele alan Lanigan'a (2009) göre ise aile işlevselliği, bir ailenin temel fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarını karşıladığı, seçimler yaptığı, kurallar oluşturduğu ve hem aile hem de bireysel gelişimi destekleme sürecinde hedefler belirleyip bunlara ulaştığı süreci temsil etmektedir. Bahsedilen tanımlamalar incelendiğinde aile işlevselliği kavramının bütün aile üyelerinin fizyolojik, psikolojik ve duygusal ihtiyacını karşılayabilme, kişilerarası etkileşimlere yönelik olası sosyalleşme olanakları yaratabilme ve her türlü gelişim alanına yönelik destek alanı oluşturabilme gibi özellikleri içinde barındırdığı söylenebilir. 20. yüzyılın sonlarına doğru 1993 yılında Kaliforniya Sağlık Projesi ile sağlıklı aile özelliklerini belirlemeye çalışan Fisher ve meslektaşlarına (1993) göre aile işlevsel bir ailenin sahip olması gereken dört farklı etki alanı tanımlamışlardır. Bu etki alanları sırasıyla ailenin dünya görüşü, aile yapısı, duygu yönetimi ve problem çözmedir. Ailenin dünya görüşü ile aile yapısı bireysel algılara dayalı bir şekilde değerlendirilirken duygu yönetimi çiftler arası etkileşime, problem çözme ise tüm aile üyeleri arasındaki etkileşime göre değerlendirilmektedir.

Sistem yaklaşımı ile birlikte bireysel düzeyde iyi oluşun ve duygusal süreçlerin aile bağlamında ele alınmasıyla birlikte söz konusu işlevler ve aile içindeki bireysel davranışlar arasındaki karşılıklı etkileşim, sistem yaklaşımının önermeleri ile birlikte tüm aile üyelerinin gelişimini ve iyi oluşunu artıran, kendi kendini besleyen bir karşılıklılık döngüsü yaratabilir. Bu noktada işlevsel aile özellikleri de çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Yaklaşımını temel alarak mikrosistem ve mezosistem süreçlerine vurgu yapan Corcoran'a (2001) göre aile işlevselliğinin uyum ve bütünlük, güçlü yönler, çatışma, stres ve çocukların yetiştirilmesi olarak beş temel unsurdan oluştuğunu ifade etmektedir. Aileyi işlevselliği olan bir topluluk olarak ele alarak sistem üyeleri arasında duygusal ve entelektüel bütünlüğün sağlanmasına, bireylerin büyüme ve gelişmesi için fırsat yaratılmasına önem veren Matejevic ve Jovanovic'e (2011) göre aile işlevselliği üç farklı şekilde sınıflandırılmaktadır: İlk işlevsel aile özelliği biyolojik düzeydir ve cinsel ihtiyaçların karşılanması ve ailenin üreme işlevlerine vurgu yapar. İkinci işlevsel aile özelliği ekonomik düzeydir ve aile içindeki üretim ve tüketim süreçlerini

temsil eder. Üçüncü işlevsel aile özelliği ise psikososyal düzeydir ve aile üyelerinin eğitim, sosyalleşme ve duygusal bağ geliştirme süreçlerini temsil eder.

Stratejik aile terapisine bağlı şekilde gelerek aile üyeleri arasındaki görünür davranış kalıplarına, negatif ve pozitif geri besleme dönütlerine önem veren Horigian ve meslektaşları (2012) ise aile işlevselliğinin örgütlenme, karşılıklı uyum, gelişim evreleri, tanımlanmış hasta ve çatışma çözme olmak üzere beş farklı davranış kümesinden oluştuğunu öne sürmektedirler. Her bir davranış kümesi aile üyelerinin uyumlu ilişkileri sürdürme, aile rollerini yerine getirme, aile sorunlarıyla başa çıkma, yeni aile rutinlerine uyum sağlama, aile yaşam döngüsünün getirdiği gelişimsel görevleri yerine getirme ve birbirleriyle etkili bir şekilde iletişim kurma becerilerini içermektedir. Ailenin toplumsallaşma sürecinde önemli bir kurum olduğunu belirten Kır (2011) ise ailelerin sahip olduğu işlevleri biyolojik işlev, psikolojik işlev, eğitim işlevi, toplumsal işlev, ekonomik işlev ve kültürel işlev olmak üzere altı farkı kategoriye ayırmıştır. Ailelerin işlevsellik düzeylerini aile üyelerinin birbirine hissetikleri duygusal bağlar üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini belirten Olson (2000) döngüsel bir aile işlevselliği modeli öne sunarak aile üyelerinin birbirine yönelik hissettikleri yakınlığın "kopuk, ayrılmış, bağlı, iç içe geçmiş" olmak üzere 4 farklı düzeyde bulunduğunu belirtmektedir. Bahsi geçen dört farklı duygusal yakınlık düzeyi bu modele göre ailelerin işlevsellik düzeylerini etkileyebilme kapasitesine sahiptir.

Aile işlevselliğinin yansımaları, yalnızca aile içi etkileşimlerle sınırlı kalmayıp, çocukların gelişimini, psikolojik iyi oluş hallerini ve kamusal alandaki sosyal becerilerini geniş çapta etkileyebilmektedir (Arnett, 1995; Bugental, 2000; Grusec ve Davidov, 2010). İşlevsel bir ailenin varlığı, çocukların daha iyi eğitim sonuçlarına ulaşılmasında, psikolojik iyi oluşlarının korunmasında (Shek, 2002), güçlü kariyer gelişiminde (Penick ve Jepsen, 1992) ve intihar riskinin azaltılmasında (Frey vd., 2016) önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca sağlıklı aile işlevselliği dinamikleri, sistem üyelerinin duygusal zeka süreçleri (Szcześniak ve Tułecka, 2020), sosyal-duygusal iyi oluşları (Renzaho ve Silva-Sanigorski, 2014) ve problem çözme yetenekleri (Jakobson vd., 2007) önemli ilişkileri bulunmaktadır. Buna karşılık, aile işlevselliği düşük olan ailelerde sınırlar daha çok ihlal edilir (Olson, 2011), çocuklarda davranış sorunları ortaya çıkar (Ma vd., 2013), intihara yönelik bilişsel eğilimler artar (Summerville vd., 1994) ve genel yaşam kalitesinde azalma görülür. (Bandura vd., 2011), Ayrıca yine

düşük aile işlevselliğinin annelerde artan obezite riski davranışları (Wen vd., 2011) ve ergenlerde daha yüksek vücut kitle indeksi, hareketsiz davranış ve sağlıksız beslenme alışkanlıkları (Berge vd., 2013) ile ilişkili olduğu görülmektedir .

Yapılan tanımlamalar, davranışsal sınıflandırmalar ile birlikte ailelerin işlevselliğini değerlendirmek ve ailenin mevcut işlevsellik düzeyi hakkında bir fikir edinebilmek adına da uygulamalar bulunmaktadır. Söz konusu uygulamalar aile sistemleri yaklaşımı ile birlikte geliştirilmiş ve ailelere uygulanmıştır. Kuramsal yaklaşımların dışında aile işlevselliğini değerlendirmek için aile içindeki her bireyin ruhsal durum kontrolü yapılırken aynı zamanda mevcut problemi algılayış biçimi de değerlendirilmektedir (Lebow, 2012; Ritvo ve Glick, 2002). Ailelerin işlevsellik düzeyi hakkında bilgi edinebilmek adına dört aşamalı bir model öne süren Glick ve meslektaşları (2003) (1) ailenin hangi yaşam döngüsü evresinde olduğunu belirlemek, (2) ailenin yaşadığı problemin arka planını ele alma ve mevcut sorun çözme yöntemlerini saptamak, (3) alan problem alanlarını aile işlevselliği boyutlarının önem sırasında göre ele almak ve son olarak (4) danışma sürecini planlamak olmak üzere bir değerlendirme süreci formüle etmişlerdir. Aile işlevselliğini değerlendirme sürecinde ailenin genel sağlığını ve dinamiklerini hakkında bir fikir edinebilmek için aile yapısı, roller, iletişim, sorun çözme yetenekleri ve uyum yeteneği gibi çeşitli kriterler aracılığıyla aile işlevselliği hakkında bir çıkarım yapılabilmektedir. Ancak bu süreç sadece sistem üyeleri arasındaki etkileşimlerden etkilenmez. Aynı zamanda dışsal faktörlerin de aile işlevini etkileme potansiyeli oldukça yüksektir. Sosyo-ekonomik durum (Tiffin vd., 2007), kültürel bağlam (Bornstein ve Lansford, 2019) ve fiziksel-yerel çevre (Zayas, 1995) önemli bir yer tutar. Ekonomik istikrar, ailenin temel ihtiyaçlarını karşılamasını ve çocuklara güvenli bir ortam sunulmasını sağlar. Kültürel bağlam, ailenin değerlerini, inançlarını ve normlarını şekillendirir, bu da aile üyelerinin etkileşim biçimlerini etkiler ve bütün olarak kültürün aktarılmasında önemli bir rol oynar (Arnett, 1995). Fiziksel çevre ise, ailenin yaşam kalitesini ve sosyal etkileşimlerini doğrudan etkileyen bir diğer kritik faktördür.

Yapılan kültürlerarası çalışmalar, aile işlevselliğini değerlendirirken kültürel, çevresel ve sosyoekonomik faktörleri göz önünde bulundurmanın önemini vurgulamıştır (David, 1978). Bu tür değerlendirmeler, ailenin iç dinamiklerinin ve bireylerin duygusal, sosyal ve fiziksel ihtiyaçlarının daha iyi anlaşılmasını sağlar. Ayrıca, aile işlevselliğinin analizi ile birlikte kriz durumları karşısında aile üyeleri arasındaki

iletişim kalıpları, rollerin devamlılığı, problem çözme yetenekleri ve baş etme yöntemleri hakkında önemli bilgiler edinilebilir (Mackova vd., 2019). Sonuç olarak, aile işlevselliği, bireylerin yaşamlarının birçok yönünü derinden etkileyen karmaşık ve çok boyutlu bir olgudur. Aile yapısı, bireylerin fiziksel, duygusal ve psikolojik gelişimleri üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir ve bu yapı, aile içi dinamikler, iletişim biçimleri ve çözüm stratejileri gibi unsurlar tarafından şekillenir. Yüksek düzeyde aile işlevselliği, çocukların sağlıklı bir şekilde büyümelerine, güçlü sosyal beceriler kazanmalarına ve gelecekteki başarılarını destekleyecek öz yeterlilik duygusuna sahip olmalarına katkıda bulunur. Bu tür bir aile ortamının, bireylerin yaşam boyu karşılaşma ihtimali olan zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olan temel unsur olduğu söylenebilir.

2.3.1. Aile İşlevselliği Süreç Modeli

Aile işlevselliği süreç modeli, işlevsel aile özelliklerini belirlemek ve ailelerin işlevsellik düzeylerini belirlemek için geliştirilmiş olan bir modeldir. Süreç Modeli aile dinamiklerini evrensel kriterler üzerinden değerlendiren, aile sistemlerinin intrapsişik ve kişilerarası boyutları arasındaki etkileşimi vurgulayan sistemik bir çerçevedir (Steinhauer vd., 1984) Skinner meslektaşları (2000) tarafından yirmi yıllık bir çalışmanın sonucunda ortaya çıkan modele göre ailelerin işlevsellik düzeylerini değerlendirmek için tanımlanan bu model yedi farklı temel boyut ortaya çıkmaktadır. Bu boyutlar sırasıyla "görev başarısı, rol performansı, iletişim, duygusal ifade, katılım, yönetim, değerler ve normlardır". Söz konusu modele göre bir ailenin öncelikli hedefi temel gelişimsel görevler ile kriz görevlerinin başarılı bir şekilde yerine getirilmesidir (Skinner vd., 1983; Steinhauer, 1984). Her bir gelişimsel görev ailenin üstesinden gelmesi için kendi yapısında düzenlemesi gereken ihtiyaçları ortaya çıkarır. Söz konusu ihtiyaçlar arasında tüm aile üyelerinin sürekli gelişimine izin vermek, makul bir güvenlik sağlamak, aileyi bir birim olarak korumak için yeterli uyumu sağlamak ve toplumun bir parçası olarak etkili bir şekilde işlev görmek yer alır.

Bu nedenle bir ailenin işlevsellik düzeyinin ilk bileşeni bahsedilen gelişimsel görevlere yönelik olarak ortaya çıkan "görev başarısıdır". Görevlerin başarılı bir şekilde yerine getirilmesi ise aile içindeki rollerin birbirinden ayrılmasını ve yürütülmesini gerektirmektedir. Modele göre bu noktada ailelerin ikinci işlevsellik bileşeni olan "rol performansı" ortaya çıkmaktadır. Aile içindeki rol performansı ise

her aile üyesine belirli bir rol verilmesi, aile üyelerinin söz konusu rolleri üstlenmesi ve rollerin beraberinde getirdiği sorumlulukları yerine getirmesi süreçlerini kapsamaktadır. Aile içindeki rollerin yerine getirilmesindeki temel unsur süreç modeline göre iletişim süreçlerine dayalıdır. Bu nedenle süreç modelinin üçüncü işlevsel aile kriteri "iletişimdir". Etkili iletişimin amacı, alınan mesajın amaçlanan mesajla aynı olması için karşılıklı anlayışın sağlanmasıdır. Gönderilen mesaj açık, doğrudan ve yeterli ise, karşılıklı anlayış oluşması ihtimali yükselmektedir. Bu nedenle, iletişim aşamasının kritik yönleri arasında alıcının mesaja uygunluğu ve açıklığı yer alır.

Aile içi etkileşim sürecinde görevlerin yerine getirilmesini, rollerin uyumunu ve iletişimi engelleme veya destekleme potansiyeline sahip olarak işlevsel ailelerin bir diğer unsuru ise "duyguların ifadesi" sürecidir. Aile içindeki duyguların yoğunluğu, zamanlaması ve içeriği bu sürecin temel bileşenleridir. Stresli zamanlarda aile içindeki duygusal paylaşım çoğunlukla engellenir veya çarpıtılır. Sağlıklı bir düzeyde yapılan duygusal ifade süreci aile üyelerinin bağlılıklarını arttırabilir. Bir diğer şekilde ifade edilmesi gerekirse aile üyelerinin birbirleri ile duygusal paylaşıma dahil olma düzeyleri önemlidir. Süreç modelinin bu noktada diğer önemli kavramı ise "katılımdır". Katılım, bu modele göre temelde aile üyelerinin duygusal olarak birbirlerine yönelik ilgilerinin derecesi ve niteliğini belirten süreçtir. Derece ve nitelik olmak üzere iki farklı unsura sahip olan katılım, kendi içinde de aileleri beş farklı duygusal katılım kategorisine göre bir sınıflandırma sağlar (Skinner vd., 2000).:

- Katılım göstermeyen aile
- İlgiyi duygulardan yoksun şekilde ifade eden aile
- Narsisistik aile
- Empatik aile
- Duygusal olarak iç içe geçmiş aile

Ailelerin duygusal katılım kategorisini belirlemede ölçüt olarak alınan diğer unsurlar arasında ise aile üyelerinin duygusal ihtiyaçları ile güvenlik ihtiyaçlarını karşılama becerisi ile aile üyelerinin düşünme ve hareket etme konusundaki bağımsızlıklarına destek sağlama esnekliği yer alır. Katılım sürecinde aileler duygusal olarak birbirleri ile etkileşim kurarken birbirlerini etkileme potansiyeline de sahiptirler Modele göre aile üyelerinin birbirine etkileme süreci ise "kontrol" olarak nitelendirilmektedir.

Ailenin yönetiminin yani hiyerarşik yapısının değişen görevler, roller ve sorumluluklara uyum sağlayabilmesine yönelik vurgu yapar. Ailenin hiyerarşik yapısının öngörülebilir/tutarsız, yapıcı/yıkıcı, sorumlu/sorumsuz olmak üzere üç farklı yönetim tarzı özelliğine odaklanarak dört farklı aile yönetim süreci ortaya çıkar:

- Katı aile
- Esnek aile
- Laissez-faire aile (Ne yaparlarsa yapsınlar modundaki aile)
- Kaotik aile

Süreç modelinin son unsuru ise "değerler ve normlar" olarak belirtilir. Görevlerin tanımlanması ve ailenin bu görevleri yerine getirme şekli, ailelerin aşina olduğu kültürel normlarından, değerlerinden ve aile geçmişinden etkilenir. Ayrıca aile kurallarının açık ya da örtük olması, üyelerin serbest hareket alanı ve aile normlarının kültürel bağlamla tutarlılığı gibi unsurlarla belirlenir.

2.3.2. McMaster Aile İşlevselliği Modeli

McMaster Aile İşlevselliği Modeli, aile içi ilişkiler ile birlikte ortaya çıkan etkileşimleri değerlendirerek ailelerin işlevsellik düzeylerini belirleme amacıyla kullanılan önde gelen çerçevelerden biridir ve aile yaşamının birçok boyutunu ele alan kapsamlı bir yaklaşımdır. McMaster Yaklaşımı, aile yapısını, organizasyonunu ve işlem kalıplarını tanımlamak için genel bir sistem teorisi kullanarak, kültürel farklılıklar ve kültürel görelilik konularını göz önünde bulundurup, sağlıklı işleyişten ciddi patolojik işleyişe kadar uzanan bir yelpazede ailelerin incelenmesine olanak tanır (Epstein vd., 1978). Bu model uyum, adaptasyon ve iletişim gibi unsurları değerlendirerek aile yaşamının sağlığını genellikle 'Genel İşlevsellik' olarak bilinen tek bir kavram üzerinden özetler. Aile dinamiklerini belirli bileşenlere ayırarak, uygulayıcılar müdahaleye ihtiyaç duyan alanları daha etkili bir şekilde belirleyebilirler.

Bu model Epstein, Bishop ve Levin tarafından geliştirilmiştir. McMaster Modeli genel olarak aile sistemleri teorisine dayanmaktadır ve süreç odaklı bir yaklaşımdır. Modele göre aile sistemi, aile üyelerinin fiziksel, psikolojik, duygusal, sosyal ve diğer yönlerinin gelişimi için temel unsurdur. Ailenin temel işlevini yerine getirmesi için aile sisteminin üç temel görevini yerine getirmesi gerekir. Bu görevler temel görevler,

kriz görevleri ve gelişimsel görevlerdir. Temel görevler, araçsal niteliktedir ve bireyin yeme, içme, giyinme gibi temel maddi ihtiyaçlarının karşılanmasını içerir. Gelişimsel görevler büyüme süreçleriyle ortaya çıkan aile sorunlarını kapsar ve bireysel gelişim aşamaları ile aile gelişim aşamaları olmak üzere iki alt gruba ayrılırlar. Kriz görevleri ise aile için acil sayılabilecek her türlü durumun üstesinden gelmek olarak tanımlanır. hastalık, kazalar, gelir kaybı, iş değişiklikleri ve taşınmalarla ilişkili olarak ortaya çıkan krizleri içerir (Epstein vd, 1978; Miller vd., 2000). McMaster modelinde bahsedilen gelişim görevlerinin tamamlanma süreçleri ise Kabacoff ve meslektaşlarının (1990) belirttiği üzere sadece klinik belirti göstermeyen yani normal dağılım içerisinde bulunan aileler için değil aynı zamanda psikiyatrik ve tıbbi tedavi gören aileler için de benzer seviyede öneme sahiptir. Bu durumdan kaynaklı olarak aileleri ele alırken bazı önermeler ile yola çıkmaktadır. Modelin temelini oluşturan sistem teorisinin önemli varsayımları aşağıdaki gibidir:

1. Ailenin tüm parçaları birbiriyle ilişkilidir.
2. Ailenin herhangi bir parçası, aile sisteminin geri kalanından soyutlanarak anlaşılamaz.
3. Ailenin işlevselliği, her bir aile üyesinin ya da ailenin alt sistemlerin tek tek ele alınmasıyla tam olarak anlaşılamaz.
4. Ailenin yapısı ve organizasyonu, aile üyelerinin davranışlarını büyük ölçüde etkileyen ve şekillendiren önemli faktörlerdir.
5. Aile sisteminin karşılıklı etkileşim örüntüleri, aile üyelerinin davranışlarının şekillenmesinde rol oynar (Epstein vd., 1978).

Modele göre ailenin, aile işlevselliğinde gerekli olan bu görevleri tamamlamak için altı temel yeterliliğe sahip olması gerekir. Ailelerin yapısını, organizasyonunu ve ailenin zorlu durumlarla karşı karşıya kaldığı zamanlar esnasındaki etkileşim kalıplarını anlamak amacıyla aile yaşamının altı boyutunu değerlendirmeye ve formüle etmeye yönelik olarak belirtilen temel yeterlilikler "problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verme, duygusal katılım sağlama ve davranış kontrolü" olarak belirlenmiştir. (Boterhoven de Haan vd., 2015; Dai ve Wang, 2015; Epstein vd., 1978; Epstein vd., 1983; Fristad, 1989; Keitner vd, 1990; Miller vd., 1985; Miller vd., 1994; Miller vd., 2000; Ryan vd., 2012).

Modelin ilk unsuru olan "problem çözme" boyutu, ailelerin problem olarak niteledikleri durumları, etkili aile işlevselliğini sürdürebilecek düzeyde çözme becerisi olarak tanımlanmaktadır. Ailelerin sorun olarak tanımladıkları olaylar ise ailenin çözüm bulmakta zorlandığı ve ailenin bütünlüğünü tehdit etme potansiyeline sahip konular olarak görülmektedir. Ailelerin karşı karşıya kalabileceği problemler araçsal sorunlar ve duygusal sorunlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Araçsal sorunlar temizlik, yemek yeme, bakım verme gibi gündelik yaşamın pratik sorunlarıdır. Duygusal sorunlar ise aile üyelerinin duygusal deneyimleri ile alakalı sorunlardır (Epstein vd., 1978; Epstein vd., 1983; Fristad, 1989; Keitner vd, 1990; Miller vd., 1985; Miller vd., 2000).

McMaster modelinin ikinci unsuru "iletişim", aile içindeki sözel olarak bilgi alışverişinin nasıl gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Problem çözme boyutuna olduğu gibi iletişim kısmı da araçsal iletişim ve duygusal iletişim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Araçsal iletişim soru sorma, bilgi verme, temel düzeyde konuşma yapma gibi genel sosyal becerileri kapsar iken duygusal iletişim aile içi bağlılığın, sevgi dilinin, şefkatin sözel olarak belirtildiği süreçlerdir. İletişim türü ile birlikte iletişimin açık/örtük ve doğrudan/dolaylı olacak şekilde iki farklı unsurun dahil edildiği bir değerlendirme yapılır (Epstein vd., 1983; Keitner vd, 1990; Miller vd., 1985; Miller vd., 1994; Miller vd., 2000).

Modelin üçüncü unsuru olan "roller", bireylerin aile işlevlerini yerine getirmek amaçlı olarak sorumluluklarını aldıkları ve sürekli yaptıkları davranışsal kalıplardır. Ev içindeki temizlik, yemek yapma, odaları düzenleme, kıyafetleri katlama ve yerleştirme gibi gibi rutin aile görevlerinin hangi aile üyesi tarafından yapılması gerektiğine yönelik verilen kararlar rollerdir. Roller de önceki unsurlar gibi araçsal roller ve duygusal roller olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Modele göre roller araçsal/duygusal olmanın yanında ayrıca gerekli/öteki aile işlevleri olmak üzere iki alt sınıf üzerinden incelenir. Gerekli aile işlevleri, ailenin sağlıklı bir yaşam sürdürebilmesi için sürekli olarak ilgilenmesi gereken işlevleri içerir. Bu işlevler araçsal, duygusal ya da ikisinin bir birleşimi olabilir. Diğer aile işlevleri, etkili bir aile işlevi için gerekli olmayan ancak her ailenin yaşamında değişen derecelerde ortaya çıkan işlevlerdir (Fristad, 1989; Keitner vd, 1990; Miller vd., 1985; Miller vd., 1994; Miller vd., 2000; Ryan vd., 2012).

Aile sisteminin sağlıklı bir şekilde devamı için duygusal deneyimler son derece önemlidir (Hinde ve Hinde, 2017). Bu sebeple modelin dördüncü unsuru olan "duygusal tepki verme" veya "duygusal duyarlılık", ailenin çeşitli durumlarda karşı karşıya uyarıcılara yönelik uygun nitelik ve nicelikte duygularla karşılık verme becerisi olarak ifade edilir. Duygusal deneyimler bu noktada iki farklı şekilde değerlendirilir. İlk olarak aile üyeleri karşı karşıya kaldıkları durumda kaç farklı spektrumda duygu ifade edebildikleri ele alınır. İkinci olarak ise aile üyelerinin gösterdikleri duygusal yanıtın duruma ve sosyal bağlama uygunluğu değerlendirilir. Tepkisizlikten aşırı tepkiye kadar bir aralıkta ailenin duygusal tepki verme süreci belirlenir (Epstein vd., 1978; Epstein vd., 1983; Fristad, 1989; Keitner vd, 1990; Miller vd., 1985; Miller vd., 1994).

Aile yaşamı adına duygusal deneyimlerin önemi modelin beşinci unsuru olan "duygusal katılım" sürecini beraberinde getirir. Duygusal katılım, bütün ailenin her bir aile üyesinin bireysel çalışmalarına, faaliyetlerine, ilgi alanlarına ilgi gösterme, vakit ayırma ve değer verme sürecini kapsayan bir süreçtir. Modelin bu unsurundaki temel odak aile üyelerinin birbirlerine ne şekilde ve ne kadar ilgi gösterdikleri ve zaman ayırdıkları ve yatırım yaptıklarıdır (Epstein vd., 1978; Epstein vd., 1983; Fristad, 1989; Keitner vd, 1990; Miller vd., 1985; Miller vd., 1994; Miller vd., 2000; Ryan vd., 2012). Duygusal katılım süreci de model içerisinde altı farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmalar katılım derecesinin boyutuna göre artacak şekilde şu şekilde sıralanmaktadır (Epstein vd., 1978):

1. Katılım eksikliği: Aile üyelerinin birbirleriyle olan tek ilişkisi paylaştıkları fiziksel ve araçsal çevre ve işlevlerdir. Ev içerisinde misafir gibidirler.
2. Duygulardan yoksun katılım: Kişisel ya da duygusal yatırımın az olduğu durumlardır. İlgi ve yatırım yalnızca talep edildiğinde gösterilir ve asgari düzeydedir.
3. Narsisistik katılım: başkalarına yapılan yatırımın öncelikli olarak benmerkezci olduğu ve belirli bir durumun başkaları için taşıdığı öneme dair hiçbir hissin olmadığı durumlardır.
4. Empatik katılım: Aile üyeleri, kendi çıkarları için önemsiz olsalar bile, ailedeki diğer kişilerin çıkarları için gerçek bir duygusal endişe gösterebilirler. Optimal duygusal katılım boyutudur.

5. Aşırı katılım: aşırı müdahaleci, aşırı koruyucu, aşırı sıcak bir katılım sürecidir.
6. Simbiyotik katılım: bireyler tek bir kişi gibi tepki verir ve sınırlarını ayırt etmekte belirgin zorluk yaşarlar. Patolojik bir katılım düzeyidir.

Modelin son unsuru olan "davranış kontrolü" ise ailenin diğer aile üyelerinin gözlemlenebilir davranışlarını takip ettikleri süreçtir. Modele göre aileler üç farklı durumda birbirlerinin hareketlerini takip etmektedirler:

1. Fiziksel olarak tehlikeli durumlar karşısında
2. Temel ihtiyaçların karşılanmasını gerektiren durumlar karşısında
3. Aile içi ve aile dışı bireyler ise sosyal ilişki kurulan durumlar karşısında aile üyelerin davranış kontrolü yapmaktadırlar (Epstein vd., 1978; Epstein vd., 1983; Miller vd., 2000; Ryan vd., 2012).

Üç farklı durum belirtilmiş olsa dahi tüm durumlar karşısında aile üyelerinin davranışlarını göz önünde bulundurmak önemlidir. Ayrıca davranış kontrolü sürecindeki kuralların uygunluğu belirlenirken aile üyelerinin yaşları ve rolleri göz önüne alınmalıdır. Bu parametreler aracılığı ile aile üyeleri kendi kabul edilebilir davranış ölçütlerini ve bu ölçütlerle ilgili olarak izin verecekleri serbestlik derecelerini geliştirirler (Miller vd., 2000). Model sahip olduğu altı farklı unsur ile birlikte sağlıklı aile yaşamını açıklamaya çalışırken işlevsel olmayan etkileşim kalıplarını da dikkate alır. İşlevsel olmayan işlemsel örüntüler, yukarıda açıklanan aile işlevselliğinin bir veya daha fazla boyutunda bozulmuş işlevsellikle ilişkili olan aile üyeleri arasındaki karakteristik veya ortak etkileşimleri ifade eder (Epstein vd., 1978; Epstein vd., 1983; Fristad, 1989; Keitner vd, 1990; Miller vd., 1985; Miller vd., 1994; Miller vd., 2000; Ryan vd., 2012). Genel olarak, bu işlevsel olmayan işlemsel örüntüler, tüm aile işlevselliği pahasına, bir bütün olarak ailede veya aile üyelerinin bazı alt kümelerinde kaygıyı azaltmaya hizmet eder (Fristad, 1989; Ryan vd., 2012).

2.3.3. Beavers Aile İşlevselliği Modeli

Beavers Aile İşlevselliği Sistemi Modeli, aile işlevselliğini belirli bir zaman aralığında, aileye özgü özelliklere dayalı olarak tanımlayan ve sistem yaklaşımına dayanan sonuç odaklı bir perspektif sunar (Beavers & Hampson, 2000; Hampson & Beavers, 1996). Aile dinamiklerini değerlendirmek için bu model, iki ana boyut olan aile yeterliliği ve aile tarzına odaklanır. Bu bağlamda, yatay eksen olarak tanımlanan

aile yeterliliği, sistemin yapısını, sahip olduğu bilgi düzeyini ve uyarlanabilir esnekliğini ifade eder. Sistemler teorisi açısından, bu boyut "negentropik süreklilik" olarak da adlandırılabilir. Çünkü bir aile, ne kadar negentropik (esnek ve uyarlanabilir) ise, o kadar iyi müzakere edebilir, işlev gösterebilir ve stresli durumlarla etkili bir şekilde başa çıkabilir. Yüksek yetkinlik hem yapı hem de yapıları değiştirme becerisi gerektirir. Modele göre bu noktada ailelerin şekilsel özelliklerinin karmaşık bir etkileşimi söz konusudur. Yeterli aileler sezgisel olarak ilişkilere bir sistem yaklaşımına sahiptir; neden ve sonuçların değişebilirliğini ve sistem olgularının döngüselliğini takdir ederler. Bir aile katı davranış kalıplarına ve tepkilere bağlı olmadığında, gelişmek ve farklılaşmak için daha fazla özgürlüğe sahip olur (Beavers, 1981; Beavers, 1982; Beavers & Voeller, 1983; Beavers vd., 1985; Beavers & Hampson, 2000; Hampson vd., 1989; Hampson & Beavers, 1996).

Dikey eksen - aile tarzı - aile etkileşiminin biçimsel niteliğiyle ilgilidir. Sağlıklı işleyişle ilgili olarak, bu tek yönlü bir süreklilik değildir. Aksine, sağlıklı işleyişle doğru orantılı eğrisel bir ilişki taşır ve merkezcil ile merkezkaç arasında değişir. Merkezcil aile iç odaklıdır; üyelerin aileyi terk etmesi veya aile dışında yüksek derecede duygusal yatırım yapması zordur. Kurallar, ailenin kendisinin en güvenilir tatmin kaynağı olduğunu, üyelerin dikkat çekmemek için sorun ve acılarını gizleyerek dış dünyaya karşı iyi bir cephe oluşturmaları gerektiğini söyler (Beavers vd., 1985; Beavers & Hampson, 2000; Hampson vd., 1989; Hampson & Beavers, 1996). Olumsuz duyguların ve çatışmaların ifadesi gizli olma eğilimindedir ve uyumu ve dolayısıyla aile biriminin bütünlüğünü korumak için her türlü çaba gösterilir (Beavers, 1981). Tersine, Merkezkaç (CF) ailesinin dışa dönük bir yönelimi vardır. Bağımsızlık ya da bağımsızlık görüntüsü teşvik edilir. Tatminler aile içinden çok dış çevreden beklenir. Merkezcil ailelerinin aksine, bu grup sorunlu olduğunda yüksek görünürlüğe sahiptir. Öfke ve çatışma alenidir, bu da üyelerin dışa doğru itilmesini teşvik eder (Beavers, 1981; Beavers, 1982; Beavers & Voeller, 1983; Beavers vd., 1985). Ebeveyn koalisyonu tipik olarak açık çatışma ve rekabet ile kronik olarak istikrarsızdır. Ebeveynlerin çocuklar üzerindeki kontrolü tutarsız ve çoğu zaman etkisizdir. Bir çocuğun bağımsız, saldırgan davranışları muhtemelen ödüllendirilir; bağımlı veya yapışkan davranışlar ödüllendirilmez ve cezalandırılır. Çocuklar CF ailesinden normalden daha erken ayrılma girişiminde bulunur (Beavers, 1981).

Diyagramın ok şekli, aşırı merkezkaç ya da merkezcil tarzların kötü aile işleyişiyle ilişkili olduğunu göstermek için tasarlanmıştır. Bir aile daha yetkin hale geldikçe, aşırı merkezcil veya merkezkaç tarzlar azalır. Öte yandan merkezkaç aileler kelimelere güvenmez ve açık davranışlara daha fazla güvenirler. Düşmanlıklarını samimiyet ve şefkatten daha kolay ifade ettikleri için, ailede bu tür davranışları teşvik etmeye çalışan veya aile üyelerine sıcaklık yağdıran terapistlere karşı güvensiz olabilirler (Beavers, 1981;Beavers & Voeller, 1983; Beavers vd., 1985; Hampson vd., 1989). Merkezkaç aileler başlangıçta liderliğe, yapılandırmaya ve tutarlılığa ihtiyaç duyarlar ve görünüşte sıcak ve arkadaş canlısı bir terapistleri varsa güvensizleşebilir ve hatta terapiyi hızla bırakabilirler (Hampson & Beavers, 1996). Yetkin aileler, bireysel üyelerinin ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli şekillerde değişir ve uyum sağlar. Örneğin, küçük çocukları olan bir aile uygun bir şekilde daha merkezcildir. Aile olgunlaştıkça ve çocuklar geç ergenliğe ulaştıkça, daha merkezkaç bir modelin en uygun şekilde uyum sağlaması beklenir (Beavers, 1981; Beavers, 1982; Beavers & Voeller, 1983; Beavers vd., 1985).

Beavers modeline göre aile stili ve aile yetkinliği ölçütlerine göre 4 farklı tip olmak üzere dokuz farklı aile tipi tanımlanmıştır. Bu dokuz aile tipi sadece kuramsal açıklamalar değil aynı zamanda klinik ve ampirik çalışmalar ile birlikte oluşturulmuştur (Beavers, 1981; Beavers, 1982; Beavers & Voeller, 1983; Beavers vd., 1985; Beavers & Hampson, 2000; Carr, 2012; Hampson vd., 1989; Hampson & Beavers, 1996):

1. Sağlıklı Aile Tipleri
    a. Optimal aileler
    b. Yeterli aileler
2. Orta Düzey Aile Tipleri
    a. Orta düzey merkezcil aileler
    b. Orta düzey merkezkaç aileleri
    c. Orta düzey karma aileler
3. Sınır Düzeyde Aile Tipleri
    a. Sınır düzeyde merkezcil aileler

b. Sınır düzeyde merkezkaç aileler

4. Ağır İşlevsiz Aile Tipleri

a. Ağır düzeyde merkezcil aileler

b. Ağır düzeyde merkezkaç aileler

İlk üç grup işlevsiz aile 'orta düzey' olarak adlandırılır. Bu aileler genellikle işlevsel ancak savunmasız çocuklar içerir ve hem ebeveynler hem de çocuklar ruhsal sorunlara yatkındır. Orta düzey aileler kontrol ve açık güç farklılıkları ile ilgilidir. Güç mücadeleleri ve pazarlıksız disiplin olağandır. Orta düzey ailelerin üyeleri insanların temelde antisosyal olduğunu varsayar ve bu nedenle kontrol çabalarının gerekli olduğuna inanılır. Aile üyelerinin sınır sorunları yoktur. Sık sık yansıtmalar olsa da, aile rolleri çürütmeye izin verir ve bir üyenin iç alanının bir başkası tarafından işgal edilmesine direnilir (Beavers, 1981; Beavers, 1982; Beavers & Hampson, 2000; Hampson & Beavers, 1996). Ayrıca, orta düzey ailelerde sıklıkla favori çocuklar görülür. Bu favoriler her ebeveyn için farklı olabilir - anne bir oğul, baba bir kız seçer - ya da bir araya gelip üzerinde anlaşmaya varılmış bir favori ve muhtemelen bir günah keçisi seçebilirler. Orta düzey merkezcil aile üyeleri başarılı olmak için açık ve otoriter bir kontrol bekler. Ebeveyn manipülasyonu veya dolaylı kontrol asgari düzeydedir (Hampson vd., 1989; Hampson & Beavers, 1996). Düşmanlık ifadesi onaylanmaz ve bu nedenle gizlidir. Sevecenlik ifadeleri onaylanır. Sadece mütevazı bir kendiliğindenlik ve kurallara ve otoriteye karşı büyük bir endişe vardır. Bu grupta cinsiyet stereotiplemesi maksimum düzeydedir. Çocuksu kadınlar ve güçlü, sessiz erkekler çoktur. Orta dereceli merkezkaç aileler de korkutma yoluyla kontrol sağlamaya çalışırlar ancak girişimlerinin başarılı olmasını beklememektedirler. Açık düşmanlık, suçlama ve saldırı sık görülür. Sıcaklık ve şefkat ifadeleri kaygı uyandırıcıdır. Kolayca açığa çıkan olumsuz duygular merkezkaç ailelerde değişim için enerji sağlar. Ebeveynler evde çok az zaman geçirir ve çocuklar normalden çok daha önce komşulara ve sokaklara taşınır. Ebeveyn koalisyonu zayıftır ve çözülmemiş güç sorunları açıkça sergilenir. Orta düzey karma aileler, onları aşırı bir üslup konumundan diskalifiye etmek için yeterince değişken ve rekabetçi merkezcil ve merkezkaç davranışa sahiptir ve bu nedenle orta düzey içinde karma bir konumdadırlar (Beavers, 1981; Beavers, 1982; Beavers & Voeller, 1983; Beavers vd., 1985; Beavers & Hampson, 2000; Hampson vd., 1989; Hampson & Beavers, 1996).

Sınırda aileler, etkisiz ama ısrarlı bir şekilde hakimiyet/itaat kalıpları oluşturma çabalarıyla değişen kaotik açık güç mücadeleleri ile ortaya çıkar. Bireysel aile üyeleri kendilerinin ya da başkalarının duygusal ihtiyaçlarını karşılama konusunda çok az beceriye sahiptir. Bu aileler ne ileri derecede rahatsız grup kadar işlevsizdir ne de orta düzey aileler kadar kontrol odaklı istikrar sağlamada etkilidir. Sınırda merkezcil ailelerde kargaşa davranışsal olmaktan çok sözeldir ve kontrol savaşları yoğun olmakla birlikte genellikle gizlidir. Bu ailelerde bazen ciddi derecede takıntılı ve anorektik hastalar bulunabilir. Sınırda merkezkaç aileler öfke ifadesinde çok daha açıktır. Ebeveyn koalisyonu oldukça zayıftır ve düzenli olarak şiddetli tartışmalar yaşanır. Çocuklar dengesiz ama değişken ebeveyn alt sistemini manipüle etmeyi öğrenir ve bazen borderline kişilik bozukluğu etiketi alırlar. aileleri de tutarsızlık ve kararsızlığı kabul etme konusunda sorunlar yaşar, ancak bu durum yukarıda ifade edilenin tam tersidir (Beavers, 1981; Beavers, 1982; Beavers & Voeller, 1983; Beavers vd., 1985; Beavers & Hampson, 2000; Hampson vd., 1989; Hampson & Beavers, 1996).

Ağır işlev bozukluğu gösteren ailelerin en temel sorunlarından biri iletişim eksikliğidir ve bu ailelerin en büyük ihtiyacı, tutarlı bir iletişim yapısının sağlanmasıdır. Bu bağlamda, bu tür aileler, müzakere yeteneği ve uyum sağlama kapasitesi açısından oldukça sınırlıdır. Aile üyelerinin karar verme, sorun çözme, hedef belirleme ve bu hedefleri gerçekleştirme konusundaki becerileri genellikle zayıf kalmaktadır. Tartışmalar sırasında ortak bir ilgi alanının bulunmaması, duygusal mesafenin korunmasına neden olmakta ve tatmin edici ilişkilerin kurulmasını engellemektedir. Aile içindeki otorite, açık bir şekilde herhangi bir birey tarafından ele alınmamaktadır; kontrol, dolaylı ve örtük yollarla sürdürüldüğünden, aile yapısı kaotik bir görüntü çizmektedir. Ağır dengesizlik gösteren merkezcil aileler, katı ve neredeyse geçirimsiz dış sınırlarıyla dikkat çeker ve komşular tarafından sıradışı olarak değerlendirilebilir. Bu ailelerde yetişen çocuklar, normal duygusal gelişim süreçlerinde gecikme yaşayabilirler (Beavers, 1981; Beavers, 1982). Aile evriminin doğal bir parçası olan çocukların büyüyüp evden ayrılması süreci, bu tür ailelerde sadakatsizlik olarak algılanır. Çocuklarda gözlenen duygusal hastalık belirtileri, bireyleşme ve bağımsızlaşma süreçlerini engelleyen aile kurallarının sıkça karşılaşılan bir sonucudur. Bu ailelerde, açık isyan ya da gizli öfke ifadeleri beklenmez; zira bu, aile kuralları çerçevesinde kabul görmez. Gelişimsel ayrışma ve bireyleşme ihtiyacı ile ailenin birlik

ve aşırı sadakat talepleri arasında yoğun bir çatışma mevcuttur (Beavers, 1982; Beavers & Voeller, 1983). Diğer yandan, ciddi derecede dengesiz merkezkaç ailelerde ise aile ile toplum arasındaki sınırlar zayıftır. Bu ailelerin üyeleri sık sık birbirlerinden kopar, açıkça düşmanlık sergiler ve bağımlılık, kırılganlık, şefkat ve sıcaklık gibi insani duygulara karşı büyük bir küçümseme beslerler. Bu durum, aşırı derecede rahatsız merkezcil ailelerin özellikleriyle zıtlık gösterse de, her iki aile tipi de karmaşık, yetersiz işlemler ve ciddi düzeyde bozulmuş uyum örüntüleri sergiler. Sevgi dolu, şefkatli duygular ve bakım ile bağımlılık arzuları tehdit edici olarak algılanır ve bu tür duyguların ifade edilmesi son derece zayıf kalır (Beavers, 1981; Beavers, 1982; Beavers & Voeller, 1983; Beavers vd., 1985; Beavers & Hampson, 2000; Hampson vd., 1989; Hampson & Beavers, 1996). Sonuç olarak, bu tür merkezkaç ailelerden gelen çocuklar, sosyal ve duygusal gelişim açısından ciddi derecede rahatsız merkezcil ailelerden gelen çocuklar kadar sınırlı kalabilirler.

2.3.4. Olson Dairesel-Circumplex Aile İşlevselliği Modeli

Olson ve meslektaşları (1979) tarafından geliştirilen model, sistemik yaklaşıma bağlı bir şekilde oluşturulmuş olan ve aile yapısındaki ilişkisel süreçlere odaklanan bir aile işlevselliği modelidir. Aile gelişimi yaklaşımları ve modern aile sistem teorisi ve aileleri değişim, adaptasyon ve yapılarını yeniden düzenleme yeteneğine sahip dinamik bir sistem olarak görmektedir. Söz konusu model de ailelerin gelişimsel olarak yaşadıkları stres faktörlerine verdikleri tepkileri açıklayabilmektedir (Gerhardt, 2016). Model genel hatları itibarıyla aile içindeki üç temel boyuta odaklanmaktadır: bütünlük, esneklik ve iletişimdir (Olson vd., 1979; Olson vd., 1983; Olson, 2000; Olson, 2011; Olson vd., 2019). Ancak bu özellikler kalıcı olarak sabitlenmiş değildir. Çiftler veya aileler, durumun gerektirdiği şekilde ve sistemin nasıl uyum sağladığına göre uygun bir hareket ve değişim aralığına sahiptirler (Olson vd., 1979).

Modelin ilk unsuru olan aile bütünlüğü tanımının iki bileşeni vardır; aile üyelerinin birbirleriyle kurdukları duygusal bağ ve bir kişinin aile sistemi içinde deneyimlediği bireysel özerklik düzeyi (Olson vd., 1979). Bu iki bileşen aile bütünlüğü boyutlarını oluşturan unsurlar duygusal bağ, sınırlar, koalisyonlar, zaman, mekan, arkadaşlar, karar verme, etkileşim ve eğlenceyi kapsamaktadır. Bütünlük yapısının odak noktası ise aile sistemi üyelerinin ayrılıkları ile birlikteliklerini nasıl dengelediğidir. Diğer bir şekilde ifade edilmesi gerekirse duygusal bütünlük seviyeleri çok yüksek olduğunda

(iç içe geçmiş sistemler), aile içinde çok fazla fikir birliği ve çok az bağımsızlık vardır (Olson vd., 2000). Diğer uçta ise (kopuk sistemler), aile üyeleri kendi işlerini yapar ve ailelerine bağlılıkları sınırlıdır. Bütünlük seviyeleri dengelendiğinde, belirlenen sorunların daha işlevsel bir dengeye sahip olacağı ve ailenin durumsal stres ve gelişimsel değişimle daha etkili bir şekilde başa çıkacağı varsayılmaktadır (Olson vd., 1979; Olson vd., 1983). Kültürel normlardaki farklılıklar nedeniyle, bazı ailelerin bu uç noktalarda sorun yaşamadan faaliyet göstermesi mümkündür. Ancak, bu toplumdaki normlara alışmış çoğu aile için bu uç modeller uzun vadede daha sorunludur (Olson vd., 1979; Olson vd., 1983; Olson, 2000; Olson, 2011; Olson vd., 2019). Circumplex modeline göre ailelerin düşük seviyeden yüksek seviyeye göre duygusal bütünlük düzeyleri sırasıyla ilk olarak:

1. Kopuk (Çok düşük düzeyde bütünlük)
2. Ayrılmış (Ortaya yakın düşük düzeyde bütünlük)
3. Bağlı (Ortaya yakın yüksek düzeyde bütünlük)
4. İç İçe Geçmiş (Çok yüksek düzeyde bütünlük) olarak sınıflandırılmıştır (Olson vd., 1979; Olson vd., 2000).

Ancak ilerleyen yıllarda yapılan çalışmalar ile birlikte Olson ve meslektaşları (2019) güncel olarak beş farklı düzeyde duygusal bütünlük seviyesini şu şekilde tanımlamışlardır:

1. Dengesiz bütünlük düzeyine sahip aileler
    a. Kopuk aileler (Çok düşük düzeyde bütünlük)
    b. İç içe geçmiş aileler (Çok yüksek düzeyde bütünlük)
2. Dengeli bütünlük düzeyine sahip aileler
    a. Kısmen birbirine bağlı aileler
    b. Birbirine bağlı aileler
    c. Birbirine çok bağlı aileler

Modele göre, dengeli çift ve aile sistemleri (ayrılmış ve bağlı aileler) aile yaşam döngüsü boyunca daha işlevsel olma eğilimindedir. Daha açık bir ifadeyle, ayrık bir ilişkide bir miktar duygusal ayrılık mevcuttur, ancak bu, kopuk sistem kadar aşırı değildir. Ayrı geçirilen zaman daha önemli olmakla birlikte, birlikte geçirilen zaman,

ortak karar alma süreçleri ve evlilik desteği de vardır. Faaliyetler ve ilgi alanları genellikle ayrıdır, ancak bazıları paylaşılmaktadır. Bağlantılı bir ilişkide ise duygusal yakınlık ve ilişkiye sadakat ön plandadır. Birlikte geçirilen zaman, yalnız geçirilen zamandan daha önemli sayılmakta ve birlikteliğe vurgu yapılmaktadır. Ayrı arkadaşlar olabileceği gibi çiftin paylaştığı ortak arkadaşlar da mevcuttur. Bazı ayrı faaliyetlerin yanı sıra ortak faaliyetler de yaygındır (Olson vd., 1979; Olson vd., 1983; Olson vd., 2019).

Yüksek aile bütünlüğünün en uç noktası olan iç içe geçmiş ilişkilerde, aile ile aşırı özdeşleşme bulunmakta olup, bu durum aşırı bağlanma ve sınırlı bireysel özerklikle sonuçlanmaktadır. Düşük uç olan kopukluk ise düşük bağlanma ve aileden yüksek derecede özerklik ile karakterize edilmektedir (Olson vd., 1979; Olson vd., 1983). Dengeli bir aile bütünlüğü seviyesinin, etkili aile işleyişi ve optimum bireysel gelişim için en elverişli olduğu varsayılmaktadır. Dengesiz bütünleşme seviyeleri, ya çok düşük (bağlantısız) ya da çok yüksek (iç içe geçmiş) uç noktalarda yer almaktadır. Bağlantısız bir ilişkide genellikle aşırı duygusal ayrılık söz konusudur. Aile üyeleri arasında çok az katılım bulunmakta olup, büyük ölçüde kişisel ayrılık ve bağımsızlık ön plandadır. Bireyler genellikle kendi işlerini yaparlar, ayrı zaman, mekan ve ilgi alanları baskındır ve üyeler destek veya sorun çözme amacıyla birbirlerine başvurmazlar. İç içe geçmiş bir ilişkide ise aşırı derecede duygusal yakınlık mevcut olup, sadakat talep edilmektedir. Bireyler birbirlerine çok bağımlı olup, birbirlerine karşı aşırı duyarlıdır. Kişisel ayrılık eksikliği bulunmakta ve çok az özel alana izin verilmektedir. Bireylerin enerjisi çoğunlukla aile içine odaklanmakta olup, dışarıda çok az bireysel arkadaşlık ya da ilgi alanı mevcuttur. Dolayısıyla, çok yüksek düzeyde bütünlük (iç içe geçmiş) ve çok düşük düzeyde bütünlük (kopuk) ilişkileri, uzun vadede bireylerin ve ilişkilerin gelişimi açısından sorunlu olma eğilimindedir. Öte yandan, orta düzeyde bütünlüğe sahip ilişkiler (ayrılmış ve bağlı) yalnızlık ile birlikte olma arasında daha işlevsel bir denge kurabilmektedir (Olson vd., 1979; Olson vd., 1983; Olson, 2000; Olson, 2011; Olson vd., 2019).

Circumplex modelinin bir diğer unsuru ise esnekliktir. Aile esnekliği, aile yapısında yer alan ilişki yönetimi, ilişkilerdeki rol ilişkileri ve ilişki kurallarındaki değişebilirlik derecesini ifade etmektedir. Çiftler ve aileler hem istikrara hem de değişime ihtiyaç duyar ve uygun olduğunda değişebilme yeteneği işlevsel çiftleri ve aileleri işlevsiz olanlardan ayırır. Aile esnekliği kavramının odak noktası ise aile sisteminin istikrar ile

değişim sürecini ne ölçüde ve nasıl dengelediğidir. Modele göre aile esneklik düzeyi ilk aşamalarda dört farklı seviyeye ayrılmıştır (Olson vd., 1979; Olson vd., 2000):

1. Katı (Çok düşük düzeyde esneklik)
2. Yapılandırılmış (Orta düşük düzeyde esneklik)
3. Esnek (Orta yüksek düzeyde esneklik)
4. Kaotik (Çok yüksek düzeyde esneklik)

Duygusal bütünlükteki gibi ilerleyen yıllarda yapılan çalışmalar ile birlikte Olson ve meslektaşları (2019) güncel olarak beş farklı düzeyde aile esnekliği seviyesini şu şekilde tanımlamışlardır:

1. Dengesiz esneklik düzeyine sahip aileler
    a. Katı aile (Çok düşük düzeyde esneklik)
    b. Kaotik aile (Çok yüksek düzeyde esneklik)
2. Dengeli esneklik düzeyine sahip aileler
    a. Kısmen esnek aileler
    b. Esnek aileler
    c. Çok esnek aileler

Aile bütünlüğünde olduğu gibi, aile esnekliğinin dengeli seviyelerinin (yapılandırılmış ve esnek) evlilik ve aile işlevselliğine daha elverişli olduğu, aşırı uçların (katı ve kaotik) ise aile yaşam döngülerinde ilerleyen aileler için sorun teşkil ettiği düşünülmektedir. Dengeli çift ve aile sistemleri (yapılandırılmış ve esnek tipler) zaman içinde daha işlevsel olma eğilimindedir. Yapılandırılmış bir ilişki, çocukların da dahil olduğu bazı tartışmalar ile bir miktar demokratik liderliğe sahip olma eğilimindedir. Roller sabittir ve bazı roller paylaşılmaktadır. Kurallar sıkı bir şekilde uygulanmakta olup, çok az sayıda kural değişikliği yapılmaktadır. Esnek bir ilişki ise, eşitlikçi liderlik ve karar almada demokratik bir yaklaşımla karakterize edilmektedir. Müzakereler açıktır ve çocuklar aktif olarak sürece dahil edilmektedir (Olson vd., 1979; Olson, 2000; Olson, 2011; Olson vd., 2019). Roller paylaşılmakta ve gerektiğinde esnek bir şekilde değiştirilmektedir. Kurallar değiştirilebilir nitelikte olup, yaşa uygun olarak belirlenmektedir. Dengesiz evlilikler ve aileler ya katı ya da kaotik olma eğilimindedir. Katı bir ilişki, bir bireyin sorumlu olduğu ve son derece

kontrolcü olduğu bir ilişkidir. Çoğu kararın lider tarafından dayatıldığı sınırlı uzlaşma eğilimi vardır. Roller kesin olarak tanımlanmıştır ve kurallar değişmez. Kaotik bir ilişki düzensiz veya sınırlı liderlik ile karakterize edilir. Kararlar dürtüseldir ve iyi düşünülmemiştir. Roller belirsizdir ve sıklıkla bireyden bireye değişir (Olson vd., 1979; Olson vd., 1983; Olson, 2000; Olson, 2011; Olson vd., 2019).

Circumplex Model'e göre, çok yüksek esneklik seviyeleri (kaotik) ve çok düşük esneklik seviyeleri (katı) uzun vadede hem bireyler hem de ilişki gelişimi için problem teşkil etme eğilimindedir. Bununla birlikte, orta düzeyde esnekliğe sahip ilişkiler (yapılandırılmış ve esnek) değişim ve istikrarı daha işlevsel bir şekilde dengeleyebilmektedir. Herhangi bir ilişki için en ideal seviye kesin olmamakla birlikte, birçok ilişki uzun bir süre boyunca modelin her iki ucunda da (katı ve kaotik) işlev görürse sorun yaşama eğilimindedir (Olson, 2000; Olson, 2011; Olson vd., 2019). Circumplex Model uyum ve esneklik olmak üzere iki boyuta ve her boyutun beş seviyesine sahiptir. Uyum ve esnekliğin üç merkezi seviyesi "dengeli", en düşük ve en yüksek seviyeleri ise "dengesiz" olarak adlandırılır. İki boyutun birbirine dik olarak birleştirilmesi sonucunda dokuz dengeli tip (her iki boyutta da dengeli), 12 orta düzey tip (bir boyutta dengeli, diğer boyutta dengesiz) ve dört dengesiz tip (her iki boyutta da dengesiz) ortaya çıkmıştır (Olson vd., 2019).

İletişim, Circumplex Model'deki üçüncü boyuttur ve işleri kolaylaştırıcı bir boyut olarak kabul edilir. İletişimin diğer iki boyuttaki hareketi kolaylaştırmak için önemli bir unsur olduğu düşünülmektedir. Kolaylaştırıcı bir boyut olduğu için iletişim, uyum ve esneklik ile birlikte grafiksel olarak modele dahil edilmemiştir. Çift ve aile iletişimi, dinleme becerileri, konuşma becerileri, kendini açma, açıklık, süreklilik takibi, saygı ve itibar açısından bir grup olarak aileye odaklanılarak ölçülür. Dinleme becerileri açısından empati ve dikkatli dinlemeye odaklanılmaktadır (Olson vd., 1979; Olson vd., 1983; Olson, 2000; Olson, 2011; Olson vd., 2019). Konuşma becerileri kendi adına konuşmayı ve başkaları adına konuşmamayı içerir. Kendini açma, kendin ve ilişki hakkındaki duyguları paylaşmakla ilgilidir. İzleme, konu üzerinde kalmaktır ve saygı ve saygı, çiftler ve ailelerdeki iletişim ve problem çözme becerilerinin duygusal yönleriyle ilgilidir ve dengeli sistemlerin çok iyi iletişime sahip olma eğiliminde olduğu, dengesiz sistemlerin ise zayıf iletişime sahip olma eğiliminde olduğu bulunmuştur (Olson vd., 1979; Olson vd., 1983; Olson, 2000; Olson, 2011).

Aile sistemlerinin bir krize yanıt olarak değişmesi beklenir. Circumplex Model'de varsayıldığı gibi, dengeli aileler bir krizle daha etkili bir şekilde başa çıkmak için sistemlerini uygun bir şekilde değiştirecek kaynaklara ve becerilere sahip olacaktır. Circumplex Model'den türetilen üç ana hipotez vardır. Birincisi, dengeli çiftler ve aileler dengesiz sistemlere göre daha işlevsel (mutlu ve başarılı) olma eğilimindedir. İkincisi, dengeli çiftler ve aileler dengesiz sistemlere kıyasla daha olumlu bir iletişime sahiptir. Üçüncüsü, dengeli çiftler ve aileler, dengesiz sistemlere kıyasla stres ve gelişim değişiklikleriyle başa çıkmak için uyum ve esneklik düzeylerini daha etkili bir şekilde düzenleyecektir (Olson vd., 2019). Bunun aksine, dengesiz ailelerin değişim için gerekli kaynaklara sahip olmayacağı ve bu nedenle bir krize uyum sağlamakta daha fazla zorluk çekeceği varsayılmaktadır. Dengeli aileler, aile krizlerine uyum sağlamak için aile sistemlerini değiştirebildikleri için ikinci dereceden değişimde daha yüksektir. Olson Circumplex Modeli, zaman içinde çift ve aile tiplerinde değişikliklerin meydana gelebileceğini ve geldiğini varsaydığı için dinamik yapıdadır (Olson vd., 1983; Olson, 2000; Olson, 2011; Olson vd., 2019). Aileler, durumun, aile yaşam döngüsünün aşamasının veya aile üyelerinin sosyalleşmesinin gerektirebileceği herhangi bir yönde hareket edebilir. Model, bir çiftin flörtten evliliğe, hamileliğe, doğuma ve çocuk yetiştirmeye, ergenleri büyütmeye ve başlatmaya ve tekrar bir çift olarak hayata geçmeye doğru ilerlerken gelişimsel değişimini göstermek için kullanılabilir (Olson, 2000).

2.4. Aile Uyumu

Aile gelişimi yaklaşımı, modern aile sistemleri yaklaşımı ile paralel olarak, ailelerin değişim gösterme, uyum sağlama ve yapılarını yeniden düzenleme kapasitesine sahip olduğunu öne sürmektedir (Hill, 1971; Rodgers & White, 1993). Bu yaklaşımlar, ailelerin işleyişini sadece uzun yıllar boyunca izlemek yerine, mevcut aile dinamiklerini anlamanın önemine dikkat çekmektedir. Özellikle modern ailelerde değişimin hızı ve bu değişime verilen tepkilerin çeşitliliği, aile sistemlerinin esnekliğini ve uyum yeteneğini daha da ön plana çıkarmaktadır. Aile üyeleri arasındaki ilişkilerin, özellikle sıcaklık ve yakınlık gibi belirli ilişki dinamiklerinin anlamı ve sonuçları, ailenin genel bağlamına ve üyeleri arasındaki etkileşimlere bağlı olarak farklılık gösterebilir (Farrel & Barnes, 1993). Bu bağlamda, tek bir aile modelinin tüm aileleri açıklamakta yetersiz kalacağı, her ailenin kendine özgü dinamikleriyle

değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Örneğin, bir ailede samimiyet ve destekleyici ilişkiler, o ailedeki bireylerin gelişimine olumlu katkı sağlarken, başka bir ailede bu dinamikler farklı sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle, her ailenin kendine özgü yapısal ve duygusal dinamiklerini analiz etmek, aile içi ilişkilerin sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir.

Aile sistemleri teorisi gibi bütüncül yaklaşımlar, ailelerin uyum yeteneklerini değerlendirirken aile içi etkileşimlere, geri bildirim döngülerine ve bu döngülerin aile üzerindeki etkilerine odaklanır (Carr; 2012; Gladding, 2020; Nichols 2013). Bu teoriler, etkili iletişimin, esnekliğin ve uyum sağlama becerilerinin ailelerin işlevselliği açısından kritik öneme sahip olduğunu vurgular (Smets & Hartup, 1988). Ailelerin yaşam döngüleri boyunca karşılaştıkları zorluklar ve değişimlerle başa çıkabilme yetileri, bu becerilerin ne derece güçlü olduğu ile doğrudan ilişkilidir. Ailedeki yaş, aile kompozisyonu ve kuralların yeniden tanımlanması gibi zamanla ortaya çıkan değişimler, ailenin sabit bir modele bağlı kalması durumunda, işlevlerini yitirmesine yol açabilir. Zira, katı ve esnek olmayan yapılar, değişen koşullara uyum sağlayamamakta ve aile sistemini kırılgan hale getirecek gerilimlere yol açabilmektedir.

Ailelerin dinamiklerine yapılan vurgu, genel sistem yaklaşımının aile alanına getirdiği en önemli katkılardan birinin, aile uyumunun önemini ortaya koymuş olmasıdır (Hill, 1971; von Bertalanffy, 2010). Genel sistem yaklaşımına göre, aile bir sistem olarak ele alınmakta ve bu sistemin devamlılığını ve işleyişini sürdürebilmesi, değişen koşullara ve stres kaynaklarına uyum sağlama kapasitesine bağlıdır. Bu bağlamda, teorik yaklaşımlar ile ortaya çıkan "aile uyumu yeteneği", bir evlilik veya aile sisteminin, durumsal ya da gelişimsel stres faktörlerine yanıt olarak güç dengesini, aile yapısını, mevcut rollerini ve ilişkisel kurallarını değiştirme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Olson vd., 1979; Gardner & Moran, 1990). Soner (2000), aile uyumunu aile üyelerinin bireysel ya da çevresel süreçlerden kaynaklanan sorunlarını, aile sisteminin genel çıkarları doğrultusunda çözüme kavuşturma kapasitesi olarak ifade etmektedir. Bu tanım, aile içi uyumun yalnızca bireyler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi değil, aynı zamanda bu ilişkilerin aile biriminin genel iyiliği ve sürdürülebilirliği doğrultusunda şekillendirilmesi gerektiğini vurgular. Aile sistemlerinin bu esnekliği, stres ve zorluklara karşı direnç göstermesini sağlarken, aynı zamanda aile biriminin sağlıklı bir şekilde gelişmesini destekler. Aile uyumunun, aile üyeleri arasındaki ilişki

ve iletişimi olumlu yönde etkilediğini belirten Safaria'ya (2015) göre, uyumlu bir aile sistemi, açık iletişim, sıcaklık ve karşılıklı anlayış ile karakterize edilir. Bu tür bir uyum, aile üyeleri arasındaki duygusal bağları güçlendirir ve sağlıklı iletişimi destekleyen bir yapı sunar. Bloom (1985) ise aile uyumunun, yalnızca aile içindeki ilişkilerin değil, aynı zamanda aile üyelerinin sosyal etkileşim süreçlerinin bir yansıması olduğunu ifade eder. Tanıma göre aile içindeki planlanan eğlenceli aktiviteler, birlikte geçirilen kaliteli zaman, dini ritüeller ve aile içindeki dini vurgular, aile üyeleri arasındaki uyumun sürdürülebilir bir hale gelmesinde önemli rol oynamaktadır. Aile uyumu hakkındaki tanımlamalar incelendiğinde aile sisteminin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi ve gelişebilmesi için kritik bir unsur (Carr, 2012) ve ailelerin stres kaynakları ile etkili şekilde baş etme becerilerini göstermelerini (Gladding, 2020) sağlayan bir dinamik olarak ortaya çıktığı sonucuna ulaşılabilir.

Aile uyumu, aile üyeleri arasında iyi ilişkiler, sorunsuz iletişim, karşılıklı destek ve makul çatışma çözümüne dayalı bir durumdur. İyi bir aile uyumunun sürdürülmesi, bireysel iyi oluşun güçlendirilmesi, fiziksel ve ruhsal sağlığın desteklenmesi ve sosyal istikrarın teşvik edilmesi açısından büyük öneme sahiptir (Zhan vd., 2024). Benzer şekilde, Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2020), aile üyelerinin huzurlu ve mutlu bir aile ortamı yaratmasının, çocukların daha fazla güvenlik ve sevgi duygusu hissetmelerine yardımcı olacağını belirtmiştir. Bu bağlamda dikkate alınması gereken spesifik değişkenler ailenin güç yapısı (atılganlık ve kontrol), müzakere tarzları, rol ilişkileri, ilişki kuralları ve geri bildirim süreçleri (olumlu ve olumsuz) olarak belirtilmektedir (Olson vd., 1979). Söz konusu dinamklier doğrultusunda ise ideal bir aile sistemi, istikrarı güçlendiren "kendini düzeltici" süreçler (morfostaz) ile değişimi teşvik eden "kendini yönlendirici" süreçler (morfogenez) arasında optimal bir dengeyi sağlayabilen, sosyo-kültürel açıdan uygun bir yapıya sahip olmalıdır (Wertheim, 1973; 1975). Bu kavram, aile dinamiklerini anlamanın ayrılmaz bir parçasıdır çünkü aile üyelerinin karşılıklı bağımlılığını ve kolektif dinamiklerini vurgular.

Aile uyumluluğunun önemi, teorik çerçevelerin ötesine geçerek, ruh sağlığının korunması ve aile üyeleri arasında dayanıklılığın teşvik edilmesi gibi pratik uygulamalara kadar uzanır. Gelişimsel psikopatoloji bağlamında, bir çocuğun işlevselliğinin uyarlanabilir veya uyumsuz doğası, tepki süreçlerinin daha geniş bağlamı ve zaman içindeki genel uyumuyla ilişkili olarak değerlendirilir (Cowan & Cowan; Miklowitz, 2004). Spitz & Steinhausen (2023) yaptıkları araştırmada

ergenlikten genç yetişkinliğe kadar olan süreçte aile uyumunun düştüğü ve bahsedilen süre zarfında ebeveyn yapısının aile uyumunu yordadığı sonucuna ulaşmışlardır. Smets & Hartup (1988) ise düşük aile uyumunun düşük benlik saygısı ve yüksek psikopatoloji belirtileri ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Rodick ve meslektaşları (1986) yaptıkları araştırma sonucunda aile uyumunun aile işlevselliği ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşırken aynı zamanda aile uyumunun yüksek olduğu çiftlerde sıcaklık ve şefkat davranışının daha yüksek olduğunu belirtmektedirler. Joh ve meslektaşları (2013) ise şekilde aile uyumunun ergenlerde davranış bozuklukları negatif ilişkili olduğu sonucuna ulaşırken problemleri içselleştirmenin de aile uyumunu etkilediğini belirtmektedirler. Aile uyumu aynı zamanda ciddi hastalığa sahip bireylerin depresyon düzeylerinde de etkilidir. Park ve meslektaşları (2018) yaptıkları araştırmada aile uyumu ile kanser hastalarının depresyon ve kaygı düzeyleri arasında negatif bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kagan & Squires (1985) benzer şekilde yeme bozukluğu yaşayan bireylerde aile uyumunun daha düşük olduğunu ifade etmektedirler. Genel itibariyle bakıldığı aile uyumunun sağlanması adına çok çeşitli dinamiklerin bulunduğu sonucuna ulaşılabilir. Sağlıklı ilişkiler ve bağların sürdürülmesi için sürekli çaba ve düşünce gerektiren dinamik bir süreçtir.

2.5. Aile Aidiyeti

Tarihsel olarak aile kavramı, antropoloji, psikoloji, sosyoloji ve tarih gibi disiplinlerde önemli bir araştırma ve inceleme konusu olmuştur. Özellikle 1950'lerden itibaren bu kavram, artan bir öneme sahip olmaya başlamıştır (Nichols, 2013). Aile kavramının önem kazanmasıyla birlikte, aile üyeleri arasında kurulan duygusal bağlar, sağlıklı aile ilişkilerinin oluşumunda belirleyici bir faktör haline gelmiştir (Gladding, 2020). Bu bağlamda, bir ailenin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi, aile üyelerinin ailelerine ne kadar ait hissettikleri ile doğrudan ilişkilidir. Aile aidiyeti, bireylerin aile içindeki rollerini ve ilişkilerini nasıl algıladıkları üzerinde derin bir etkiye sahiptir ve bu durum, sağlıklı bir aile sistemi içinde önemli bir değerlendirme sürecini beraberinde getirir.

Aile aidiyeti, üyelerin birlikte eğlenme ve ilgi görme duyguları da dahil olmak üzere kişinin ailesine dahil olma duygularını kapsayan bir süreçtir (Goodenov, 1992; Leake, 2007). yalnızca aile terapisi çerçevesinde ele alınmamakla birlikte, Alfred Adler (1938), Abraham Maslow (1958) ve William Glasser (1999) gibi önde gelen psikoloji kuramcılarının da çalışmalarında önemli bir yere sahiptir. Aidiyet duygusu, bireylerin

hem psikolojik hem de duygusal iyi oluşlarını etkileyebilecek bir potansiyele sahiptir. Bunun yanı sıra, sağlıklı yakın ilişkilerin kurulması ve sürdürülmesi süreçlerinde de kritik bir rol oynamaktadır. Bir aile içinde aidiyet duygusunun oluşması ve güçlenmesi ise bağlılık, birlikte zaman geçirmeye isteklilik, ritüel oluşturma, gelişimi destekleme gibi ilişkisel bileşenlerden oluşur (Carr, 2012; Gladding, 2020). Bu bileşenler, aile üyeleri arasında daha derin bir bağ ve ortak bir misyon duygusu yaratır. Aynı zamanda, aidiyet hissi bireylerin aile yaşamına dair algılarını şekillendirir ve bireyin kendini görüldüğü, kabul edildiği ve desteklendiği bir aile birimine ait olduğunu hissetmesiyle ortaya çıkan derin bir psikolojik ve duygusal durumu ifade eder (Aslantürk ve Mavili, 2020). Bu aidiyet duygusu, sadece aile içi sosyal bağlantıların ötesine geçer ve bireyin psikolojik, duygusal ve fiziksel refahında da önemli bir rol oynar. Bir başka deyişle, aile, her toplumun temel yapısı olmanın yanı sıra, bir sosyal kurum olarak bireylere doğumdan itibaren üyelik ve aidiyet duygusu kazandırır. Bununla birlikte, aile bireylere ekonomik destek, bakım, eğitim ve sosyalleşme gibi işlevleri de sağlar (Canary ve Canary, 2013). Aidiyet, aynı zamanda güvenlik duygusu ve ilişkisellik sağlayan, sosyal olarak inşa edilmiş ortak bir anlam duygusunu da içerebilir (Sedgwick & Yonge, 2008). Bu ortak anlam duygusu, bireylerin kendilerini bir bütünün parçası olarak hissetmelerine olanak tanıyan önemli bir psikolojik süreçtir. Böylelikle aidiyet, bireylerin hem içsel dünyalarında hem de aile bağları aracılığıyla dış dünyayla kurdukları ilişkilerde derin etkiler yaratabilme potansiyeline sahip olduğu sonucuna ulaşılabilir..

Aile aidiyeti aynı zamanda bireyin kişisel kimliğinin ve bireysel refahının şekillenmesinde de önemli bir rol oynamaktadır (Ketokivi, 2015). Aile, bireyin temel psikolojik ihtiyaçları arasında yer alan birliktelik ve aidiyet duygusunu karşılayarak, bireyin toplumsal bağlarını güçlendirir ve kimliğini inşa eder (McCarthy, 2012). Bu anlamda, aile yalnızca bireysel refahın değil, aynı zamanda toplumsal düzenin sürdürülebilirliğinin de temel bir yapı taşıdır. Ancak, küreselleşme sürecinin hızlanması ve ulusötesi ailelerin sayısındaki artış, aile içi ilişkilerin ve aidiyet dinamiklerinin daha karmaşık hale gelmesine yol açmıştır (Skrbiš, 2008). Modern çağın getirdiği sosyal izolasyon, yalnızlık ve bireyselleşme eğilimlerine rağmen, anlamlı ve derin sosyal bağlar, bireyin aidiyet duygusunu beslemek için temel bir gereklilik olmaya devam etmektedir (Allen, 2020). Özellikle ulusötesi ailelerin deneyimleri, göç olgusunun aile ilişkileri ve bireylerin duygusal dünyaları üzerindeki

geniş kapsamlı etkilerini anlamak açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Göç ve aidiyet arasındaki bu karmaşık etkileşimler, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde aidiyet hissinin nasıl şekillendiğine dair derinlemesine bir anlayış sunmaktadır (Skrbiš, 2008; McCarthy, 2012). Göç olgusu, duygular ve aidiyet arasındaki etkileşimleri anlamak, ulusötesi ailelerin deneyimlerini ve çağdaş toplumda aile ilişkilerinin geniş kapsamlı etkilerini kavrayabilmek açısından büyük önem taşımaktadır (McCarthy, 2012; Skrbiš, 2008). Sonuç olarak, aile ve aidiyet kavramları, sadece bireylerin kimliklerini ve refahlarını değil, aynı zamanda toplumların sürdürülebilirliğini de etkileyen kritik unsurlar arasında yer alan önemli bir aile dinamiği olduğunu söylemek mümkündür.

Aile aidiyeti, bireyleri farklı yaşam evrelerinde etkileyen karmaşık bir kavramdır. Ergenler için ailelerine aidiyet duygusu daha yüksek benlik saygısı, iç kontrol odağı ve toplum katılımı ile ilişkilidir (Chubb & Fertman, 1992). Ayrılık sonrası ebeveyn takibi bağlamlarında, çocukların aile ilişkilerindeki aidiyet duygusu, mesafeden aidiyetsizliğe kadar değişebilmekte, bazıları destekleyici aile üyeleriyle aidiyetlerini sürdürmektedir (Nikupeteri vd., 2022). Aile geçmişleri, kimlik ve aidiyetin müzakere edilmesinde çok önemli bir rol oynamakta, maddi nesneler, yerler ve aile benzerlikleri aracılığıyla sürekli bir aidiyet anlatısı oluşturmak için genellikle nostalji ve otantiklikten yararlanmaktadır (Bennett, 2018). Bununla birlikte, aile aidiyeti kavramı, ulusal veya kıtasal aidiyet gibi daha geniş bağlamlara uygulandığında, farklı aile yapılarının ve deneyimlerinin karmaşıklığını göz ardı edebileceğinden sorunlu olabilir (Jones, 2020). Aile aidiyeti, özellikle cinsel ve toplumsal cinsiyet azınlıkları arasında olmak üzere, genç yetişkinlerin ruh sağlığı ve esenliğinde önemli bir rol oynamaktadır. Çalışmalar, aile aidiyetinin hem genel üniversite öğrencisi popülasyonunda (Ploskonka ve Servaty-Seib, 2015) hem de cinsel azınlık yeni yetişkinlerde (Parra vd., 2021) intihar düşüncesiyle negatif ilişkili olduğunu göstermiştir. Aile aidiyeti, cinsel azınlık bireylerde tuzağa düşürülme ile intihar düşüncesi arasındaki ilişkiyi de zayıflatmaktadır (Parra vd., 2021). Ayrıca, aile aidiyetinin genç yetişkinlerde kariyer kararı verme zorluklarıyla önemli ölçüde ilişkili olduğu bulunmuştur (Slaten & Baskin, 2014). Verilen bütün bilgiler ışığında aile aidiyetinin aile üyeleri arasındaki duygusal süreçleri etkileme potansiyeli olan ve bireysel iyi oluş üzerinde etkisi bulunan bir dinamik olduğunu söylemek mümkündür.

2.6. Mental İyi Oluş

Pozitif psikoloji, insan davranışlarını anlama sürecinde bireylerin yaşamındaki eksiklikleri kapatma ve olumsuz durumları tolere etme çabası yerine insan yaşamındaki nitelikleri de oluşturma ve ortaya çıkarma çabası ile ortaya çıkmış olan bir alandır (Seligman, 2002b). bu yaklaşım doğrultusunda genel anlamda ruh sağlığı hizmetleri ile psikoloji alanındaki çalışmalar bireylerin güçlü yönlerine odaklanmaya başlamıştır (Eryılmaz, 2017). Söz konusu odaklanma ile birlikte ruh sağlığı hizmetlerindeki temel kavramlarda birtakım değişiklikler yaşandığı görülmektedir. Freudyen ve dinamik temelli yaklaşımların kavramsallaştımış olduğu nevroz, direnç, psikoz, katarsis gibi kavramların yerini umut, yılmazlık, öz-anlayış, psikolojik esneklik minvalindeki kavramlar almıştır (Seligman, 2019). Bu kavramların insan ruhsallığındaki önemi ise hümanistik teoremler, stoacı felsefi yaklaşımlar ve yapısal-işlevci sosyolojik yaklaşımlar sonucu insanların üretken olabilme kapasitesine yaptığı vurguya dayanmaktadır. Söz konusu yeni kavramlardan birisi ise mental iyi oluştur.

Tarihsel süreç incelendiğinde ruhsal bozuklukları doğaüstü güçlere bağlayan eski uygarlıklardan (Gürkan, 2022) biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörlerin karmaşık etkileşimini kabul eden modern psikolojiye (Corsini & Wedding, 1989) kadar olan süreçte mental iyi oluşun kavramsallaştırılması genişlemiştir. Kavramın tanımının genişlemesi ruh sağlığının kişisel, ilişkisel, toplumsal ve sosyo-ekonomik gelişimler ve değişimlere dayandığını söylemek mümkündür. Bahsi geçen tanımlamalar incelendiğinde ise ilk tanımlamalardan birisi olarak mental iyi oluş, insanların yaşamın stresleriyle başa çıkmalarını, yeteneklerinin farkına varmalarını, iyi öğrenmelerini ve iyi çalışmalarını ve toplumlarına katkıda bulunmalarını sağlayan bir zihinsel refah durumunu ifade etmektedir (WHO, 2005). Dewe & Kompier (2008) bireyin potansiyelini geliştirebildiği, üretken ve yaratıcı bir şekilde çalışabildiği, başkalarıyla güçlü ve olumlu ilişkiler kurabildiği ve toplumuna katkıda bulunabildiği dinamik bir durum olarak mental iyi oluşu tanımlamışlardır. Ryan & Deci (2000) ise kendi kuramsal yaklaşımları ile birlikte mental iyi oluşu özerklik, yetkinlik ve ilişkisellik alanlarındaki doyum verici deneyimler sonucu oluşan bir durum olduğunu ifade etmektedir. Ryff (1989) ise bireylerin kendilerini oldukları gibi kabul edebildikleri, başka insanlar ile doyurucu ilişkiler kurabildikleri, özerkliklerini kazandıkları, destekleyici çevrelerde yer aldıkları yani genel olarak kendilerini gerçekleştirebildikleri süreçlerin önemini vurgulamaktadır.

Mental iyi oluş, sahip olduğu tanımlar ile birlikte içinde barındırdığı unsurların da neler olduğunu araştırmak için önemli bir kavramdır. İyi oluşa ilişkin mevcut araştırmalar iki genel yaklaşımdan hareket ettiği görülmektedir: mutluluğa odaklanan ve iyi olma halini hazza ulaşma ve acıdan kaçınma açısından tanımlayan "hedonik yaklaşım" ile anlam ve kendini gerçekleştirmeye odaklanan ve iyi olma halini kişinin tam olarak işlevsel olma derecesi açısından tanımlayan "ödonomik yaklaşım" (Ryan & Deci, 2001). Yani bireyler hem ihtiyaçlar bazında hem de ilişkisel bazda doyum verici yaşantılarsa sahip oldukça iyi oluşları artmaktadır (Diener, 1984). Lampinen ve meslektaşları (2006) ise oluşturdukları modele göre mental iyi oluşu beş farklı iyi oluş boyutu temelinde tanımlamışlardır: depresif belirtiler, kaygı, yalnızlık, kendi kendine değerlendirilen ruhsal canlılık ve yaşamda anlam. Tennant ve meslektaşları (2007) ise yaptıkları çalışma sonucunda mental iyi oluşu yüksek bireylerin sahip olduğu üç özelliği şu şekilde belirtmişlerdir: olumlu duygulanım, psikolojik işlevsellik ve doyurucu kişiler arası ilişkiler. Mental iyi oluşun sahip olduğu faktörlerin incelendiği bir başka çalışmada ise Lister & Allman (2024) mental iyi oluş için beş farklı tema belirlemişlerdir. Bu temalar sırasıyla gelişme ve başarılı olma hissiyatı, denge hissiyatı, toplumsal aidiyet, dinamiklik ve kapsayıcılıktır. Her bir unsur mental iyi oluş kavramının beraberinde getirdiği özellikleri belirtmektedir. Genel olarak yapılan tanımlamalar incelendiğinde mental iyi oluşun bireysel düzlemde yer alan ve yakın ilişkilerin kalitesine göre şekillenen bir yapısı olduğunu söylemek mümkündür.

Genel olarak bakıldığında mental iyi oluşun, genel mutluluğun yani iyi oluş halinin parçalarından birisi olduğu görülmektedir. Sosyal, duygusal ve bilişsel unsurlar ile birlikte bireylerin mesleki hayatları, ilişkilerindeki dinamikler ve bireysel özelliklerinin mental iyi oluş için önemli unsurlar olduğu sonucuna ulaşılabilir. Sahip olduğu tanımlar ve kapsamlar ile mental iyi oluşun önemi, eğitim hayatı, işyeri üretkenliği, sosyal ilişkiler, yakın ilişkiler, aile ilişkileri ve toplum katılımı da dahil olmak üzere çeşitli yaşam alanlarına uzanmaktadır. Yapılan araştırmalar incelendiğinde eğitim öğretim süreçlerinde üniversite öğrencilerinin dahil olduğu programlarda öğrencilerin mental iyi oluş seviyesi daha yüksektir (Baik vd., 2019). Bu araştırma aynı zamanda kurumlara dahil edilen bireylerin mental iyi oluşlarının daha yüksek olduğu şeklinde de yorumlanabilir. Ergenlerde yapılan bir çalışmada ise fiziksel aktivitelerin mental iyi oluş seviyesini önemli ölçüde arttırdığı ve depresyon ile kaygı seviyelerini düşürdüğü görülmüştür (Bell vd., 2019). Satıcı ve meslektaşları

(2023) ise yaptıkları çalışma sonucunda mental iyi oluşun deprem korkusu, nevrotiklik, depresyon, anksiyete ile ilişkisini ortaya koymuşlardır. Bu çalışmaya benzer şekilde benlik saygısı ve kişilik özelliklerinin, özellikle de nevrotiklik, dışadönüklük ve deneyime açıklığın, mental iyi oluşun önemli yordayıcıları olduğunu gösteren araştırma sonuçları bulunmaktadır (Kumari & Sharma, 2016). Kişilik özellikleri, ilişkisel dinamikler, fiziksel uğraşlar ile birlikte iş hayatında yaşanan durumlar da mental iyi oluşu önemli derecede etkileyebilmektedir. İş, kariyer gelişimi, ruh sağlığı ve ruhsal hastalıklar arasındaki etkileşimli ilişkilere dair araştırmalar göstermektedir ki iyi çalışma koşulları mental iyi oluş için oldukça önemlidir (Chen vd., 2024; Redekopp & Huston, 2018).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma iki aşamalı bir şekilde planlanmıştır. İlk aşamada bir ölçek uyarlama çalışması yürütülmüştür. Nicel araştırma yöntemlerinden korelasyonel araştırma modeli tercih edilmiştir. Ölçeğin uyarlama sürecinde ölçüt bağıntılı geçerliliğin değerlendirilme yöntemi olarak korelasyon analizinin tercih edilmesi nedeniyle araştırmanın ilk aşaması korelasyonel araştırma modeli olarak tasarlanmıştır.

Araştırmanın ikinci aşamasında ise Türkçeye uyarlanan ölçek ile birlikte yapısal bir model test edilmiştir. Farklı aile dinamikleri ile birlikte bireysel düzeyde mental iyi oluşu açıklayan istatistiksel bir model sınanmıştır. Farklı değişkenlerin birbirleri ile kurduğu olası ilişkilerin test edilmesinin amaçlanması nedeniyse ikinci aşamada nicel araştırma yöntemlerinden korelasyonel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Yapısal eşitlik modellemesi ile birlikte değişkenler arasındaki regresyonel ilişkiler incelenmiştir.

3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Katılımcılar kolayda örnekleme yoluyla seçilen 18 yaşın üstündeki bireylerden oluşmaktadır. Toplanan veriler farklı üniversitelerdeki sınıflarda ve araştırma merkezlerinde gönüllü katılımcılardan Google Formlar aracılığıyla alınmıştır. Katılımcılara bilgilendirilmiş onam verilmiştir. Katılımcılardan kendi kök ailelerini düşünerek formu doldurmaları istenmiştir. Çalışma II, çevrimiçi bir anket aracılığıyla ulaşılan 709 katılımcıyı içermektedir; bu katılımcıların 242'si erkek (%34,1) ve 467'si kadındır (%65,9). Katılımcıların yaş ortalaması 22,63'tür (SD = 4,22 yıl, aralık 18-45 yıl). Katılımcıların 535'i (%75,5) bekâr, 174'ü (%24,5) ise bir ilişki içinde ya da evlidir. Eğitim düzeyi açısından katılımcıların 480'i (%67,7) üniversite öğrencisi, 202'si (%28,5) yüksek lisans öğrencisi ve 27'si (%3,8) üniversite mezunu ve çalışmaktadır. Her iki çalışma için katılımcıların demografik özellikleri Tablo 1'de ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırmanın Çalışma Grubunun Demografik Bilgileri

Çalışma I	Frekans	%	Çalışma II	Frekans	%
Cinsiyet			*Cinsiyet*		
Kadın	298	70.3	Kadın	467	65.9
Erkek	126	29.7	Erkek	242	34.1
Medeni Durum			*Medeni Durum*		
Bekar	275	64.9	Bekar	535	75.5
İlişkisi var / Evli	149	35.1	İlişkisi var / Evli	174	24.5
Eğitim Düzeyi			*Eğitim Düzeyi*		
Üniversite Öğrencisi	168	39.6	Üniversite Öğrencisi	480	67.7
Lisansüstü Öğrenci	58	13.7	Lisansüstü Öğrenci	202	28.5
Mezun	198	46.7	Mezun	27	3.8
Ebeveynlerin Durumu			*Ebeveynlerin Durumu*		
Birlikteler & Evliler	348	82.1	Birlikteler & Evliler	610	86
Ayrı/Boşanma / Vefat	76	17.9	Ayrı/Boşanma / Vefat	99	14
Barınma Durumu			*Barınma Durumu*		
Ailem ile yaşıyorum	290	68.4	Ailem ile yaşıyorum	416	58.7
Ailemden ayrı yaşıyorum	134	14.2	Ailemden ayrı yaşıyorum	293	41.3

3.3. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın veri toplama sürecinde ilk olarak Yıldız Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulundan araştırmaya yönelik etik kurul izni alınmıştır. Etik kurul izninin alınmasının ardından ilgili ölçme araçlarının kullanım hakları geliştiricilerden talep edilmiş ve veri toplama araçları bir araya getirilmiştir. Yabancı dil olarak orijinal hali üzerinden alınan ölçek için ilk olarak çeviri uygunluğu çalışması gerçekleştirilmiştir. Ardından araştırmanın ilk kısmı olarak ölçek uyarlama aşaması için bir Google Form oluşturulmuştur. Oluşturulan formun doldurulma süresi ortalama 8-10 dakika arasında sürmüş ve verilen cevaplar SPSS paket programına aktarılmıştır. SPSS'e aktarılan veriler üzerinden ve AMOS üzerinden DFA çalışmaları kapsamında

uyum indeksleri incelenmiştir. Sonrasında araştırmanın ikinci aşaması olarak uyarlama çalışması yapılan ölçek ile birlikte yeni bir form oluşturulmuştur. Oluşturulan yeni form ile birlikte yeniden veri toplanmış ve toplanan veriler SPSS programına aktarılmıştır. SPSS üzerinden korelasyon analizi ve betimsel analizler yapıldıktan sonra AMOS programına veriler aktarılarak yapısal eşitlik modellemesi analizi kullanılmıştır.

3.4. Veri Toplama Araçları

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırma grubunun cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, ebeveynlerin durumu, barınma durumu bilgilerinin alındığı formdur. Araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur. Her iki çalışmada aynı kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

3.4.2. Aile Uyumu Ölçeği

Aile Uyumu Ölçeği, Kula ve meslektaşları (2018) tarafından uyarlanmıştır. Tek boyutlu ölçek 5 maddeden oluşmaktadır (örneğin, “Ailem uyum içindedir.”) ve 1 “kesinlikle katılmıyorum” ve 5 “kesinlikle katılıyorum” olmak üzere 5'li Likert ölçeğine göre derecelendirilmektedir. Yüksek puanlar yüksek aile uyumuna işaret etmektedir. Orijinal ölçeğin iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı (Cronbach Alpha) .91 olarak bulunmuştur.

3.4.3. Aile Aidiyeti Ölçeği

Aile Aidiyeti Ölçeği, Mavili ve meslektaşları (2014) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin amacı, bireylerin ailelerine olan aidiyet düzeylerini ölçmektir. Ölçek, 1 'kesinlikle katılmıyorum' ve 5 'kesinlikle katılıyorum' olmak üzere 5'li Likert tipi bir değerlendirme içermekte olup 17 madde ve iki alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan, aileye aidiyet düzeyinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .90 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışma için Cronbach's α değeri .92 olarak hesaplanmıştır.

3.4.4. Warwick-Edinburgh Mental İyi Oluş Ölçeği (WEMİOÖ)

WEMİOÖ orijinal olarak Tennant ve arkadaşları (2007) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Keldal (2015) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek 14

madde ve tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçek 5'li Likert tipindedir; ölçekten 14-70 puan alınabilmektedir. Daha yüksek puanlar daha yüksek psikolojik iyi oluş anlamına gelmektedir. Ölçeğin uyarlaması çalışmasında iç tutarlılık katsayısı .89 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışma için Cronbach's α değeri .92 olarak hesaplanmıştır.

3.4.5. Genel Aile İşlevselliğini Değerlendirme Ölçeği

Bu ölçek, Miller ve meslektaşları (1985) tarafından geliştirilmiştir. Tek boyutlu yapıya sahip olan ölçek, toplam 12 maddeden oluşmaktadır. Maddeler, 1 ("Kesinlikle katılmıyorum") ile 4 ("Kesinlikle katılıyorum") arasında değişen dört dereceli Likert tipi bir ölçekle değerlendirilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar, yüksek düzeyde aile işlevselliğini göstermektedir. Bu çalışma için Cronbach's α değeri .88 olarak hesaplanmıştır.

3.4.5.1. Genel Aile İşlevselliğini Değerlendirme Ölçeğinin Uyarlanması

GAİDÖ-12'nin Türkçeye uyarlama sürecinde ilk olarak ölçeğin orijinal geliştiricilerinden izin alınmıştır ve ölçek formu onlar tarafından iletilmiştir. Ardından maddeler Türkçeye çevrilmiştir. Türkçeye çevrilen maddeler Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında doktora yeterliliğine sahip iki uzmana sunulmuş ve çeviriler onaylanmıştır. Geri çeviri işlemi için ise yine doktora yeterliliğine sahip 2 farklı uzman tarafından Türkçeye çevrilen maddeler İngilizceye yeniden çevrilmiştir. İngilizceye yeniden çevrilen maddeler ölçeğin orijinal geliştiricileri ile paylaşılmış ve onların dönütleri ile birlikte ölçeğin nihai hali oluşturulmuştur. Uygunluk kontrolü sonrasında doğrulayıcı faktör analizi çalışması için bir gruptan veri toplanmıştır. Toplanan veri ile birlikte ölçeğin faktör yapısı incelenmiştir. Ayrıca madde tepki kuramı ile birlikte maddelerin ayırt edicilik gücü; ölçüm değişmezliği analizi ile de ölçeğin farklı gruplarda benzer sonuçlarda verebilme gücü test edilmiştir. Sonrasında ile ölçüt bağıntılı geçerlilik kapsamında farklı değişkenler ile birlikte korelasyoneları incelenmiştir.

3.4.6. Aile İletişimi Ölçeği

Geçer & Yıldırım tarafından geliştirilen bu ölçek (2023) aile içi iletişim düzeyini ölçmeyi amaçlamaktadır. Tek boyutlu olan bu ölçek altı maddeden oluşmaktadır. Bu ölçek ters madde içermez ve genel puanı elde etmek için kullanılır. Toplam puan, 1 "kesinlikle katılmıyorum" ve 4 "kesinlikle katılıyorum" olmak üzere 4 puanlık bir

ölçekte 6 ila 24 arasında değişebilir. Yüksek puanlar katılımcıların ailelerinin etkili iletişim kurduğunu göstermektedir. Güvenilirlik analizi, orijinal ölçeğin tutarlılık güvenilirlik katsayısının .82 olduğunu göstermiştir.

3.4.7. Aile Yaşam Doyumu Ölçeği

Karçkay ve meslektaşları (2024) tarafından Türkçeye uyarlanan bu ölçek, bireylerin aile yaşamlarına ilişkin memnuniyet düzeylerini, kişisel beklenti ve standartlarla kıyaslama yoluyla değerlendirmeyi hedeflemektedir. Tek boyutlu bir yapıya sahip olan ölçek, her biri 1 (kesinlikle katılmıyorum) ile 7 (kesinlikle katılıyorum) arasında puanlanan toplam 5 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 5 ile 35 arasında değişmekte olup, yüksek puanlar bireylerin aile yaşamlarına yönelik yüksek düzeyde memnuniyet hissettiklerine işaret etmektedir. Ölçeğin uyarlama çalışmasında iç tutarlılık katsayısı .93 olarak hesaplanmıştır.

3.4.8. Yaşam Doyumu Ölçeği

Yaşam Doyumu Ölçeği, ilk olarak Diener ve meslektaşları (1985) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması ise Baysal & Dağlı (2016) tarafından gerçekleştirilmiştir. Yaşam doyumunu ölçmek amacıyla geliştirilen bu araç, tek boyutlu bir yapıya sahip olup toplam 5 maddeden oluşmaktadır. 5'li Likert tipi bir derecelendirme kullanılan ölçekten alınabilecek puanlar 5 ile 25 arasında değişmektedir. Ölçekten elde edilen yüksek puanlar bireylerin yaşamlarından duydukları doyumun yüksek olduğunu, düşük puanlar ise yaşam doyumunun düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Ölçeğin uyarlama çalışmasında iç tutarlılık katsayısı .87 olarak hesaplanmıştır.

3.4.9. 10 Madde Big-5 Envanteri

Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin boyutları olan dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk, nevrotizm ve açıklığın her biri, ikişer ifade ile değerlendirilen bu ölçek toplamda 10 maddeden oluşmaktadır. Her maddede benzer anlamlara sahip iki sıfat bir arada sunulmuştur. Ölçeğin Türk kültürüne uyarlaması Türküm ve meslektaşları (2016) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek, 5'li Likert tipi derecelendirme (1: "Kesinlikle katılmıyorum" – 5: "Kesinlikle katılıyorum") kullanılarak uygulanmaktadır. Ölçeğin uyarlama çalışmasında alt boyutların iç tutarlılık katsayıları

Açıklık için .83, Uyumluluk için .81, Nevrotizm için .83, Sorumluluk için .84 ve Dışadönüklük için .86 olarak hesaplanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Veri analizi iki ayrı aşamada gerçekleştirilmiş ve her aşama için farklı analiz süreçleri izlenmiştir. Çalışma I, esas olarak Genel Aile İşlevselliğini Değerlendirme Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesine odaklanmıştır. Bu kapsamda elde edilen veriler; SPSS Statistics 27, RStudio, JASP, AMOS Graphics 24 ve STATA programları kullanılarak analiz edilmiştir. Ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliği SPSS programında yapılan korelasyon analizleriyle incelenmiştir. JASP programı aracılığıyla ölçeğin güvenirlik analizleri gerçekleştirilmiştir. Yapı geçerliğini test etmek amacıyla RStudio üzerinden Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. Elde edilen yapının daha derinlemesine incelenmesi amacıyla Madde Tepki Kuramı (IRT) analizleri STATA programı ile, ölçüm değişmezliği testleri ise AMOS Graphics 24 kullanılarak yürütülmüştür.

Çalışma II ise esas olarak Türkçeye uyarlanan ölçme aracı ile birlikte yapısal bir model test edilmiştir. Bu kapsamda elde edilen veriler, IBM SPSS Statistics 27 ve AMOS Graphics 24 sürümleri kullanılarak analiz edilmiştir. Söz konusu amaç için Yapısal Eşitlik Modellemesi kullanılmıştır. Yapısal modelin analizi için gözlenen değişkenlerdeki hata yükünü azaltmak amacıyla tek boyutlu ölçeklerde item parselleme tekniği kullanılmıştır. Aile aidiyeti ölçeğinin alt boyutları, ölçek geliştiricilerinin belirttiği şekilde oluşturulmuştur. Her bir ölçek için iki gözlenen değişken paketi oluşturulmuştur. Ardından, yapısal eşitlik modellemesi (YEM) kullanılarak aracılık (mediation) analizleri gerçekleştirilmiştir. Aile uyumu, aile aidiyeti, aile işlevselliği ve mental iyi oluş arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Yapısal model kapsamında kullanılan değişkenlerin arasındaki aracılık etkisinin yani dolaylı etkinin anlamlılığını test etmek amacıyla bootstrap analizi uygulanmıştır.

4. BULGULAR

4.1. GAİDÖ-12 Türkçe Uyarlama Çalışması Bulguları

Çalışma I, çevrimiçi anket yoluyla 126 erkek (%29,7) ve 298 kadın (%70,3) olmak üzere 424 katılımcıyı içermektedir. Katılımcıların yaş ortalaması 25.65 (SD = 7.21 yıl, 18-54 yıl) idi. Katılımcıların 275'i (%64,9) bekâr, 149'u (%35,1) ise evli ya da ilişkisi olduğunu bildirmiştir. Eğitim düzeyi açısından katılımcıların 168'i (%39,6) üniversite öğrencisi, 58'i (%13,7) lisansüstü program öğrencisi, 198'i (%46,7) üniversite mezunu ve çalışmaktadır. Detaylı demografik bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 2. Çalışma-I İçin Katılımcıların Demografik Bilgileri

Variable	Frekans	%
Cinsiyet		
Kadın	298	70.3
Erkek	126	29.7
Medeni Durum		
Bekar	275	64.9
İlişkisi var / Evli	149	35.1
Eğitim Düzeyi		
Üniversite Öğrencisi	168	39.6
Lisansüstü Öğrenci	58	13.7
Mezun	198	46.7
Ebeveynlerin Birliktelik Durumu		
Birlikteler & Evliler	348	82.1
Ayrı/Boşanma / Vefat	76	17.9
Barınma Durumu		
Ailem ile yaşıyorum	290	68.4
Ailemden ayrı yaşıyorum	134	14.2

4.1.1. GAİDÖ-12 Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Genel Aile İşlevselliğini Değerlendirme Ölçeğinin yapı geçerliliğini incelemek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. DFA işlemi Rstudio üzerinden gerçekleştirilmiştir. DFA sonuçlarına göre kabul edilebilir model uyumu ortaya çıkmıştır; χ^2 (127.56, N = 426) = 2.453, p < .001; CFI = .96; TLI = .95; SRMR = .037; RMSEA = .05. Sonuç olarak, Genel Aile İşlevselliğini Değerlendirme Ölçeğinin 12 maddelik tek faktörlü yapısı doğrulanmıştır. Faktör puanları, tanımlayıcı istatistikler ve madde-toplam korelasyonları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. GAİDÖ Faktör Yükleri ve Z Değeri

Item	Faktör Yükleri	Ort	SS	Z Değeri	Alt Değer	Üst Değer	S. Hata
GAİDÖ - 1	.43	3.06	.86	12.77	.36	.49	.03
GAİDÖ - 2	.70	3.02	1.00	13.43	.60	.80	.05
GAİDÖ - 3	.32	3.48	.76	12.45	.26	.36	.03
GAİDÖ - 4	.39	3.51	.79	12.93	.33	.45	.03
GAİDÖ - 5	.61	3.04	1.01	12.83	.52	.70	.05
GAİDÖ - 6	.55	3.02	.99	12.50	.46	.63	.04
GAİDÖ - 7	.30	3.34	.80	11.61	.24	.34	.02
GAİDÖ - 8	.45	2.92	.98	11.50	.37	.52	.04
GAİDÖ – 9	.39	3.30	.89	12.05	.33	.45	.03
GAİDÖ – 10	.46	3.13	.95	11.99	.38	.53	.04
GAİDÖ – 11	.48	2.85	.93	12.39	.40	.55	.04
GAİDÖ - 12	.58	2.92	1.01	12.60	.49	.67	.05

Genel Aile İşlevselliğini Değerlendirme Ölçeğinin yapısı uyum indekslerine bakılarak doğrulandıktan sonra ölçüt bağıntılı geçerlilik çalışmaları yürütülmüştür. Bu aşama için pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Aile işlevselliği, aile yaşam doyumu, aile iletişimi, aile uyumu, yaşam doyumu ve beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir. GFFAD'ın diğer değişkenlerle korelasyon analizi sonuçları ve güvenilirlik sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. GAİDÖ-12 Ölçüt Bağıntılı Geçerlilik Korelasyon Sonuçları

Değişkenler	Ort	SS	Çarpıklık	Basıklık	*r*	*p*
Çalışma I						
Aile İşlevselliği	37.59	7.27	-.581	.300	-	-
Aile Uyumu	19.08	3.56	-.747	-.121	.80**	<0.001
Aile İletişimi	15.77	4.88	-.577	-.471	.79**	<0.001
Aile Yaşam Doyumu	23.87	7.44	-.593	-.356	.74**	<0.001
Yaşam Doyumu	16.32	4.49	-.319	-.216	.52**	<0.001
Beş Faktör Kişilik Özellikleri						
Dışadönüklük	6.34	2.10	-.218	-.687	.18**	<0.001
Uyumluluk	8.05	1.48	-.440	-.278	.17**	<0.001
Sorumluluk	7.39	1.75	-.225	-.549	.28**	<0.001
Nevrotizm	5.95	1.90	.120	-.491	-.20**	<0.001
Açıklık	7.41	1.95	-.286	-.718	.17**	<0.001

Tablo 4'verilen bilgiler incelendiğinde aile işlevselliğinin diğer değişkenler ile anlamlı ilişkilere sahip olduğu görülmektedir. Her bir değişkenin çarpıklık ve basıklık değerlerine bakıldığında normal dağılımı sağladığı görülmektedir. Her bir değişkenin çarpıklık ve basıklık değeri -2 +2 değer araralığında bulunmaktadır. Normal dağılımın sağlandığı varsayımına dayanarak ölçüt bağıntılı geçerlilik için Pearson Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Yapılan pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre aile işlevselliği aile uyumu ile pozitif ($r = .80^{**}$, $p < .001$), aile iletişimi ile pozitif ($r = .79^{**}$, $p < .001$), aile yaşam doyumu ile pozitif ($r = .74^{**}$, $p < .001$), yaşam doyumu ile pozitif ($r = .52^{**}$, $p < .001$) ilişkiye sahiptir. Ailelerin farklı dinamikleri ile birlikte anlamlı ilişkiler ortaya çıkmıştır. Yapılan diğer korelasyon analizine göre ise aile işlevselliği dışadönüklük ile pozitif ($r = .18^{**}$, $p < .001$), uyumluluk ile pozitif ($r = .17^{**}$, $p < .001$), sorumluluk ile pozitif ($r = .28^{**}$, $p < .001$), nevrotizm ile negatif ($r = -.20^{**}$, $p < .001$) ve mental iyi oluş ile pozitif ilişkiye ($r = .39^{**}$, $p < .001$) sahiptir.

4.1.2. GAİDÖ-12 Ölçüm Değişmezliği Analizi Bulguları

Doğrulayıcı faktör analizi ile GFFAS'ın faktör yapıları incelendikten sonra, GAİDÖ'nün farklı yapıları karşılaştırılabilir bir şekilde ölçüp ölçmediği analiz

edilmiştir. Bu çerçevede, cinsiyete göre ayrıştırılmış veri setlerine ayrı ayrı uygulanan DFA sonuçları analiz edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Cinsiyete Dayalı Ölçüm Değişmezliği Sonuçları

Değişmezlik	χ^2	*df*	GFI	IFI	CFI	RMSEA	SRMR	ΔCFI	ΔRMSEA
Erkek	187.091	51	.93	.90	.90	.08	.052	–	–
Kadın	112.244	51	.91	.95	.95	.06	.046	–	–
Şekilsel Değişmezlik	299.335	102	.90	.90	.90	.07	.046	–	–
Metrik Değişmezlik	303.644	113	.90	.90	.90	.06	.047	.003	.01
Ölçek Değişmezliği	321.422	124	.91	.90	.90	.06	.047	.003	.02

Tablo 5'te verilen bilgiler incelendiğinde erkek ve kadın gruplarının uyum indekslerinin ayrı ayrı bir içinde kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir. Ölçüm değişmezliği analizine göre farklı gruplar arasındaki ölçümlerin benzer olacağına yönelik bir çıkarım yapmak için şekilsel değişmezlik, metrik değişmezlik ve ölçek değişmezliği arasındaki ΔCFI değerinin <.01 'den küçük olması gerekmektedir. Analizden elde edilen bilgilere göre ise şekilsel değişmezlik ile metrik değişmezliği arasında ΔCFI = .003, metrik değişmezliği ile ölçek değişmezliği arasında ΔCFI = .003 olduğu görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre erkek ve kadın grupları için GAİDÖ-12'nin benzer sonuçlar vereceği sonucuna ulaşılmaktadır.

4.1.3. GAİDÖ-12 İçin Madde Tepki Kuramı Analizi Bulguları

Madde Tepki Kuramı (MTK), çeşitli ölçme sorunlarını çözmek için yaygın olarak kullanılan önemli bir analitik yöntem olarak kabul edilmektedir (Harwell vd., 1996). MTK'nın her bir maddeyi ayrı ayrı puanlayarak tek tek maddelerin analizine odaklanması, toplamsal puanlama yöntemlerinden ayırt edici bir özellik olarak görülmektedir (Baker ve Kim, 2017). Likert tipi ölçekler için MTK yaklaşımının, yanıt seçeneklerinin sıralı bir yapıda kavramsallaştırılmasına dayandığı öne sürülmektedir (Fraley vd., 2000). GF-FAD ölçeğinin Likert yapısı nedeniyle, MTK analizinin yanıtların özelliklerini daha net bir şekilde ortaya koyacağı öne sürülmektedir. Baker (2001, s.34) α değerinin >1 olmasının yüksek ayırt ediciliğe işaret ettiğini belirtmiştir. MTK analizinde bu değer tüm maddeler için >1 olarak elde edilmiştir. İlgili analizden elde edilen bulgular Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. GAİDÖ-12 İçin Madde Tepki Kuramı Analizi Sonuçları

Madde	*a*	SE	Güven Aralığı	*z*	*p* > |*z*|
Madde 1	1.74	.17	1.41 – 2.07	10.49	.001
Madde 2	1.22	.13	.96 – 1.48	9.13	.001
Madde 3	1.93	.21	1.53 – 2.33	9.41	.001
Madde 4	1.92	.21	1.51 – 2.32	9.25	.001
Madde 5	1.42	.14	1.14 – 1.70	9.94	.001
Madde 6	1.68	.16	1.37 – 1.99	10.69	.001
Madde 7	2.21	.22	1.77 – 2.64	10.00	.001
Madde 8	1.96	.18	1.61 – 2.32	10.80	.001
Madde 9	1.98	.18	1.62 – 2.33	10.82	.001
Madde 10	1.80	.17	1.46 – 2.14	10.35	.001
Madde 11	1.77	.17	1.44 – 2.09	10.70	.001
Madde 12	1.44	.14	1.16 – 1.72	10.01	.001

Tablo 6'da verilen MTK sonuçları incelendiğinde her bir maddenin α değerinin 1.00'dan büyük olduğu görülmektedir. Her bir madde bu analize göre yeterli ayırt edicilik gücüne sahip olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca her madde kendi içerisinde ilgili güven aralığında değer vermiştir.

4.1.4. GAİDÖ-12 Güvenirlik Sonuçları

GAİDÖ-12'nin güvenirlik çalışmaları için iki çalışmadaki güvenirlik katsayıları analiz edilmiştir. Cronbach alpha, McDonald's omega, Gutmann's lambda sonuçları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. GAİDÖ-12 İçin Güvenirlik Analizi Sonuçları

Analiz	Çalışma I (N = 424)	Çalışma II (N = 709)
Cronbach's alpha	.882	.874
McDonald's omega	.883	.875
Gutmann's lambda	.890	.884

Tablo 7' de verilen bilgilere göre GAİDÖ 12'nin uyarlama çalışmasında güvenirlik katsayıları Cronbach alpha için r = .882, McDonald's omega için r = .883, Gutmann's lambda için r = .890 olduğu görülmektedir. İlk aşama için GAİDÖ-12'nin güvenilir bir araç olarak uyarlanmıştır. Çalışma II'de GAİDÖ-12'nin güvenirlik analizine göre ise Cronbach alpha için r = .874, McDonald's omega için r = .875, Gutmann's lambda için r = .884 olduğu görülmektedir. Çalışma II için de GAİDÖ-12 güvenilir ölçme sonuçları vermiştir.

4.2. Çalışma II Korelasyon Bulguları ve Yapısal Modelin İncelenmesi

4.2.1. Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Çalışmada I'de uyarlanan Genel Aile İşlevselliğini Değerlendirme Ölçeğinin farklı aile dinamikleri ile birlikte mental iyi oluş arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Çalışma II kapsamında aile işlevselliği, aile uyumu, aile aidiyeti ve mental iyi oluş ile ilgili betimsel bulgular ve korelasyon bulguları Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Çalışma II Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken	Ort	SS	Çarpıklık	Basıklık	*r*	*p*
Aile İşlevselliği	37.50	6.70	-.464	-.428	-	-
Aile Uyumu	19.37	4.55	-.704	-.198	.79**	<0.001
Aile Aidiyeti	69.08	11.08	-.671	-.289	.84**	<0.001
Mental İyi Oluş	53.14	9.95	-.362	-.304	.39**	<0.001

Tablo 8'de verilen bilgiler incelendiğinde Çalışma II'de aile işlevselliğinin diğer değişkenler ile anlamlı ilişkilere sahip olduğu görülmektedir. Her bir değişkenin çarpıklık ve basıklık değeri -2 +2 değer araralığında bulunmaktadır. Değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerlerine bakıldığında normal dağılımı sağladığı görülmektedir. Normal dağılımın sağlandığı varsayımına dayanarak değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Yapılan pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre aile işlevselliği aile uyumu ile pozitif (r = .79**, p < .001), aile aidiyeti ile pozitif (r = .84**, p < .001) ve mental iyi

oluş ile pozitif (r = .39**, p < .001), yaşam doyumu ile pozitif (r = .52**, p < .001) ilişkiye sahiptir.

4.2.2. Ölçüm Modeli

Ölçüm modeli, dört temel gizil değişken ve her birine bağlı toplam sekiz gözlenen değişken içerir. Gizli değişkenler: aile işlevselliği, aile uyumu, aile aidiyeti ve mental iyi oluştur. Her bir gizli değişkene karşılık gelen gözlenen değişkenler ise şu şekilde dağılmıştır: aile işlevselliği, aile uyumu, aile aidiyeti ve mental iyi oluş için ayrı ayrı ikişer gözlenen değişken bulunmaktadır. Sonuçlara göre, ölçüm modeli iyi bir uyum göstermiştir: χ^2 (44, N = 425) = 3.768 p < .001; CFI = .96 > .90; NFI = .95 > .90; TLI = .94 > .90; SRMR = .038; RMSEA = .08 < .10.

4.2.3. Yapısal Model

Ölçüm modelinin ardından yapısal modelin uyum indeksleri incelenmiştir. Yapısal model, dört temel gizil değişken ve her birine bağlı toplam sekiz gözlenen değişken içerir. Gizli değişkenler: aile işlevselliği, aile uyumu, aile aidiyeti ve mental iyi oluştur. Her bir gizli değişkene karşılık gelen gözlenen değişkenler ise şu şekilde dağılmıştır: aile işlevselliği, aile uyumu, aile aidiyeti ve mental iyi oluş için ayrı ayrı ikişer gözlenen değişken bulunmaktadır Yapısal modelin uyum indeskleri kabul edilebilir aralıkta bulunmaktadır (χ^2 /df = 3.97; CFI = 0.989 > .90; GFI = 0.976 > .90; AGFI = 0.949 > .90; NFI = 0.985 > .90; TLI = 0.981 > .90; IFI = 0.989 > .90; SRMR = 0.0185; RMSEA = 0.065 < .10). Yapısal modele ilişkin bulgular Şekil 1'de gösterilmiştir.

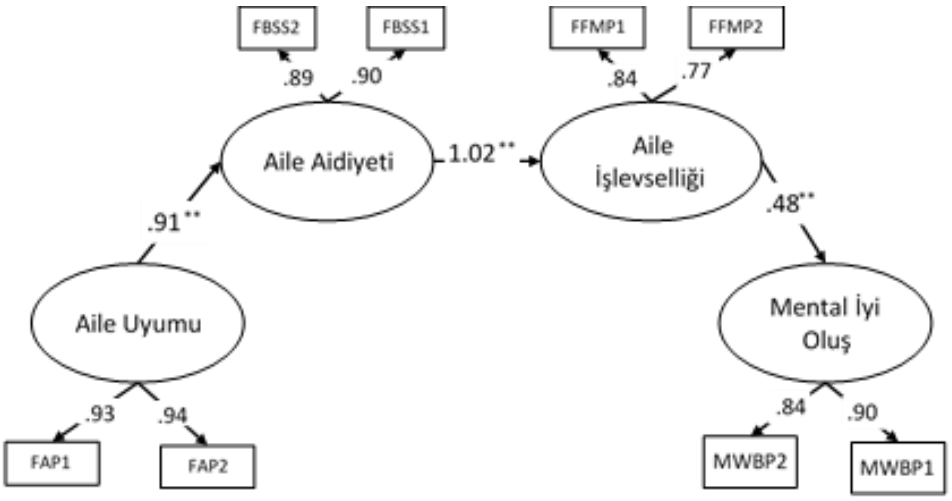

*Şekil 1. Seri aracılık modeli için yapısal denklem modellemesi. Notlar. * p < 0.05, ** p < 0.01, FFP: GAİDÖ parsel, FAP: aile uyum parsel, MWBP: mental iyi oluş parsel, FBSS: Aile aidiyeti alt boyut*

Şekil 1 incelendiğinde yapısal modelde çoklu seri aracılık modelinin anlamlı bir sonuç verdiği görülmektedir. Aracılık analizi bulguları incelendiğinde aile uyumu ile mental iyi oluş arasındaki ilişkide aile aidiyeti ve aile işlevselliğinin tam aracı rolü bulunmaktadır. Doğrudan etkiler incelendiğinde sırası ile aile uyumu aile aidiyetini pozitif yönde (β = .91, p <.05), aile aidiyeti aile işlevselliğini pozitif yönde (β = 1.02, p <.05) ve aile işlevselliği mental iyi oluşu pozitif yönde (β = .48, p <.05) yordamaktadır. Dolaylı etkiler incelendiğinde ise aile uyumunun aile aidiyeti ve aile işlevselliği üzerinden mental iyi oluşu yordadığı (β = 1.26, p <.05) görülmektedir. Bu sonuçlar, aile aidiyeti ve aile işlevselliğinin, aile uyumu ile mental iyi oluş arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini göstermektedir.

4.2.4. Bootstrapping Tekniği Sonuçları

Yapısal eşitlik modellemesi üzerinden elde edilen aracılık sonuçlarının anlamlılığı için Bootstrapping Tekniği kullanılmıştır. Modeldeki doğrudan ve dolaylı yolların anlamlılığına ilişkin ek kanıt sağlamak amacıyla yapılan bootstrapping sonuçları 5000 hipotetik örnekleme üzerinden %95 güven aralığı temelinde analiz gerçekleştirilmiştir. Bootsrapping Tekniğinden elde edilen sonuçlar Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9. Yapısal Eşitlik Modeline Yönelik Bootstrapping Analizi Sonuçları

Model Yolları	Katsayı	%95	
		Alt Sınır	Üst Sınır
Doğrudan Etki			
Aile uyumu → Aile aidiyeti	.91	.885	.931
Aile aidiyeti → Aile işlevselliği	1.02	.998	1.05
Aile işlevselliği → Mental iyi oluş	.48	.408	.553
Dolaylı Etki			
Aile uyumu → Aile aidiyeti →Aile işlevselliği → Mental iyi oluş	1.26	1.038	1.506

Tablo 9'daki sonuçlar incelendiğinde Boostrapping Tekniği sonuçları görülmektedir. Analiz bulgularına göre aile uyumu ile mental iyi oluş arasındaki dolaylı etkileşimin güven aralığında (β = 1.26, GA: 1.038 - 1.506), aile uyumu ve aile aidiyeti arasındaki

doğrudan etkinin güven aralığında (β = .91, GA: .885 - .931), aile aidiyeti ile aile işlevselliği arasındaki doğrudan etkinin güven aralığında (β = 1.02, GA: .998 - 1.05) ve aile işlevselliği ile mental iyi oluş arasındaki doğrudan etkinin güven aralığında (β = .48, GA: .408 - .553) bulunduğu görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre yapısal modelden elde edilen aracılık modelindeki aracılık etkilerinin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5. TARTIŞMA

5.1. GAİDÖ 12'nin Uyarlanmasına Yönelik Tartışma

İlk çalışmada, Genel Aile İşlevselliğini Değerlendirm Ölçeği, Türkçe ve İngilizce bilen uzmanlar tarafından önce Türkçeye, ardından da geliştirme dili olan İngilizceye çevrilmiştir. 12 maddelik formun doğrulayıcı faktör analizinde tüm uyum iyiliği testleri kabul edilebilir bulunmuş ve tek faktörlü yapı doğrulanmıştır. Ayrıca, önerilen tek boyutlu yapı, cinsiyete dayalı şekilsel, metrik ve ölçek değişmezliği analizlerde hem kadınlarda hem de erkeklerde benzer sonuçlar vermiştir. Ölçek, Cronbach alfa, McDonald's Omega ve Gutmann's Lambda güvenilirlik analizlerinde güvenilir sonuçlar göstermiştir. Buna ek olarak, madde yanıtlarının ayırt ediciliği MTK ile analiz edilmiş ve tüm maddelerin yanıtlarının ayırt edici olduğu bulunmuştur. MTK analizinde α değerinin 1'den büyük olması ayırt ediciliğin bir göstergesidir (Baker, 2001) (bkz. Tablo 5). Sonuç olarak, ölçeğin 12 maddelik formu tek boyutlu yapıyı doğrulamış, ölçme değişmezliğini sağlamış, iyi bir yanıt ayırt ediciliğine sahip olmuş ve güvenilir sonuçlar vermiştir. Mevcut 12 maddelik formun geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu değerlendirilmektedir.

Tablo 1'de sunulan sonuçlara göre, GF-FAD maddelerinin faktör yükleri .39 ile .70 arasında değişmektedir. Bu bağlamda, ölçek maddelerinin tamamı Türk kültürüyle uyumlu görülmektedir. Bunun yanı sıra, 12 maddelik formun doğrulayıcı faktör analizinde tüm uyum iyiliği indeksleri kabul edilebilir düzeyde bulunmuş ve tek faktörlü yapı doğrulanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi, RStudio ortamında Maksimum Likelihood Robust (MLR) yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. GAİDÖ'nün yanıt formatı sıralı veri içerdiğinden, doğrulayıcı faktör analizinde normal dağılımdan sapmalara karşı daha sağlam sonuçlar verdiği belirtilen MLR yöntemi tercih edilmiştir (Brauer vd., 2023). Bu yöntem, parametre kestirimlerinin doğruluğunu artırmakta ve model uyum indekslerinin sağlamlığını güçlendirmektedir. Madde 6 ve madde 11 arasında kavramsal benzerlikler nedeniyle bir modifikasyon yapılmıştır. Her iki madde de aile içindeki kabul süreçlerini değerlendirse de, farklı boyutlara odaklanmaktadır. Madde 6, aile üyelerinin birbirlerini kabul etme ve destekleme süreçlerini, yani aile içi

kabulü yansıtmaktadır. Buna karşılık, madde 11 ailenin dış çevreye yönelik kabul edicilik tutumlarını, yani ailenin toplumsal çevreyle kurduğu ilişkileri ve bu çevreye uyum sağlama sürecini ifade etmektedir. Olası içerik örtüşmesini gidermek amacıyla bu iki madde arasında hata kovaryansı birleştirilmiştir. Ancak, Türk kültürel bağlamında bu ayrımların açık bir şekilde algılanmamış olabileceği düşünülmektedir. Kolektivist yapısıyla bilinen Türk toplumunda, aile içi ve aile dışı kabul süreçleri daha bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilebilir; bireyler bu iki yönü tek bir kabul yapısının parçaları olarak algılayabilir (Uysal vd., 2024).

5.2. Çalışma II Korelasyon Bulgularına Yönelik Tartışma

İkinci çalışma, aile uyumu ve mental iyi oluş arasında aile işlevselliği ve aile aidiyetinin aracılık rolünü incelemiştir. Aile işlevselliği ve aile aidiyetinin, aile uyumluluğu ve ruhsal iyi oluş arasındaki ilişkilere dolaylı olarak katkıda bulunduğu bulunmuştur. Başka bir deyişle, ailelerin uyum sağlayıcı yapısı, aile üyelerinin kendilerini ailelerine daha fazla ait hissetmelerini sağlayarak ailelerin işlevselliğinin artmasına ve dolayısıyla ruhsal iyi oluşlarının yükselmesine katkıda bulunmaktadır (Taylor vd., 2019). Çalışmanın bulgularına paralel olarak, aile işlevselliği çocukların ruh sağlığını doğrudan etkilemekte, aile içi uyum ve çatışma gibi işlevsellik boyutları çocukların psikolojik sağlığı ve davranışlarıyla güçlü bir ilişki gösterirken (Leeman vd., 2016), ebeveyn desteği ve dayanıklılığı aile işlevselliğini olumlu yönde etkileyerek çocukların iyi olma halini artırmaktadır (Gaspar vd., 2021).

Aile işlevselliği, uyumluluk, aidiyet ve ruhsal esenlik arasındaki önemli korelasyonlar, aile işlevselliğinin bireysel psikolojik sağlığı desteklemedeki kritik rolünün altını çizmektedir. Aile işlevselliği, ailelerin mevcut yapılarını korumalarını ve zor durumlar karşısında bile iletişimlerini sürdürmelerini sağlayabilir (Ahlberg vd., 2023). Bu da bireysel düzeyde gözlemlenebilecek semptomları azaltabilir (Caro-Canizares vd., 2024). Esteban ve arkadaşları (2023), etkili aile işleyişinin sağlıklı bir terapötik süreci kolaylaştırmak için gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Benzer şekilde, aile işleyişinin bireylerin hayattaki anlamı ile olumlu bir ilişkisi vardır (Yang vd., 2022). Yüksek işlevli ailelerde mevcut olan duygusal destek ve uyum, ruhsal refahı olumlu yönde etkileyen temel unsurlar olarak işlev görür. Bu dinamiklerin dışında, aile stres düzeyi ve ebeveyn çatışması gibi durumlar için de önemlidir (AriasRivera vd., 2022). Aile

sistemleri yaklaşımına göre, aile üyelerinin birbirine bağlı olması, bireysel duygusal sağlığın tüm sistemi etkileyebileceği anlamına gelir (Carr, 2012).

Yüksek işlevli aileler, genellikle üyelerinin ruh sağlığına katkıda bulunan gelişmiş uyum ve aidiyet duyguları yaşarlar. Sağlıklı bir aile sistemi, hayati bir duygusal destek kaynağı olarak hizmet eder ve böylece bireysel zihinsel refahı güçlendirir (Fosco & Lydon-Stanley, 2020). Ayrıca, McMaster modeli, etkili iletişime sahip ailelerin güçlü bir aidiyet duygusunu teşvik ettiğini öne sürmektedir (Miller vd., 2000). Bu tür bir iletişim, aile üyelerinin birbirlerinin duygusal ihtiyaçlarını daha derinlemesine anlamasına ve karşılamasına olanak tanıyarak bireylerin ruh sağlığı üzerinde olumlu etkiler yaratabilir. Aile üyeleri arasındaki duygusal etkileşim sadece aidiyet duygusunu güçlendirmekle kalmaz, aynı zamanda sağlıklı aile dinamiklerinin gelişmesine de katkıda bulunur ve böylece sağlıklı ilişkilerin sürdürülmesinde duygusal katılımın kritik rolünü vurgular (King vd., 2018).

5.3. Yapısal Eşitlik Modellemesi Bulgularına Yönelik Tartışma

Yapısal modelden elde edilen bulgulara göre mental iyi oluşu açıklamada birden fazla aile dinamiğinin devreye girdiği görülmektedir. Aile uyumu ve aile aidiyeti tek başına mental iyi oluşu arttırmada yeterli değildir. Bu dinamikler sırası ile birbirlerini etkileyerek aile işlevselliğini arttırmakta ve aile işlevselliği de mental iyi oluşu arttırmaktadır. Bu bulgu temelde Fingerman & Bremann'a (2000) göre ailelerin devamlılığını sağlamak adına birçok dinamiğin bir arada bulunması gerektiği sonucu ile tutarlı bir yapıdadır. Aile sistemleri yaklaşımı, her bir aile üyesinin rolünün açıkça tanımlanması ve aile yapısı içinde uygun sınırların belirlenmesi gerekliliğinin altını çizer (Becvar vd., 2023). Araştırmada ise, etkili aile işlevselliğinin sistem dengesini koruyarak üyeler arasındaki uyumun sağlanması ve üyeler arasındaki aidiyetin artmasıyla arttığı görülmektedir. Bu durum, artan aile uyumluluğunun hastalık bağlamında daha iyi işlevselliğe yol açtığını gözlemleyen Birgisdóttir ve meslektaşlarının (2023) bulgularıyla örtüşmektedir. Araştırmada ayrıca, yüksek işlevsellik sergileyen aileler yüksek düzeyde uyum ve aidiyet bildirmiştir; bu da açık bir şekilde tanımlanmış rollerin üyeler arasında daha güçlü bağlılıkları teşvik ettiğini göstermektedir (Fosco & Lydon-Stanley, 2020). Benzer şekilde Zhou ve arkadaşları (2020), aile uyum yeteneğinin aileler için koruyucu bir faktör olabileceğini bulmuştur. Dolayısıyla, aile uyum yeteneğinin artırılması, sistem içinde bireysel refahın teşvik

edilmesi için çok önemli bir müdahale olarak ortaya çıkmaktadır (Uruk vd., 2007). Dolayısıyla, işlevsel bir aile sistemine giden sürecin aile uyumluluğundan geçtiğini söylemek mümkün olabilir. Ayrıca, aidiyet ile ruhsal iyi oluş arasındaki anlamlı ilişki, bireylerin kendilerini aile biriminin ayrılmaz bir parçası olarak algılamalarının önemini vurgulamaktadır. Bu şekilde Szcześniak & Tułecka'nın da (2020) belirttiği gibi aile içindeki yapısal unsurların birbirileri ile kurdukları ilişki her aile üyesinin de bireysel hayatını olumlu şekilde etkileyebilir.

Aile aidiyetinin ruhsal iyilik hali üzerindeki aracı etkisi, güçlü aile bağlarının bireylerin ruh sağlığını olumlu yönde etkileyebileceğini göstermektedir. Aidiyet, uyumlu bir aile yapısı ile güçlendirilebilir (Mörgen & Rieker, 2022). Bu sonuçlar, aidiyetin ruh sağlığındaki koruyucu rolüne ilişkin mevcut literatürü desteklemekte ve birlik duygusunun duygusal ve zihinsel refahı artırdığını teyit etmektedir (Feinberg vd., 2022; Izzo vd., 2022). Yani, aile üyelerinin diğer üyelerin müdahalesi olmadan alt sistemler içinde işlev görmelerine izin verilmesi gerekirken, aynı zamanda daha büyük aile biriminin kaynaklarına da erişebilmeleri gerekir (Minuchin, 1974). Genel olarak, aile işlevselliği, uyum ve aidiyet arasındaki olumlu ilişki, açıkça tanımlanmış rollerin ve sınırların uyumu ve bağlılığı teşvik edebileceğini göstermektedir. Sonuç olarak, sorumlulukların netleştirilmesi ve aile içinde sağlıklı sınırların korunması, sistemin istikrarlı ve sağlıklı işleyişine önemli ölçüde katkıda bulunabilir (Minuchin vd., 2021).

Bu çalışmanın bulguları, aile üyeleri arasındaki ilişkilerin ruh sağlığı üzerindeki önemli rolünü vurgulamakta ve aile sistemleri yaklaşımını desteklemektedir. Aile içindeki güçlü bağlar, güven ve duygusal desteğin bireylerin psikolojik refahını olumlu yönde etkilemesiyle bütünsel ruhsal dengeye katkıda bulunur (Wiegand-Grefe vd., 2019). Yüksek işlevli ailelerde aidiyet ve ruhsal esenlik arasındaki anlamlı ilişki, esnek ve güvenli bir davranışsal kontrol yapısının üyeler arasında bağlılığı teşvik ederek ruh sağlığını geliştirdiğini göstermektedir. Ayrıca, aile yapısını oluşturan farklı dinamiklerin bir arada değerlendirilmesi önemlidir (Booysen vd., 2021). Bu nedenle aile danışmanlığı müdahalelerinde birçok aile dinamiği bir arada ele alınmalıdır (Metcalf, 2023). Bu sonuçlar, yüksek aile işlevselliğinin uyum ve aidiyeti teşvik etmek için hayati önem taşıdığını gösteren McMaster modeliyle uyumludur. Sağlıklı bir aile sistemi kurmak, terapistlere ve ailelere destekleyici ortamlar yaratmada yardımcı olabilir (Esteban vd., 2023). Özetle, bu bulgular aile danışmanlığı ve terapisi için

önemli bir rehberlik sunmakta ve genel refahı artırmak için aile içindeki rol ve sorumlulukların netleştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

5.3.1. Yapısal Eşitlik Modellemesi Bulgularının McMaster Modeli Çerçevesinde Tartışması

McMaster Aile İşlevselliği Modeli, aile sistemlerinin işlevselliğini değerlendirmek için kullanılan bir kuramsal modeldir. İşlevsel ailelerin sahip olduğu özellikler olarak problem çözme, iletişim, roller, duygusal yanıt verme, duygusal katılım ve davranış kontrolü gibi alanlarda ailenin nasıl işlediğini incelemeye odaklanır. Araştırmadaki değişkenlerden birisi de ailelerin uyum becerisidir. McMaster modeli çerçevesinde aile uyumu, üyeler arasında rollerin belirginliğinin işlevsel aile için önemli olduğunu söyler. Aile aidiyeti ise McMaster modeli çerçevesinde duygusal katılım gösterme boyutuna karşılık gelmektedir. Bulgulara göre aile uyumu arttıkça aile aidiyeti de artmaktadır. Bulguya göre uyumlu ailelerde roller ve sorumluluklar daha belirgin bir hale gelerek her aile üyesi kendi sorumluluğunun ne olduğunu daha anlaşılı bir şekilde görebilir. Söz konusu bulgu çerçevesinde aileler bir sistem olarak sürekli olarak birbirini etkileyen bir açık yapıda işlev görüyor olabilirler (Spitz & Steinhausen, 2023). Bu açık sistem, bireylere tutarlı bir durum ile karşı karşıya kaldıklarını düşünmelerini sağlayarak kendilerini daha bağlı ve ait hissettiği ortamlar sunuyor olabilir (Boyes vd., 2023).

Bulgulara göre aile aidiyeti aile işlevselliğini olumlu bir şekilde yordamaktadır. Aralarındaki pozitif ilişki, McMaster modeline göre işlevsel bir ailenin üyeler arasında sağlıklı bir bağ kurma, duygusal katılım gösterme kapasitesine dayandığını vurgulayan anlayışıyla örtüşmektedir. Aile aidiyetinin yüksek olduğu ailelerde, problem çözme ve iletişim gibi alanlarda daha yüksek işlevsellik görülebilir (Orthner vd., 2004). Araştırma bulgularına göre rollerin ve sorumlulukların belirgin olduğu bir ailede üyeler kendilerini ailelerine daha bağlı ve ait hissedebilirler. Uyum ve aidiyet ile birlikte ailelerin genel işlevselliklerinin artacağını söylemek mümkündür. Ayrıca aidiyet ve işlevselliğin, iyi oluşa giden süreçte tam aracı rol olması önemli bir diğer bulgudur. Bu bulguya göre uyumlu aile yapısı ile aidiyetin yüksek olduğu aile yapısı doğrudan bireylerin iyi hissetmesini sağlamamaktadır. Farklı aile dinamikleri genel aile işlevselliğine katkıda bulunarak mental iyi oluşu arttırmaktadır. Bu noktada aile işlevselliğinin iyi çıktıların sağlanması adına önemli bir koruyucu faktör olduğunu

söylemek mümkündür (Mackova vd., 2019). Aile işlevselliğinin mental iyi oluş üzerindeki bu pozitif yordayıcı gücünün diğer bağlantılara göre biraz daha düşük olması, bireysel düzeyde iyi oluşun aile dışındaki diğer faktörlerden veya farklı aile dinamiklerinden de etkilendiğini sonucunu ortaya çıkarabilir. Özellikle sistem yaklaşımı kapsamında düşünüldüğünde ailelerin işlevsel bir yapıda olması duygusal sağlık açısından önemli olmakla birlikte ailelerin kriz durumlarını da ele alabilecek bir ortam oluşturmalarını sağlayabilir (Wiegand-Grefe vd., 2019). Kültürel olarak bir inceleme yapılacak olursa ise Türk kültüründe ailelerin işlevsel olmasına ve mental olarak kendilerine iyi hissetmelerine giden yolun aile uyumundan başladığını söylemek mümkün olabilir. Genel itibariyle ise McMaster Aile İşlevselliği Modeli çerçevesinde, araştırma bulguları aile üyelerinin duygusal katılımı ve rol netliği ile genel aile işlevsellikleri arasında güçlü bir ilişkiyi desteklediği söylenebilir. Ayrıca, ailenin sağlıklı bir yapısının bireylerin mental iyi oluşunu olumlu yönde yordadığı görülmektedir. Türk kültürüne uyarlanan ölçek ile birlikte McMaster Modeli kapsamında yapılan yapısal inceleme sonuçlarına göre genel olarak McMaster Aile İşlevselliği Modelinin Türk kültürüne uygun bir yaklaşım olduğunu söylemek mümkündür.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Bu çalışmanın bulguları, aile işlevselliği, uyum, aidiyet ve ruhsal esenliğin bireysel psikolojik sağlık üzerindeki önemli etkisini vurgulamaktadır. Yüksek düzeyde aile işlevselliği yaşayan bireyler, daha fazla uyum ve aidiyet duygusu bildirme eğilimindedir ve bu da daha güçlü ruhsal esenlikle ilişkilidir. Aile Sistemleri Yaklaşımı ile tutarlı olarak, bu çalışma aile üyelerini birbirine bağlı varlıklar olarak görmenin sistem içindeki her bir bireyin ruh sağlığına önemli ölçüde katkıda bulunduğunu vurgulamaktadır. Aile işlevselliği ile uyum arasında gözlemlenen yüksek korelasyon, aile ortamındaki duygusal destek ve uyumun bireylerin psikolojik esenliğini desteklemede kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Ayrıca, aile içindeki aidiyet duygusu, Aile Sistemleri Yaklaşımı'nın bu tür bir aidiyetin bireylerin kendilerini uyumlu bir bütünün parçası olarak algılamalarına yardımcı olduğu düşüncesiyle uyumlu olarak ruh sağlığı için koruyucu bir işlev görüyor gibi görünmektedir. Bu bulgular, aile üyeleri arasındaki aidiyet duygusunu güçlendirmenin, aile sistemine bireysel bağlılığı arttırmak için değerli bir terapötik strateji olabileceğini ima etmektedir. Aile işlevselliği, aidiyet ve ruhsal esenlik arasında gözlemlenen olumlu ilişkiler, etkili iletişime sahip ailelerin daha güçlü bir aidiyet duygusu sergilediğine işaret etmektedir. Buna ek olarak, aile içindeki rol ve sorumlulukların net bir şekilde tanımlanmasının sistem istikrarını kolaylaştırdığı ve bireylerin uyum ve aidiyet duygularını geliştirerek mental iyi oluşlarını desteklediği görülmektedir. Özetle, yüksek işlevli aileler, üyelerinin psikolojik sağlığını desteklemede temel bir faktör olarak hizmet ediyor gibi görünmektedir. Dolayısıyla, aile uyumunun ve aidiyetinin güçlendirilmesi, aile terapisi ve danışmanlık müdahalelerinde faydalı stratejiler olabilir. Bu müdahalelerin, dengeli bir aile sistemini teşvik ederek, aile bağlamındaki bireylerin ruhsal refahını olumlu yönde etkilemesi muhtemeldir.

6.2. Öneriler

- Aile terapistleri, danışanların aile dinamiklerini daha derinlemesine değerlendirmek ve terapi sürecinde hangi alanlara odaklanılması gerektiğini belirlemek için bu tür işlevsellik ölçeklerinden yararlanabilir.
- Özellikle aidiyet duygusunun ruhsal iyilik hali üzerindeki etkisi göz önünde bulundurularak, aidiyet duygusunu artırmaya yönelik terapi teknikleri uygulanabilir. Aile danışmanlığında, aile işlevselliğini iyileştirmek bireylerin duygusal ve zihinsel iyi oluşlarını güçlendirmede önemli bir adım olabilir. Bu doğrultuda danışmanlar, aile üyeleri arasında uyum ve aidiyet duygusunu güçlendirmeye yönelik müdahalelerde bulunabilirler. Özellikle aile dinamiklerini anlamak ve müdahale sürecine rehberlik etmek için pratik bir değerlendirme aracı sağlayabilir.
- Aile ve çift danışmanları ve terapistler, danışanlarının aile işleyiş düzeyini objektif olarak değerlendirmek ve değişim sürecini izlemek için bu ölçeği kullanabilirler. Aile Sistemleri Yaklaşımı'na göre aidiyet duygusu, üyelerin karşılıklı destek ve dayanışmayı deneyimlemelerini sağlayarak ruh sağlığı üzerinde olumlu bir etki yaratır.
- Terapötik müdahalelerde, bu sonuçlar doğrultusunda aile üyeleri arasında aidiyet duygusunun güçlendirilmesi, bireylerin aile sistemine bağlılıklarını artırmaya yönelik bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

Adler, A. (1938). *Social interest: A challenge to mankind*. London: Faber & Faber.

Agner, H., Bradshaw, S. D., Winfrey, L., Zielinski, M., & Shumway, S. T. (2020). Family members of those with SUDs: Examining associations between family and PFC functioning. *Alcoholism Treatment Quarterly*, *39*(1), 63–81. https://doi.org/10.1080/07347324.2020.1787117

Akün, E. (2013). Yapısal aile sistemleri kuramı bağlamında ergenlik döneminde aile yapısı ve ergenlik dönemi sorunları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, *53*(1), 85-116.

Alkın, S. (2024). *Genç yetişkinlerin huzur ve öz anlayış düzeyleri arasındaki ilişkide aile uyumu ve gelecek vizyonlarının aracılık rolü.* Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

Allen, K. A. (2020). *The psychology of belonging*. Routledge. https://doi.org/10.4324/9780429327681

American Academy of Pediatrics (2015). Normal family functioning. Retrieved from https://www.healthychildren.org/English/family-life/family-dynamics/Pages/Normal-FamilyFunctioning.aspx.

Anda, R. F., Felitti, V. J., Bremner, J. D., Walker, J. D., Whitfield, C., Perry, B. D., Dube, S. R., & Giles, W. H. (2006). The enduring effects of abuse and related adverse experiences in childhood. A convergence of evidence from neurobiology and epidemiology. *European archives of psychiatry and clinical neuroscience*, *256*(3), 174–186. https://doi.org/10.1007/s00406-005-0624-4

Arnett, J. J. (1995). Broad and narrow socialization: The family in the context of a cultural theory. *Journal of Marriage and the Family*, 617-628. https://psycnet.apa.org/doi/10.2307/353917

Arslan, G., & Genç, E. (2022). Psychological maltreatment and college student mental wellbeing: A uni and multi-dimensional effect of positive perception. *Children and youth services review*, *134*, 106371. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2022.106371

Aslantürk, H., & Mavili, A. (2020). The sense of family belonging in university students from a single parent family compared with those from a two-biological-parent family. *Current Psychology*, *39*(6), 2026-2039. https://doi.org/10.1007/s12144-020-00725-0

Aslantürk, H., & Mavili, A. (2020). The sense of family belonging in university students from a single parent family compared with those from a two-biological-parent family. *Current Psychology*, *39*(6), 2026-2039. https://doi.org/10.1007/s12144-020-00725-0

Aslantürk, H., Kesen, N. F., & Daşbaş, S. (2020). Üniversite öğrencilerinin aile aidiyetinin aile ilişkileri açısından incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, *31*(4), 1579-1598.

Ateş, F. B., & Akbaş, T. (2012). Ergenlerde görülen kural dışı davranışların aile işlevselliği ve yaşam kalitesi açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *21*(2), 337-352.

Aydoğdu, R., Yıldız, M., & Orak, U. (2021). Religion and wellbeing: devotion, happiness and life satisfaction in Turkey. *Mental Health, Religion & Culture*, *24*(9), 961–975. https://doi.org/10.1080/13674676.2021.1969353

Baik, C., Larcombe, W., & Brooker, A. (2019). How universities can enhance student mental wellbeing: the student perspective. *Higher Education Research & Development*, *38*(4), 674–687. https://doi.org/10.1080/07294360.2019.1576596

Baker, F. B. (2001). *The basics of item response theory*. For full text: http://ericae. net/irt/baker..

Bandura, A., Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Regalia, C., & Scabini, E. (2011). Impact of family efficacy beliefs on quality of family functioning and satisfaction with family life. *Applied Psychology: An International Review, 60*(3), 421–448. https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2010.00442.x

Barbayannis, G., Bandari, M., Zheng, X., Baquerizo, H., Pecor, K. W., & Ming, X. (2022). Academic Stress and Mental Well-Being in College Students: Correlations, Affected Groups, and COVID-19. *Frontiers in psychology*, *13*, 886344. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.886344

Barlow, J., & Underdown, A. (2005). Promoting the social and emotional health of children: where to now?. *The journal of the Royal Society for the Promotion of Health*, *125*(2), 64–70. https://doi.org/10.1177/146642400512500209

Barton, J., & Pretty, J. (2010). What is the best dose of nature and green exercise for improving mental health? A multi-study analysis. *Environmental science & technology*, *44*(10), 3947–3955. https://doi.org/10.1021/es903183r

Beavers, W. R. (1981). A systems model of family for family therapists. *Journal of Marital and Family Therapy*, *7*(3), 299-307. https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/j.1752-0606.1981.tb01382.x

Beavers, W. R. (1982). Healthy, midrange, and severely dysfunctional families. In F. Walsh (Ed.), *Normal family processes* (pp. 45–66). Guilford Press.

Beavers, W. R., & Hampson, R. B. (2000). The Beavers systems model of family functioning. *Journal of family therapy*, *22*(2), 128-143. https://doi.org/10.1111/1467-6427.00143

Beavers, W. R., & Voeller, M. N. (1983). Family models: comparing and contrasting the Olson Circumplex Model with the Beavers Systems Model. *Family process*, *22*(1), 85–98. https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1983.00085.x

Beavers, W. R., Hampson, R. B., & Hulgus, Y. F. (1985). Commentary: The Beavers systems approach to family assessment. *Family Process, 24*(3), 398–405. https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1985.00398.x

Bell, S. L., Audrey, S., Gunnell, D., Cooper, A., & Campbell, R. (2019). The relationship between physical activity, mental wellbeing and symptoms of

mental health disorder in adolescents: a cohort study. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, *16*, 1-12. https://doi.org/10.1186/s12966-019-0901-7

Bennett, J. (2018). Narrating family histories: Negotiating identity and belonging through tropes of nostalgia and authenticity. *Current Sociology, 66*(3), 449-465. https://doi.org/10.1177/0011392115578984

Berge, J. M., Wall, M., Larson, N., Loth, K. A., & Neumark-Sztainer, D. (2013). Family functioning: associations with weight status, eating behaviors, and physical activity in adolescents. *Journal of adolescent health*, *52*(3), 351-357. http://dx.doi.org/10.1016/j.jadohealth.2012.07.006

Bloom, B. L. (1985). A factor analysis of self-report measures of family functioning. *Family process*, *24*(2), 225-239. https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1985.00225.x

Bond, L., Kearns, A., Mason, P., Tannahill, C., Egan, M., & Whitely, E. (2012). Exploring the relationships between housing, neighbourhoods and mental wellbeing for residents of deprived areas. *BMC public health*, *12*, 48. https://doi.org/10.1186/1471-2458-12-48

Bornstein, M. H., & Lansford, J. E. (2019). Culture and family functioning. In B. H. Fiese, M. Celano, K. Deater-Deckard, E. N. Jouriles, & M. A. Whisman (Eds.), *APA handbook of contemporary family psychology: Applications and broad impact of family psychology* (pp. 417–436). American Psychological Association. https://doi.org/10.1037/0000100-026

Boterhoven de Haan, K. L., Hafekost, J., Lawrence, D., Sawyer, M. G., & Zubrick, S. R. (2015). Reliability and validity of a short version of the general functioning subscale of the McMaster Family Assessment Device. *Family process*, *54*(1), 116–123. https://doi.org/10.1111/famp.12113

Bowen, M. (1993). *Family therapy in clinical practice*. Jason Aronson.

Boyes, M. E., Mah, M. A., & Hasking, P. (2023). Associations between family functioning, emotion regulation, social support, and self-injury among emerging adult university students. *Journal of Child and Family Studies.* Advance online publication. https://doi.org/10.1007/s10826-022-02516-6

Brauer, K., Ranger, J., & Ziegler, M. (2023). Confirmatory factor analyses in psychological test adaptation and development: A nontechnical discussion of the WLSMV estimator [Editorial]. *Psychological Test Adaptation and Development, 4*(1), 4–12. https://doi.org/10.1027/2698-1866/a000034

Broderick, C. B. (1993). *Understanding family process: Basics of family systems theory*. Sage.

Brown, J. (1999). Bowen family systems theory and practice: Illustration and critique. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, *20*(2), 94-103. https://psycnet.apa.org/doi/10.1002/j.1467-8438.1999.tb00363.x.

Brown, L., & Kuss, D. J. (2020). Fear of missing out, mental wellbeing, and social connectedness: A seven-day social media abstinence trial. *International journal of environmental research and public health*, *17*(12), 4566. https://doi.org/10.3390/ijerph17124566

Byrom, N. C., Dinu, L., Kirkman, A., & Hughes, G. (2020). Predicting stress and mental wellbeing among doctoral researchers. *Journal of Mental Health*, *31*(6), 783–791. https://doi.org/10.1080/09638237.2020.1818196

Campbell, F., Blank, L., Cantrell, A., Baxter, S., Blackmore, C., Dixon, J., & Goyder, E. (2022). Factors that influence mental health of university and college students in the UK: a systematic review. *BMC public health*, *22*(1), 1778. https://doi.org/10.1186/s12889-022-13943-x

Canary, H., & Canary, D. (2013). *Family conflict: Managing the unexpected*. John Wiley & Sons.

Caprara, G. V., Pastorelli, C., Regalia, C., Scabini, E., & Bandura, A. (2005). Impact of adolescents' filial self-efficacy on quality of family functioning and fatisfaction. *Journal of Research on Adolescence, 15*(1), 71–97. https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2005.00087.x

Carr, A. (2012). *Family therapy: Concepts, process and practice*. John Wiley & Sons.

Carter, B., & McGoldrick, M. (1988). *The changing family life cycle: A framework for family therapy* (2nd ed.). Gardner Press.

Catani, C., Jacob, N., Schauer, E., Kohila, M., & Neuner, F. (2008). Family violence, war, and natural disasters: A study of the effect of extreme stress on children's mental health in Sri Lanka. *BMC psychiatry*, *8*, 1-10. https://doi.org/10.1186/1471-244x-8-33

Chappelle, N., & Tadros, E. (2021). Using structural family therapy to understand the impact of poverty and trauma on african american adolescents. *The Family Journal, 29*(2), 237-244. https://doi.org/10.1177/1066480720950427

Charles, R. (2001). Is there any empirical support for Bowen's concepts of differentiation of self. *American Journal of family therapy*, *29*(4), 279-292.

Chartier, M. J., Walker, J. R., & Naimark, B. (2010). Separate and cumulative effects of adverse childhood experiences in predicting adult health and health care utilization. *Child abuse & neglect*, *34*(6), 454–464. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2009.09.020

Chen, C. P., & Siew, R. (2024). Improving career wellbeing of individuals with serious mental illness. *British Journal of Guidance & Counselling*, *52*(3), 405–417. https://doi.org/10.1080/03069885.2023.2285333

Chubb, N. H., & Fertman, C. I. (1992). Adolescents' perceptions of belonging in their families. *Families in Society, 73*(7), 387-394. https://doi.org/10.1177/104438949207300701

Cihan, F. G. (2020). Aile Yaşam Döngüsü. *Konuralp Medical Journal*, *12*(2), 313-315.

Cobham, V. E., McDermott, B., Haslam, D., & Sanders, M. R. (2016). The role of parents, parenting and the family environment in children's post-disaster mental health. *Current psychiatry reports, 18*(6), 53. https://doi.org/10.1007/s11920-016-0691-4

Colapinto, J. (2019). Structural family therapy. *Encyclopedia of couple and family therapy*, 2820-2828.

Corcoran, J. (2001). Multi-systemic influences on the family functioning of teens attending pregnancy prevention programs. *Child and adolescent social Work Journal*, *18*, 37-49. https://doi.org/10.1023/A:1026621219106

Corsini, R. J., & Wedding, D. E. (1989). *Current psychotherapies*. FE Peacock Publishers.

Cowan, P. A., & Cowan, C. P. (2015). Developmental psychopathology from family systems and family risk factors perspectives: Implications for family research, practice, and policy. In D. Cicchetti & D. J. Cohen (Eds.), *Developmental psychopathology. Vol. 1* (2nd ed., pp. 530–587). New York: John Wiley.

Coyle, J. P. (2005). *An exploratory study of the nature of family resilience* (Doctoral dissertation). ProQuest. (AAT 3174146.)

Cox, M. J., & Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual review of psychology*, *48*, 243–267. https://doi.org/10.1146/annurev.psych.48.1.243

Crittenden, P. M., & Dallos, R. (2009). All in the family: integrating attachment and family systems theories. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, *14*(3), 389–409. https://doi.org/10.1177/1359104509104048

Cummings, E. M., Goeke-Morey, M. C., & Papp, L. M. (2003). A family-wide model for the role of emotion in family functioning. *Marriage & Family Review, 34*(1-2), 13–34. https://doi.org/10.1300/J002v34n01_02

Cumsille, P. E., & Epstein, N. (1994). Family cohesion, family adaptability, social support, and adolescent depressive symptoms in outpatient clinic families. *Journal of family psychology*, *8*(2), 202. https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0893-3200.8.2.202

Dai, L., & Wang, L. (2015). Review of family functioning. *Open Journal of Social Sciences, 03*, 134-141. https://doi.org/10.4236/JSS.2015.312014

Dallos, R., & Draper, R. (2015). *An introduction to family therapy: Systemic theory and practice*. McGraw-Hill Education (UK).

David H. P. (1978). Healthy family functioning: a cross-cultural appraisal. *Bulletin of the World Health Organization*, *56*(3), 327–342.

David, J. R. (1979). The theology of Murray Bowen or the marital triangle. *Journal of psychology and theology*, *7*(4), 259-262. https://doi.org/10.1177/009164717900700403.

Davies, P. T., & Cicchetti, D. (2004). Toward an integration of family systems and developmental psychopathology approaches. *Development and Psychopathology*, *16*(3), 477–481. https://doi.org/10.1017/s0954579404004626

Derin, G., & Öztürk, E. (2020). Savaş ve terörizm: Psikotravmatolojik temelli teorik bir yaklaşım. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi*, *6*(1), 11-36.

Dewe, P., & Kompier, M. (2008). *Mental Capital and Wellbeing: Making the most of ourselves in the 21st century*. London: The Government Office for Science.

Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin, 95*(3), 542–575. https://doi.org/10.1037/0033-2909.95.3.542

Dolz-del-Castellar, B., & Oliver, J. (2021). Relationship between family functioning, differentiation of self and anxiety in Spanish young adults. *PloS one*, *16*(3), e0246875. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0246875

Dube, S. R., Anda, R. F., Felitti, V. J., Chapman, D. P., Williamson, D. F., & Giles, W. H. (2001). Childhood abuse, household dysfunction, and the risk of attempted suicide throughout the life span: findings from the Adverse Childhood Experiences Study. *JAMA*, *286*(24), 3089–3096. https://doi.org/10.1001/jama.286.24.3089

Duman, N., Göksu, P., Köroğlu, C., & Talay, A. (2020). Üniversite öğrencilerinde mental iyi oluş ile psikolojik dayanıklılık ilişkisi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, *4*(7), 9-17. https://doi.org/10.31461/ybpd.668737

Duyan, G. Ç. (2003). Aile yaşam döngüsü ve gelişimsel farklılıklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, *14*(2), 33-41. Retrievede from: https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48438/613602.

Epstein, N. B., Baldwin, L. M., & Bishop, D. S. (1983). The McMaster Family Assessment Device. *Journal of Marital and Family Therapy, 9*(2), 171–180. https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.1983.tb01497.x

Epstein, N. B., Bishop, D. S., & Levin, S. (1978). The McMaster model of family functioning. *Journal of Marital and Family therapy*, *4*(4), 19-31. https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.1978.tb00537.x

Eryilmaz, A. (2017). Pozitif psikoterapiler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *9*(3), 346-362.

Esteban, J., Suárez-Relinque, C., & Jiménez, T. I. (2023). Effects of family therapy for substance abuse: A systematic review of recent research. *Family process*, *62*(1), 49–73. https://doi.org/10.1111/famp.12841

Falicov, C. J. (1995). Training to think culturally: a multidimensional comparative framework. *Family process*, *34*(4), 373–388. https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1995.00373.x.

Farrell, M. P., & Barnes, G. M. (1993). Family systems and social support: A test of the effects of cohesion and adaptability on the functioning of parents and adolescents. *Journal of Marriage and the Family*, 119-132. https://doi.org/10.2307/352963

Feinberg, M. E., A Mogle, J., Lee, J. K., Tornello, S. L., Hostetler, M. L., Cifelli, J. A., Bai, S., & Hotez, E. (2022). Impact of the COVID-19 pandemic on parent, child, and family functioning. *Family process*, *61*(1), 361–374. https://doi.org/10.1111/famp.12649

Feinstein, L., Lupton, R., Hammond, C., Mujtaba, T., Salter, E. & Sorhaindo, A. (2008)*The public value of social housing: A longitudinal analysis of the relationship of housing and life chances.* University of London: Centre for Research on the Wider Benefits of Learning Institute of Education.

Figley, C. R., & Nelson, T. S. (1990). Basic family therapy skills, II: Structural family therapy 1. *Journal of Marital and Family Therapy*, *16*(3), 225-239. https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.1990.tb00845.x.

Finney, N., & Tadros, E. (2019). Integration of Structural Family Therapy and Dialectical Behavior Therapy With High-Conflict Couples. *The Family Journal, 27*(1), 31-36. https://doi.org/10.1177/1066480718803344.

Fingerman, K. L., & Bermann, E. (2000). Applications of family systems theory to the study of adulthood. *International Journal of Aging & Human Development*, *51*(1), 5–29. https://doi.org/10.2190/7TF8-WB3F-TMWG-TT3K

Fisher, L., Ransom, D. C., & Terry, H. E. (1993). The California family health project: VII. Summary and integration of findings. *Family Process*, *32*(1), 69-86. https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1993.00069.x

Forsman, A. K., Herberts, C., Nyqvist, F., Wahlbeck, K., & Schierenbeck, I. (2013). Understanding the role of social capital for mental wellbeing among older adults. *Ageing & Society*, *33*(5), 804-825. https://doi.org/10.1017/S0144686X12000256

Frey, L. M., Hans, J. D., & Sanford, R. L. (2016). Where is family science in suicide prevention and intervention? Theoretical applications for a systemic perspective. *Journal of Family Theory & Review*, *8*(4), 446-462. https://doi.org/10.1111/jftr.12168

Friedman, E. H. (2014). Bowen theory and therapy. Bowen theory and therapy. In A. S. Gurman & D. P. Kniskem (Eds.), *Handbook of family therapy* (pp. 134-170). Routledge.

Fristad, M. A. (1989). A comparison of the McMaster and Circumplex family assessment instruments.. *Journal of marital and family therapy*, *15*(3), 259–269. https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.1989.tb00808.x

Gardner, K. G., & Moran, J. D. (1990). Family adaptability, cohesion, and creativity. *Creativity Research Journal*, *3*(4), 281–286. https://doi.org/10.1080/10400419009534361

Gerhardt, C. (2016). Circumplex Model of Marital and Family Systems. *Encyclopedia of Family Studies*, 1-3. https://doi.org/10.1002/9781119085621.wbefs229

Gladding, S. T. (2020). *Aile terapisi: Tarihi, kuram ve uygulamaları* (İ. Keklik ve İ. Yıldırım, Çev). *A*nkara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları.

Glasser, W. (1999). *Choice theory: A new psychology of personal freedom.* HarperPerennial.

Glick, I. D., Berman, E. M., & Clarkin, J. F. (2003). *Marital and family therapy*. American Psychiatric Pub.

Glick, P. C. (1989). The Family Life Cycle and Social Change. *Family Relations*, *38*(2), 123–129. https://doi.org/10.2307/583663.

Goldenberg, I., & Goldenberg, H. (1991). *Family therapy: An overview*. Thomson Brooks/Cole Publishing Co.

Goodenow, C. (1992). "*School Motivation, Engagement, and Sense of Belonging among Urban Adolescent Students*." Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, San Francisco, CA, April.

Gök, E., & Kocayörük, E. (2019). Temel psikolojik ihtiyaçlar, aile aidiyeti ve ebeveyn algısı değişkenlerinin öznel iyi oluş üzerindeki etkisi. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, *2*(2), 21-51.

Greenberg, J., & Arndt, J. (2012). Terror management theory. *Handbook of theories of social psychology*, *1*, 398-415.

Gürgan, U., & Gür, S. (2019). Genç yetişkinlerde mental iyi oluş düzeyinin depresyonla ilişkisinin bazi değişkenlere göre incelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, *6*(6), 516-536.

Gürkan, E. S. (2022). *Ezbere yaşayanlar: vazgeçemediğimiz alışkanlıklarımızın kökenleri*. Kronik Kitap.

Haefner J. (2014). An application of Bowen family systems theory. *Issues in mental health nursing*, *35*(11), 835–841. https://doi.org/10.3109/01612840.2014.921257

Hagerty, B. M., & Williams, R. A. (1999). The effects of sense of belonging, social support, conflict, and loneliness on depression. *Nursing research*, *48*(4), 215–219. https://doi.org/10.1097/00006199-199907000-00004

Hagerty, B. M., Lynch-Sauer, J., Patusky, K. L., Bouwsema, M., & Collier, P. (1992). Sense of belonging: A vital mental health concept. *Archives of psychiatric nursing*, *6*(3), 172-177. https://doi.org/10.1016/0883-9417(92)90028-h

Hagerty, B. M., Williams, R. A., Coyne, J. C., & Early, M. R. (1996). Sense of belonging and indicators of social and psychological functioning. *Archives of psychiatric nursing*, *10*(4), 235–244. https://doi.org/10.1016/s0883-9417(96)80029-x

Hampson, R. B., & Beavers, W. R. (1996). Family therapy and outcome: Relationships between therapist and family styles. *Contemporary Family Therapy*, *18*, 345-370. https://doi.org/10.1007/BF02197047

Hampson, R. B., Beavers, W. R., & Hulgus, Y. F. (1989). Insiders' and outsiders' views of family: The assessment of family competence and style. *Journal of Family Psychology, 3*(2), 118–136. https://doi.org/10.1037/h0080536

Hecker, L. L., Mims, G. A., & Boughner, S. R. (2014). General systems theory, cybernetics, and family therapy. (Eds) Hecker, L. L., Wetchler, J. L. *An introduction to marriage and family therapy* (pp. 43-64). Routledge.

Hill, R. (1971). Modern systems theory and the family: A confrontation. *Social science information*, *10*(5), 7-26.

Hinde, R. A., & Hinde, S. J. (2017). *Aile içi ilişkiler-karşılıklı etkiler. R. Gökdağ, Çev.).* Ankara: Sınırsız Basım Yayın Dağıtım.

Holtom-Viesel, A., & Allan, S. (2014). A systematic review of the literature on family functioning across all eating disorder diagnoses in comparison to control families. *Clinical psychology review*, *34*(1), 29-43. https://doi.org/10.1016/j.cpr.2013.10.005

Horigian, V. E., Suarez-Morales, L., Robbins, M. S., Zarate, M., Mayorga, C. C., Mitrani, V. B. & Szapocznik, J. (2012). Brief strategic family therapy for adolescents with behavior problems. J. L. Lebow (Ed.). *Handbook of clinical family therapy* (s. 73-103). New Jersey: John Wiley & Sons.

Huang, X., Hu, N., Yao, Z., & Peng, B. (2022). Family functioning and adolescent depression: A moderated mediation model of self-esteem and peer relationships. *Frontiers in Psychology*, *13*, 962147. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.962147

Humphreys, D. K., Goodman, A., & Ogilvie, D. (2013). Associations between active commuting and physical and mental wellbeing. *Preventive medicine*, *57*(2), 135–139. https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2013.04.008

Izzo, F., Baiocco, R., & Pistella, J. (2022). Children's and adolescents' happiness and family functioning: a systematic literature review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *19*(24), 16593. https://doi.org/10.3390/ijerph192416593

Jakobsson, E., Ylven, R., & Moodley, L. (2007). Problem solving and positive family functioning: Some reflections on the literature from a cross cultural point of view. *South African Journal of Occupational Therapy, 2007*, 14-16.

Jeter, K. (1993). The Heart of the Story: Mythology in Service of the Past, Contemporary, and Future Family. *Marriage & Family Review*, *18*(3–4), 279–301. https://doi.org/10.1300/J002v18n03_14

Joh, J. Y., Kim, S., Park, J. L., & Kim, Y. P. (2013). Relationship between Family Adaptability, Cohesion and Adolescent Problem Behaviors: Curvilinearity of Circumplex Model. *Korean journal of family medicine*, *34*(3), 169–177. https://doi.org/10.4082/kjfm.2013.34.3.169

Johnson, B. E., & Ray, W. A. (2016). Family systems theory. *Encyclopedia of family studies*, 1-5. https://doi.org/10.1002/9781119085621.wbefs130

Jones, H. (2020). 'We are the European family': unsettling the role of family in belonging, race, nation and the European project. *Open Arts Journal*, (8), 15-28. https://doi.org/10.5456/issn.2050-3679%2F2020s01

Kabacoff, R. I., Miller, I. W., Bishop, D. S., Epstein, N. B., & Keitner, G. I. (1990). A psychometric study of the McMaster Family Assessment Device in psychiatric, medical, and nonclinical samples. *Journal of Family Psychology, 3*(4), 431–439. https://doi.org/10.1037/h0080547

Kagan, D. M., & Squires, R. L. (1985). Family cohesion, family adaptability, and eating behaviors among college students. *International Journal of Eating Disorders*, *4*(3), 267-279. https://doi.org/10.1002/1098-108X(198508)4:3%3C267::AID-EAT2260040304%3E3.0.CO;2-9

Kapçı, E. G., & Hamamcı, Z. (2010). Aile işlevi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişki: Erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü. *Klinik Psikiyatri*, *13*(3), 127-136.

Karadağ, O., Kılıç, C., Kaya, E., & Üner, S. (2021). Challenges and lessons learned in mental health research among refugees: a community-based study in Turkey. *BMC public health*, *21*, 1-8. https://doi.org/10.1186/s12889-021-11571-5

Karaırmak, Ö., & Siviş, R. (2008). Modernizmden postmodernizme geçiş ve pozitif psikoloji. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *3*(30), 102-115.

Kayis, A. R., Satici, B., Deniz, M. E., Satici, S. A., & Griffiths, M. D. (2021). Fear of COVID-19, loneliness, smartphone addiction, and mental wellbeing among the Turkish general population: a serial mediation model. *Behaviour & Information*

Technology, *41*(11), 2484–2496. https://doi.org/10.1080/0144929X.2021.1933181

Keitner, G. I., & Miller, I. W. (1990). Family functioning and major depression: an overview. *The American journal of psychiatry*, *147*(9), 1128–1137. https://doi.org/10.1176/ajp.147.9.1128

Keitner, G. I., Ryan, C. E., Fodor, J., Miller, I. W., Epstein, N. B., & Bishop, D. S. (1990). A cross-cultural study of family functioning. *Contemporary Family Therapy: An International Journal, 12*(5), 439–454. https://doi.org/10.1007/BF00891712

Kerr, M. (2019). The family movement, Bowen theory, and theoretical medicine: A view from the 21st century. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, *40*(3), 308-318. https://doi.org/10.1002/anzf.1381.

Kerr, M. E., & Bowen, M. (1988). *Family evaluation*. WW Norton & Company.

Ketokivi, K. (2015). Mental illness, stigma and belonging in family relationships. *Families, Relationships and Societies*, *4*(3), 349-363. Retrieved Jul 30, 2024, from https://doi.org/10.1332/204674314X14151979019318

Kır, İ. (2011). Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *10*(36), 381-404.

Kilpatrick, A. C. (1980). The Bowen family intervention theory: An analysis for social workers. *Family Therapy*, *7*(2), 167. Retrieved from: https://www.proquest.com/openview/233672cc51db95a62c566941491b8d49/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2031151.

Kindsvatter, A., Duba, J. D., & Dean, E. P. (2008). Structural techniques for engaging reluctant parents in counseling. *The family journal*, *16*(3), 204-211. http://dx.doi.org/10.1177/1066480708317499

King, V., & Boyd, L. M. (2016). Factors Associated With Perceptions of Family Belonging Among Adolescents. *Journal of marriage and the family*, *78*(4), 1114–1130. https://doi.org/10.1111/jomf.12322

Koç, İ. (2014). Türkiye'de Aile Yapısının Değişimi. *Editör: Turğut M. ve Feyzioğlu, D. Türkiye Aile Yapısı Araştırması: Tespitler, Öneriler.* TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İstanbul.

Krysan, M., Moore, K. A., & Zill, N. (1990). *Identifying successful families: An overview of constructs and selected measures*. Washington, DC: Child Trends.

Kukuoğlu, A. (2018). Doğal afetler sonrası yaşanan travmalar ve örnek bir psikoeğitim programı. *Afet ve Risk Dergisi*, *1*(1), 39-52.

Kumari, B., Sharma, R. (2016). Self-Esteem and personality traits as predictors of mental well being. *International Journal of Indian Psychology, 3*(3). https://doi.org/10.25215/0303.083

Küçükşen, K., Tekin, H., & Demirel, B. (2019). Madde bağımlısı bireylerde aile işlevselliği ve sosyal destek algisi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, *12*(53), 199-212.

Lampinen, P., Heikkinen, R. L., Kauppinen, M., & Heikkinen, E. (2006). Activity as a predictor of mental well-being among older adults. *Aging and mental health*, *10*(5), 454-466. https://doi.org/10.1080/13607860600640962

Lanigan, J. D. (2009). A sociotechnological model for family research and intervention: How information and communication technologies affect family life. *Marriage & Family Review*, *45*(6-8), 587-609. https://doi.org/10.1080/01494920903224194

Leake, V. S. (2007). Personal, familial, and systemic factors associated with family belonging for stepfamily adolescents. *Journal of Divorce & Remarriage*, *47*(1-2), 135-155. https://doi.org/10.1300/J087v47n01_08

Lebow, J. L. (Ed.). (2012). *Handbook of clinical family therapy*. John Wiley & Sons.

Lee, S., Pinderhughes, E. E., Miller, L. C., & Pérouse de Montclos, M. O. (2023). Navigating Microaggressions and Family Belonging as French Intercountry Adoptees. *Adoption Quarterly*, *27*(1), 1–26. https://doi.org/10.1080/10926755.2023.2198510

Lei, A., You, H., Luo, B., & Ren, J. (2021). The associations between infertility-related stress, family adaptability and family cohesion in infertile couples. *Scientific reports*, *11*(1), 24220. https://doi.org/10.1080/20473869.2020.1803706

Lewandowski, A. S., Palermo, T. M., Stinson, J., Handley, S., & Chambers, C. T. (2010). Systematic review of family functioning in families of children and adolescents with chronic pain. *The journal of pain*, *11*(11), 1027–1038. https://doi.org/10.1016/j.jpain.2010.04.005

Li, M., Li, L., Wu, F., Cao, Y., Zhang, H., Li, X., Zou, J., Guo, Z., & Kong, L. (2021). Perceived family adaptability and cohesion and depressive symptoms: A comparison of adolescents and parents during COVID-19 pandemic. *Journal of affective disorders*, *287*, 255–260. https://doi.org/10.1016/j.jad.2021.03.048

Lister, K., & Allman, Z. (2024). Embedding mental wellbeing in the curriculum: a collaborative definition and suite of examples in practice. In *Frontiers in Education* (Vol. 8, p. 1157614). Frontiers Media SA. https://doi.org/10.3389/feduc.2023.1157614

Ma, X., Yao, Y., & Zhao, X. (2013). Prevalence of behavioral problems and related family functioning among middle school students in an eastern city of China. *Asia-Pacific Psychiatry*, *5*(1), E1-E8. https://doi.org/10.1111/j.1758-5872.2012.00211.x

MacDermid Wadsworth, S. M. (2010). Family risk and resilience in the context of war and terrorism. *Journal of Marriage and Family*, *72*(3), 537-556. https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00717.x

Mackova, J., Dankulincova Veselska, Z., Filakovska Bobakova, D., Madarasova Geckova, A., van Dijk, J. P., & Reijneveld, S. A. (2019). Crisis in the family and positive youth development: The role of family functioning. *International journal of environmental research and public health*, *16*(10), 1678. https://doi.org/10.3390/ijerph16101678

Malcolm, E., Evans-Lacko, S., Little, K., Henderson, C., & Thornicroft, G. (2013). The impact of exercise projects to promote mental wellbeing. *Journal of Mental Health*, *22*(6), 519–527. https://doi.org/10.3109/09638237.2013.841874

Mandara, J., & Murray, C. B. (2000). Effects of parental marital status, income, and family functioning on African American adolescent self-esteem. *Journal of*

Family Psychology, 14(3), 475–490. https://doi.org/10.1037/0893-3200.14.3.475

Maral, S. (2022). *Covid-19 pandemisinde evli ebeveynlerin aile uyumu*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi.

Marmot, M., & Bell, R. (2012). Fair society, healthy lives. *Public health*, *126 Suppl 1*, S4–S10. https://doi.org/10.1016/j.puhe.2012.05.014

Maslow, A. H. (1958). A Dynamic Theory of Human Motivation. In C. L. Stacey & M. DeMartino (Eds.), *Understanding human motivation* (pp. 26–47). Howard Allen Publishers. https://doi.org/10.1037/11305-004

Masten, A. S., & Barnes, A. J. (2018). Resilience in Children: Developmental Perspectives. *Children (Basel, Switzerland)*, *5*(7), 98. https://doi.org/10.3390/children5070098

Matejević, M. D., & Jovanović, D. R. (2011). The functionality of families with children with special needs from the systemic perspective. *Facta Universitatis-Series: Philosophy, Sociology, Psychology and History*, *10*(1), 57-66.

Maurović, I., Liebenberg, L., & Ferić, M. (2020). A review of family resilience: Understanding the concept and operationalization challenges to inform research and practice. *Child Care in Practice*, *26*(4), 337-357. https://doi.org/10.1080/13575279.2020.1792838

McCarthy, J. R. (2012). The powerful relational language of 'family': Togetherness, belonging and personhood. *The Sociological Review, 60(*1), 68-90. https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2011.02045.x

Miklowitz, D. J. (2004). The role of family systems in severe and recurrent psychiatric disorders: a developmental psychopathology view. *Development and psychopathology*, *16*(3), 667-688. https://doi.org/10.1017/S0954579404004729

Miller, I. W., Epstein, N. B., Bishop, D. S., & Keitner, G. I. (1985). The McMaster Family Assessment Device: Reliability and validity. *Journal of Marital and Family Therapy, 11*(4), 345–356. https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.1985.tb00028.x

Miller, I. W., Kabacoff, R. I., Epstein, N. B., Bishop, D. S., Keitner, G. I., Baldwin, L. M., & van der Spuy, H. I. (1994). The development of a clinical rating scale for the McMaster model of family functioning. *Family process*, *33*(1), 53–69. https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1994.00053.x

Miller, I. W., Ryan, C. E., Keitner, G. I., Bishop, D. S., & Epstein, N. B. (2000). The McMaster approach to families: Theory, assessment, treatment and research. *Journal of family therapy*, *22*(2), 168-189. https://doi.org/10.1111/1467-6427.00145

Minuchin, S. (1974). *Families and family therapy*. Harvard University Press.

Minuchin, S., & Fishman, H. C. (1981). *Family therapy techniques*. Harvard University Press.

Minuchin, S., Baker, L., Rosman, B. L., Liebman, R., Milman, L., & Todd, T. C. (1975). A conceptual model of psychosomatic illness in children: Family organization and family therapy. *Archives of general psychiatry*, *32*(8), 1031-1038. https://doi.org/10.1001/archpsyc.1975.01760260095008

Minuchin, S., Reiter, M. D., & Borda, C. (2021). *The craft of family therapy*. Routledge.

Morgan S. B. (1988). The autistic child and family functioning: a developmental-family systems perspective. *Journal of autism and developmental disorders*, *18*(2), 263–280. https://doi.org/10.1007/BF02211952

Murphy, P. E., & Staples, W. A. (1979). A modernized family life cycle. *Journal of consumer research*, *6*(1), 12-22. https://doi.org/10.1086/208744.

Murthy, R. S. (2007). Mass violence and mental health -- Recent epidemiological findings. *International Review of Psychiatry, 19*(3), 183–192. https://doi.org/10.1080/09540260701365460

Navarre, S. E. (1998). Salvador Minuchin's structural family therapy and its application to multicultural family systems. *Issues in Mental Health Nursing*, *19*(6), 557-570. https://doi.org/10.1080/016128498248845.

Negash, S., & Morgan, M. L. (2016). A family affair: Examining the impact of parental infidelity on children using a structural family therapy framework. *Contemporary Family Therapy: An International Journal, 38*(2), 198–209. https://doi.org/10.1007/s10591-015-9364-4

Nichols, M. P. (2013). *Aile terapisi: Kavramlar ve yöntemler*. Kaknüs Yayınları.

Nikupeteri, A., Laitinen, M., & Kallinen, K. (2023). Children's Sense of Belonging in the Context of Post-separation Parental Stalking: Finnish Children's Experiences of their Family Relations. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, *16*(2), 285-295. https://doi.org/10.1007/s40653-022-00494-x

Noller, P., & Callan, V. J. (1986). Adolescent and parent perceptions of family cohesion and adaptability. *Journal of adolescence*, *9*(1), 97–106. https://doi.org/10.1016/s0140-1971(86)80030-6

Olson, D. (2011). FACES IV and the circumplex model: Validation study. *Journal of marital and family therapy*, *37*(1), 64-80. https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2009.00175.x

Olson, D. H. (2000). Circumplex model of marital and family systems. *Journal of family therapy*, *22*(2), 144-167. https://doi.org/10.1111/1467-6427.00144

Olson, D. H., Russell, C. S., & Sprenkle, D. H. (1983). Circumplex model of marital and family systems: VI. Theoretical update. *Family process*, *22*(1), 69–83. https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1983.00069.x

Olson, D. H., Sprenkle, D. H., & Russell, C. S. (1979). Circumplex model of marital and family system: I. Cohesion and adaptability dimensions, family types, and clinical applications. *Family process*, *18*(1), 3–28. https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1979.00003.x

Olson, D. H., Waldvogel, L., & Schlieff, M. (2019). Circumplex model of marital and family systems: An update. *Journal of Family Theory & Review, 11*(2), 199–211. https://doi.org/10.1111/jftr.12331

Orthner, D. K., Jones-Sanpei, H., & Williamson, S. (2004). The resilience and strengths of low-income families. *Family Relations*, *53*(2), 159–167. http://www.jstor.org/stable/3700259

Özdemir, S. G., Daşbaş, S., & Kesen, N. F. (2020). Üniversite öğrencilerinin aile aidiyeti ve özgeci davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi: Konya İli Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, *23*(1), 101-111.

Palabıyıkoğlu, R., Azizoğlu, S., & Özayar, H. (1993). İntihar girişimi olan ve olmayan depresiflerin aile işlevselliği. *Kriz Dergisi*, *1*(3).

Park, Y. Y., Jeong, Y. J., Lee, J., Moon, N., Bang, I., Kim, H., Yun, K. S., Kim, Y. I., & Jeon, T. H. (2018). The influence of family adaptability and cohesion on anxiety and depression of terminally ill cancer patients. *Supportive care in cancer : official journal of the Multinational Association of Supportive Care in Cancer*, *26*(1), 313–321. https://doi.org/10.1007/s00520-017-3912-4

Parra, L. A., van Bergen, D. D., Dumon, E., Kretschmer, T., La Roi, C., Portzky, G., & Frost, D. M. (2021). Family belongingness attenuates entrapment and buffers its association with suicidal ideation in a sample of Dutch sexual minority emerging adults. *Archives of sexual behavior*, *50*, 983-1001. https://doi.org/10.1007/s10508-020-01838-0

Pasli, F., & Aslantürk, H. (2023). Examining the family belonging of adults with institutional care experience in childhood. *Asia Pacific Journal of Social Work and Development*, *34*(3), 215–231. https://doi.org/10.1080/02185385.2023.2233470

Penick, N. I., & Jepsen, D. A. (1992). Family functioning and adolescent career development. *The Career Development Quarterly,* *40*(3), 208–222. https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.1992.tb00327.x

Phillips-Salimi, C. R., Robb, S. L., Monahan, P. O., Dossey, A., & Haase, J. E. (2014). Perceptions of communication, family adaptability and cohesion: a comparison of adolescents newly diagnosed with cancer and their parents. *International journal of adolescent medicine and health*, *26*(1), 19–26. https://doi.org/10.1515/ijamh-2012-0105

Ploskonka, R. A., & Servaty-Seib, H. L. (2015). Belongingness and suicidal ideation in college students. *Journal of American College Health*, *63*(2), 81–87. https://doi.org/10.1080/07448481.2014.983928

Prest, L. A., & Protinsky, H. (1993). Family systems theory: A unifying framework for codependence. *The American Journal of Family Therapy*, *21*(4), 352–360. https://doi.org/10.1080/01926189308251005

Rabstejnek, C. V. (2012). Family systems & murray Bowen theory. *Posted Articles (January 2009)*, *4*, 1-10.

Redekopp, D. E., & Huston, M. (2018). The broader aims of career development: mental health, wellbeing and work. *British Journal of Guidance & Counselling*, *47*(2), 246–257. https://doi.org/10.1080/03069885.2018.1513451

Rejaän, Z., van der Valk, I. E., & Branje, S. (2022). The role of sense of belonging and family structure in adolescent adjustment. *Journal of Research on Adolescence*, *32*(4), 1354-1368. https://doi.org/10.1111/jora.12694

Rhodes, R. E., Hollman, H., & Sui, W. (2024). Family-based physical activity interventions and family functioning: A systematic review. *Family process*, *63*(1), 392–413. https://doi.org/10.1111/famp.12864

Ritvo, E. C., & Glick, I. D. (2002). *Concise guide to marriage and family therapy*. American Psychiatric Publishing, Inc.

Rodgers, R. H., & White, J. M. (1993). Family development theory. In: Boss, P., Doherty, W.J., LaRossa, R., Schumm, W.R., Steinmetz, S.K. (eds) *Sourcebook of Family Theories and Methods*. Springer, Boston, MA. https://doi.org/10.1007/978-0-387-85764-0_10

Rodick, J. D., Henggeler, S. W., & Hanson, C. L. (1986). An evaluation of the Family Adaptability and Cohesion Evaluation Scales and the Circumplex Model. *Journal of abnormal child psychology*, *14*(1), 77–87. https://doi.org/10.1007/BF00917223

Ross, C. E., & Mirowsky, J. (2009). Neighborhood disorder, subjective alienation, and distress. *Journal of health and social behavior*, *50*(1), 49–64. https://doi.org/10.1177/002214650905000104

Rothbaum, F., Rosen, K., Ujiie, T., & Uchida, N. (2002). Family systems theory, attachment theory, and culture. *Family process*, *41*(3), 328-350. https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2002.41305.x

Rout, U. (1999). Gender differences in stress, satisfaction and mental wellbeing among general practitioners in England. *Psychology, Health & Medicine*, *4*(4), 345–354. https://doi.org/10.1080/135485099106081

Ryan, C., Epstein, N. B., Keitner, G. I., Miller, I. W., & Bishop, D. S. (2012). *Evaluating and treating families: The McMaster approach*. Routledge.

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American psychologist*, *55*(1), 68. https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology, 52,* 141–166. https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.141

Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology, 57*(6), 1069–1081. https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.6.1069

Safaria, T. (2015). Are daily spiritual experiences, self-esteem, and family harmony predictors of cyberbullying among high school student. *International Journal of Research Studies in Psychology*, *4*(3), 23-33. http://dx.doi.org/10.5861/ijrsp.2015.1103

Satıcı, S. A., Okur, S., Deniz, M. E., Karaağaç, Z. G., Yılmaz, F. B., Kütük, H., ... & Kaya, Y. (2024). The development and initial validation of the Earthquake Fear Scale: Its links to personality traits, psychological distress, harmony in life, and mental wellbeing. *Stress and Health*, *40*(2), e3306. https://doi.org/10.1002/smi.3306

Satici, B., Saricali, M., Satici, S. A., & Griffiths, M. D. (2022). Intolerance of uncertainty and mental wellbeing: Serial mediation by rumination and fear of COVID-19. *International journal of mental health and addiction*, *20*(5), 2731-2742. https://doi.org/10.1007/s11469-020-00305-0

Schönberger, M., Ponsford, J., Olver, J., & Ponsford, M. (2010). A longitudinal study of family functioning after TBI and relatives' emotional status.

Neuropsychological Rehabilitation, *20*(6), 813–829. https://doi.org/10.1080/09602011003620077

Schulenberg, S. E. (2016). Disaster mental health and positive psychology–Considering the context of natural and technological disasters: An introduction to the special issue. *Journal of clinical psychology*, *72*(12), 1223-1233. https://psycnet.apa.org/doi/10.1002/jclp.22409

Sedgwick, M. G., & Yonge, O. (2008). 'We're it','We're a team','We're family'means a sense of belonging. *Rural and Remote Health*, *8*(3), 1-12. https://doi.org/10.22605/RRH1021

Seifert, T. A. (2005). The Ryff scales of psychological well-being. *Assessment notes*.

Seligman, M. E. (2019). Positive psychology: A personal history. *Annual review of clinical psychology*, *15*(1), 1-23. https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-050718-095653

Seligman, M. E. P. (2002a). *Authentic happiness: Using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfillment.* Free Press.

Seligman, M. E. P. (2002b). Positive psychology, positive prevention, and positive therapy. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology* (pp. 3–9). Oxford University Press.

Sexton, T. L., & Lebow, J. (2015). *Handbook of family therapy: The science and practice of working with families and couples*. Routledge.

Sheftall, A. H., Mathias, C. W., Furr, R. M., & Dougherty, D. M. (2013). Adolescent attachment security, family functioning, and suicide attempts. *Attachment & Human Development*, *15*(4), 368–383. https://doi.org/10.1080/14616734.2013.782649

Shek, D. T. (2002). Family functioning and psychological well-being, school adjustment, and problem behavior in Chinese adolescents with and without economic disadvantage. *The Journal of genetic psychology*, *163*(4), 497-502. https://doi.org/10.1080/00221320209598698

Skinner, H. A., Steinhauer, P. D., & Santa-Barbara, J. (1983). The Family Assessment Measure. *Canadian Journal of Community Mental Health, 2*(2), 91–105. https://doi.org/10.7870/cjcmh-1983-0018

Skinner, H., Steinhauer, P., & Sitarenios, G. (2000). Family assessment measure (FAM) and process model of family functioning. *Journal of Family Therapy*, *22*(2), 190-210. https://doi.org/10.1111/1467-6427.00146

Skrbiš, Z. (2008). Transnational families: Theorising migration, emotions and belonging. *Journal of Intercultural Studies*, *29*(3), 231–246. https://doi.org/10.1080/07256860802169188

Slaten, C. D., & Baskin, T. W. (2014). Examining the impact of peer and family belongingness on the career decision-making difficulties of young adults: A path analytic approach. J*ournal of Career Assessment, 22*(1), 59-74. https://doi.org/10.1177/1069072713487857

Smets, A. C., & Hartup, W. W. (1988). Systems and symptoms: family cohesion/adaptability and childhood behavior problems. *Journal of abnormal child psychology*, *16*(2), 233–246. https://doi.org/10.1007/BF00913598

Smets, A. C., & Hartup, W. W. (1988). Systems and symptoms: Family cohesion/adaptability and childhood behavior problems. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *16*, 233-246. https://doi.org/10.1007/BF00913598

Smith, L., Jacob, L., Yakkundi, A., McDermott, D., Armstrong, N. C., Barnett, Y., López-Sánchez, G. F., Martin, S., Butler, L., & Tully, M. A. (2020). Correlates of symptoms of anxiety and depression and mental wellbeing associated with COVID-19: a cross-sectional study of UK-based respondents. *Psychiatry research*, *291*, 113138. https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113138

Soner, O. (2000). Aile Uyumu, Öğrenci Özgüveni Ve Akademik Başarı Arasındaki İlişkiler. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *12*(12), 249-260.

Spitz, A., & Steinhausen, H. C. (2023). Development of family adaptability and cohesion from adolescence to young adulthood and associations with parental behavior. *Journal of Child and Family Studies*, *32*(7), 2036-2045. https://doi.org/10.1007/s10826-023-02562-8

Steinhauer P. D. (1984). Clinical applications of the Process Model of Family Functioning. *Canadian journal of psychiatry. Revue canadienne de psychiatrie*, *29*(2), 98–111. https://doi.org/10.1177/070674378402900204

Steinhauer, P. D., Santa-Barbara, J., & Skinner, H. (1984). The process model of family functioning. *The Canadian Journal of Psychiatry*, *29*(2), 77-88. https://doi.org/10.1177/070674378402900202

Stewart-Brown S. (2005). Promoting health in children and young people: identifying priorities. *The journal of the Royal Society for the Promotion of Health*, *125*(2), 61–62. https://doi.org/10.1177/146642400512500207

Summerville, M. B., Kaslow, N. J., Abbate, M. F., & Cronan, S. (1994). Psychopathology, family functioning, and cognitive style in urban adolescents with suicide attempts. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *22*, 221-235. https://doi.org/10.1007/BF02167901

Szcześniak, M., & Tułecka, M. (2020). Family functioning and life satisfaction: The mediatory role of emotional intelligence. *Psychology research and behavior management*, 223-232. https://doi.org/10.2147/PRBM.S240898

Tadros, E. (2019). The Tadros theory of change: An integrated structural, narrative, and solution-focused approach. *Contemporary Family Therapy*, *41*(4), 347-356. https://doi.org/10.1007/s10591-019-09502-z.

Tadros, E., & Finney, N. (2018). Structural family therapy with incarcerated families: A clinical case study. *The Family Journal*, *26*(2), 253-261. https://doi.org/10.1177/1066480718777409.

Tadros, E., & Ogden, T. E. (2020). Conceptualizing incarcerated coparenting through a structural family theory lens. *Marriage & Family Review*, *56*(6), 535-552. https://doi.org/10.1080/01494929.2020.1728007.

Taşdemir, G. (2014). Yoksulluğun ruh sağlığı üzerine etkileri. *Journal of Human Sciences*, *11*(2), 74-88.

Taşkolu, B. (2024). *Obsesif-Kompülsif Bozuklukta bakım verme deneyimi: Psikolojik yük, aile uyumu ve ruh sağlığı okuryazarlığının psikolojik iyi oluş üzerindeki etkisinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.

Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic growth: conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological inquiry*, *15*(1), 1-18. https://doi.org/10.1207/s15327965pli1501_01

Tennant, R., Hiller, L., Fishwick, R., Platt, S., Joseph, S., Weich, S., Parkinson, J., Secker, J., & Stewart-Brown, S. (2007). The Warwick-Edinburgh Mental Well-being Scale (WEMWBS): development and UK validation. *Health and quality of life outcomes*, *5*, 63. https://doi.org/10.1186/1477-7525-5-63

Thorisdottir, I. E., Asgeirsdottir, B. B., Kristjansson, A. L., Valdimarsdottir, H. B., Jonsdottir Tolgyes, E. M., Sigfusson, J., Allegrante, J. P., Sigfusdottir, I. D., & Halldorsdottir, T. (2021). Depressive symptoms, mental wellbeing, and substance use among adolescents before and during the COVID-19 pandemic in Iceland: a longitudinal, population-based study. *The lancet. Psychiatry*, *8*(8), 663–672. https://doi.org/10.1016/S2215-0366(21)00156-5

Tiffin, P. A., Pearce, M., Kaplan, C., Fundudis, T., & Parker, L. (2007). The impact of socio-economic status and mobility on perceived family functioning. *Journal of Family and Economic Issues*, *28*, 653-667. https://doi.org/10.1007/s10834-007-9077-4

Tomasello, M. (2018). *İnsan ahlakının doğal tarihi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Tschann, J. M., Kaiser, P., Chesney, M. A., Alkon, A., & Boyce, W. T. (1996). Resilience and vulnerability among preschool children: Family functioning, temperament, and behavior problems. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry,* *35*(2), 184–192. https://doi.org/10.1097/00004583-199602000-00012

Tuason, M. T., & Friedlander, M. L. (2000). Do parents' differentiation levels predict those of their adult children? and other tests of Bowen theory in a Philippine sample. *Journal of counseling psychology*, *47*(1), 27. https://doi.org/10.1037/0022-0167.47.1.27.

Turkum, A. S., Satici, S. A., Yilmaz, M. F., & Kayis, A. R. (2016). Turkish version of 10-Item Big Five Inventory's psychometric properties. In *X. European Conference on Social and Behavioral Sciences.* Sarajevo, Bosnia and Herzegovina.

Tuncay, B., Özen, İ. C., & Bump, J. B. (2022). Shelter from the storm: health service access and utilization among Syrian refugees in Turkey. *Journal of Public Health, 30*(11), 2627-2640. https://doi.org/10.1007/s10389-022-01697-0

Uruk, A. Ç., Sayger, T. V., & Cogdal, P. A. (2007). Examining the Influence of Family Cohesion and Adaptability on Trauma Symptoms and Psychological Well-Being. *Journal of College Student Psychotherapy*, *22*(2), 51–63. https://doi.org/10.1300/J035v22n02_05

Uysal, D. A., Yigit, R., & Uzun, N. B. (2024, December). Turkish Validation and Cultural Adaptation of the Family Care Ability Assessment Scale for Pediatric Oncology Caregivers. In *Seminars in Oncology Nursing* (Vol. 40, No. 6, p. 151726). https://doi.org/10.1016/j.soncn.2024.151726

Ümmet, D., Satici, B., Okur, S., Deniz, M. E., & Satici, S. A. (2023). Psychological maltreatment, psychological adjustment, family communication, and mental

wellbeing: A longitudinal serial mediation study. *Applied Research in Quality of Life*, *18*(3), 1321-1335. https://doi.org/10.1007/s11482-022-10141-0

van Agteren, J., Iasiello, M., Lo, L., Bartholomaeus, J., Kopsaftis, Z., Carey, M., & Kyrios, M. (2021). A systematic review and meta-analysis of psychological interventions to improve mental wellbeing. *Nature human behaviour*, *5*(5), 631–652. https://doi.org/10.1038/s41562-021-01093-w

Vetere, A. (2001). Structural family therapy. *Child Psychology and Psychiatry Review*, *6*(3), 133-139. https://doi.org/10.1111/1475-3588.00336.

Von Bertalanffy, L. (2010). General systems theory. *The science of synthesis: exploring the social implications of general systems theory*, *103*.

Walsh, F. (2022). *Normal aile süreçleri*. Pegem Akademi.

Walsh, J., & Harrigan, M. (2003). The termination stage in Bowen's family systems theory. *Clinical Social Work Journal*, *31*, 383-394. https://doi.org/10.1023/A:1026004326798.

Weaver, A., Greeno, C. G., Fusco, R., Zimmerman, T., & Anderson, C. M. (2019). "Not just one, it's both of us": Low-income mothers' perceptions of structural family therapy delivered in a semi-rural community mental health center. *Community mental health journal*, *55*, 1152–1164 (2019). https://doi.org/10.1007/s10597-019-00444-2.

Wen, M., Simpson, J.M., Baur, L.A., Rissel, C., & Flood, V.M. (2011). Family Functioning and Obesity Risk Behaviors: Implications for Early Obesity Intervention. *Obesity, 19*. https://doi.org/10.1038/oby.2010.285

Wertheim, E. S. (1973). Family unit therapy and the science and typology of family systems. *Family Process*, *12*(4), 361-376. https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1973.00361.x

Wertheim, E. S. (1975). The science and typology of family systems II. Further theoretical and practical considerations. *Family Process*, *14*(3), 285-309. https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1975.00285.x

Wiegand-Grefe, S., Sell, M., Filter, B., & Plass-Christl, A. (2019). Family functioning and psychological health of children with mentally ill parents. *International journal of environmental research and public health*, *16*(7), 1278. https://doi.org/10.3390/ijerph16071278

Willis, K., Miller, R. B., Yorgason, J., & Dyer, J. (2021). Was bowen correct? The relationship between differentiation and triangulation. *Contemporary Family Therapy*, *43*, 1-11. https://doi.org/10.1007/s10591-020-09557-3.

World Health Organisation. (2005). *Promoting Mental Health; Concepts Emerging Evidence and Practice* (Summary report). Geneva.

World Health Organization (2020). COVID-19 Parenting - Family harmony at home. https://www.who.int/publications/m/item/ covid-19-parenting-family-harmony-at-home.

Yang, Q., Hu, Y. Q., Zeng, Z. H., Liu, S. J., Wu, T., & Zhang, G. H. (2022). The Relationship of Family Functioning and Suicidal Ideation among Adolescents: The Mediating Role of Defeat and the Moderating Role of Meaning in

Life. *International journal of environmental research and public health*, *19*(23), 15895. https://doi.org/10.3390/ijerph192315895

Yıldırım, B. (2020). Sosyal hizmet uygulamasında bowen'ın aile sistemleri yaklaşımı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, *20*(47), 287-313.

Yıldız, M. İ., Başterzi, A. D., Yildirim, E. A., Yüksel, Ş., Aker, A. T., Semerci, B., Çakiroğlu, S., Yazgan, Y., Sercan, M., Erim, B. R., Küçükparlak, İ., & Yildirim, M. H. (2023). Preventive and Therapeutic Mental Health Care after the Earthquake- Expert Opinion from the Psychiatric Association of Turkey. *Turkish journal of psychiatry*, *34*(1), 39–49. https://doi.org/10.5080/u27305

Zayas, L. H. (1995). Family functioning and child rearing in an urban environment. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, *16*, S21. https://doi.org/10.1097/00004703-199506001-00006

Zhan, Q., Zhang, L., Wang, Q., Zhang, S., & Liu, Z. (2024). Evaluation of changes in college students' experience of family harmony before, during, and after the COVID-19 pandemic. *Current Psychology*, 1-9. https://doi.org/10.1007/s12144-024-05804-0

Zhou, Y., Hu, D., Zhang, K., Mao, J., Teng, F., Yu, T., Xu, K., Tan, R., Ding, X., & Liu, Y. (2020). The mechanism of family adaptability and cohesion in suicidal ideation among Chinese cancer patients. *Journal of psychosocial oncology*, *38*(5), 612–626. https://doi.org/10.1080/07347332.2020.1757799

EKLER

Ek 1. Bilgilendirilmiş Onam Formu

Değerli katılımcılar, bu form Arş. Gör. Ali Berke Körün tarafından hazırlanmıştır. Aile işlevselliği üzerine yapılan yüksek lisans tez çalışmasının bir parçasıdır.

Bu araştırma farklı bölümlerden oluşmaktadır. İlk bölümde 'Kişisel Bilgi Formu' bulunmaktadır. Diğer bölümlere geçiş yaptığınız zaman nasıl cevaplama yapmanız gerektiğine dair bilgileri size sunmaktayız. İstenilen demografik bilgileri ve ölçek maddelerini dikkatlice okuyarak kendinize en uygun cevabı vermeye çalışınız.

Sizden herhangi bir kimlik bilgisi istenmemektedir. Çalışmada yer alan tüm soruları yanıtlamak yaklaşık 8-10 dakikanızı alacaktır. Araştırma kapsamında elde edilecek olan veriler sadece araştırmacılar tarafından yapılan bilimsel çalışmalarda kullanılacaktır .

Çalışmaya ayırdığınız zaman ve doldururken gösterdiğiniz özen için teşekkür ederiz.

İletişim için:

Ali Berke Körün - Yıldız Teknik Üniversitesi Araştırma Görevlisi

berke.korun@yildiz.edu.tr

Ek 2. Kişisel Bilgi Formu

Yaşınız:

Cinsiyetiniz:

Erkek [ ] Kadın [ ]

Medeniz Durumunuz

Bekar [ ] İlişkisi Var / Evli [ ]

Öğrenim Düzeyiniz

Üniversitse Öğrencisi [ ] Lisansüstü Öğrenci [ ] Mezun [ ]

Ebeveynlerinizin Birliktelik Durumu

Birlikteler & Evliler [ ] Ayrı / Boşanma / Vefat [ ]

Barınma Durumunuz

Ailem ile yaşıyorum [ ] Ailemden ayrı yaşıyorum [ ]

Ek 3. Genel Aile İşlevselliğini Değerlendirme Ölçeği

Ölçeği doldururken lütfen kendi kök ailenizi düşünerek maddeleri yanıtlayınız.				
Maddeler	**Kesinlikle Katılmıyorum**	**Katılmıyorum**	**Katılıyorum**	**Kesinlikle Katılıyorum**
1.Birbirimize duygularımızı ifade edebiliriz.	1	2	3	4
2. Birlikte iken iyi geçinemeyiz.*	1	2	3	4
3.Birbirimize güveniriz.	1	2	3	4
4. Ailemizde oldukça kötü hissederiz.*	1	2	3	4
5. Üzüldüğümüz konular hakkında birbirimizle konuşamayız *	1	2	3	4
6. Olduğumuz gibi kabul edildiğimizi hissederiz.	1	2	3	4
7. Kriz durumlarında birbirimizden destek alırız.	1	2	3	4
8. Korkularımız ve endişelerimiz hakkında pek konuşmayız.*	1	2	3	4
9. Sorunlarımızı çözmek için karar alabiliriz.	1	2	3	4
10. Karar almak, ailemizde bir sorundur.*	1	2	3	4
11. Herkes, ailem tarafından olduğu gibi kabul edilir.	1	2	3	4
12. Birbirimizi yanlış anladığımız için aile olarak etkinliklerimizi planlamakta zorluk yaşarız.*	1	2	3	4

Ek 4. Aile Uyum Ölçeği

Aşağıdaki ifadelerin her birini aynı evde yaşadığınız ailenizi düşünerek ailenize ne derecede uyduğunu, yanındaki kutucuklarda yer alan "1= Kesinlikle katılmıyorum" ile "5= Kesinlikle Katılıyorum" arasındaki rakamlardan yalnızca birinin üstüne (X) işareti koyarak gösteriniz.

1= Kesinlikle katılmıyorum 2=Katılmıyorum 3= Kararsızım 4= Katılıyorum 5= Kesinlikle Katılıyorum

1	Ailemdeki herkes için aile yaşamımız sağlıklıdır.	1	2	3	4	5
2	Günlük yaşamda aile ilişkilerimiz huzur içindedir.	1	2	3	4	5
3	Aile üyeleri birbiriyle iyi geçinir.	1	2	3	4	5
4	Ailemle gurur duyarım.	1	2	3	4	5
5	Ailem uyum içindedir.	1	2	3	4	5

Ek 5. Aile Aidiyeti Ölçeği

Ölçeği doldururken lütfen kendi kök ailenizi düşünerek maddeleri yanıtlayınız.					
Maddeler	**Kesinlikle Katılmıyorum**	**Katılmıyorum**	**Kararsızım**	**Katılıyorum**	**Kesinlikle Katılıyorum**
1.Aileme güçlü bir şekilde bağlılık hissediyorum. .	1	2	3	4	5
2. Ailemde hayır deme hakkımız hep korunur.	1	2	3	4	5
3.Ailemin önemli bir parçasıyım.	1	2	3	4	5
4. Ailemin beni desteklediğini hissediyorum.	1	2	3	4	5
5. Ailemdeki birçok kişi benim için bazı zevklerinden vazgeçmez.*	1	2	3	4	5
6. Ailemde kendimi değerli hissediyorum.	1	2	3	4	5
7. Ailemin bana güvendiğini hiç hissetmedim.*	1	2	3	4	5
8. Ailemin bana saygı gösterdiğini hep görmüşümdür.	1	2	3	4	5
9. Ailemde kararları birlikte almayız.	1	2	3	4	5
10. İhtiyaç içinde ve hasta olduğumda ailem hemen destek olur.	1	2	3	4	5
11. Ailemle birlikte zaman geçirebiliyoruz.	1	2	3	4	5
12. Kendimi evimde ve ailemle birlikte mutlu hissetmiyorum.	1	2	3	4	5
13. Sevgi ve hoşgörü ailemin önemli bir parçasıdır..	1	2	3	4	5
14. Ailem bana özen gösterir.	1	2	3	4	5
15. Ben de aileme özen gösteririm	1	2	3	4	5
16. Ailemde eleştiri hakkımız özenle korunur.	1	2	3	4	5
17. Bir daha dünyaya gelsem aynı ailede doğmak isterdim.	1	2	3	4	5

Ek 6. Aile İletişimi Ölçeği

Lütfen COVID-19 pandemisi gibi olumsuzluklar karşısında ailenizle iletişiminizi düşünün ve 1'den (kesinlikle katılmıyorum) 4'e (kesinlikle katılıyorum) kadar bir sayı seçerek sizin için geçerli olan aşağıdaki tüm ifadelere ne ölçüde katıldığınızı belirtin.

1 = Kesinlikle katılmıyorum

2 = Katılmıyorum

3 = Katılıyorum

4 = Kesinlikle katılıyorum

1. Duygu ve düşüncelerimi aile bireylerimle özgürce paylaşabilirim.	1	2	3	4
2. Aile ile olumlu iletişimin önemini biliyorum.	1	2	3	4
3. Ailemizde iletişim kurma şeklimizden memnunum.	1	2	3	4
4. Ailemizde birlikte karar veririz.	1	2	3	4
5. Ailemle vakit geçirmekten hoşlanırım.	1	2	3	4
6. Ailemizde, güzel bir aile ortamı oluşturmak için birbirimize destek oluruz.	1	2	3	4

Ek 7. Aile Yaşam Doyumu Ölçeği

1	Aile yaşamım çoğu açıdan ideale yakındır.	1	2	3	4	5
2	Aile yaşamımın koşulları mükemmeldir.	1	2	3	4	5
3	Aile yaşamımdan memnunum.	1	2	3	4	5
4	Şimdiye kadar aile yaşamımda istediğim önemli şeyleri elde ettim.	1	2	3	4	5
5	Aile yaşamımı yeniden yaşayacak olsaydım, neredeyse hiçbir şeyi değiştirmezdim.	1	2	3	4	5

Ek 8. Yaşam Doyumu Ölçeği

1	İdeallerime yakın bir yaşantım vardır.	1	2	3	4	5
2	Yaşam koşullarım mükemmeldir.	1	2	3	4	5
3	Yaşamımdan memnunum.	1	2	3	4	5
4	Şimdiye kadar yaşamdan istediğim önemli şeylere sahip oldum.	1	2	3	4	5
5	Tekrar dünyaya gelsem hayatımdaki hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim.	1	2	3	4	5

Ek 9. 10 Madde Big-5 Envanteri

Yönerge: Aşağıdaki ifadeler kişiliğinizi ne derece tanımlamaktadır?					
	Kesinlikle Katılmıyorum	Biraz Katılmıyorum	**Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum**	Biraz Katılıyorum	**Kesinlikle Katılıyorum**
Kendimi …… biri olarak görürüm					
… çekingen …	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
… genellikle güvenilir …	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
… tembel olmaya eğilimli …	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
… rahat ve stresle başa çıkabilen …	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
… sanatsal ilgisi az olan …	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
… dışadönük ve sosyal …	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
… başkalarının yanlışını bulmaya eğilimli …	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
… işini titizlikle yapan …	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
… çabucak sinirlenen …	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
… etkin bir hayal gücüne sahip …	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

Ek. 10. Etik Kurul Belgesi

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

Toplantı Tarihi: 30.09.2024 **Toplantı No: 2024.09**

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU TOPLANTI KARARI

Yürütücülüğünü Üniversitemiz EĞİTİM FAKÜLTESİ öğretim üyelerinden Prof. Dr. Seydi Ahmet SATICI danışmanlığında lisansüstü öğrencisi Ali Berke KÖRÜN tarafından yapılacak olan "Kısa Aile İşlevselliği Ölçeği'Nin Türkçeye Uyarlanması Aile Uyumu Aile Aidiyeti Ve Mental İyi Oluş Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi" adlı çalışma ve bu çalışmada kullanılacak veri toplama araçları ve yöntemlerine ilişkin bilgilerde etiğe aykırı herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Etik Kurul Üyeleri

DocuSigned by:
Prof. Dr. Murat DONDURAN
Başkan

DocuSigned by:
Prof. Dr. Fatih GÜLGEN
Üye

DocuSigned by:
Prof. Dr. Yiğit EVREN
Üye

DocuSigned by:
Doç. Dr. Begüm SATICI
Üye

DocuSigned by:
Doç. Dr. Nur CEMELELİOĞLU
Üye

DocuSigned by:
Doç. Dr. Gülbin ÖZKAN
Üye

DocuSigned by:
Dr. Öğr. Üyesi H. Ağan KARADUMAN
Üye

Taş Bina A-2013 Oda Davutpaşa Kampüsü Esenler/İstanbul Tel: (0212) 383 31 18
E-posta: sbemdr@yildiz.edu.tr - Web: sbe.yildiz.edu.tr
Rapor Doğrulama Adresi: "etik.yildiz.edu.tr/dogrula" Rapor No: 20240903279 Doğrulama Kodu: c0e59